

HARRASTUSTAKUU: YHDENVERTAISUUDEN ASIALLA

LEENA HAANPÄÄ

Harrastustakuu: yhdenvertaisuuden asialla

Harrastustakuu: yhdenvertaisuuden asialla

LEENA HAANPÄÄ

Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura
Verkojulkaisuja 147

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Kansikuva: Ilmari Hakala, 2019

Taitto: Muotoilupolku, Vilna Orrenmaa

Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän julkaisuun opetus- ja kulttuuriministeriöltä osana osaamiskeskusrahoitusta.

Tiivistelmän käännös ruotsiksi ja englanniksi: Käännöstoimisto Bellcrest
Käännökset Oy.

© Nuorisotutkimusseura ja tekijät

2019. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura,
verkkojulkaisuja 147, *Kenttä*

ISBN 978-952-7175-96-5

ISSN 1799-9227

Julkaisujen tilaukset:

Nuorisotutkimusverkosto

Asemapäällikönkatu 1

00520 Helsinki

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog/>

Sisällys

Alkusanat: harrastustakuuselvitys Nuorisotutkimusverkoston osaamiskeskuksen tehtävänä <i>Leena Haanpää & Mikko Salasuo</i>	8
Tutkimuksen toteutus ja tehtävä Katalan kynnyksen toimintaa?	9 10
Tutkimusasetelma ja aineiston keruu	12
Kyselytutkimuksen toteutuksen vaiheet Laadullisen tapaustutkimuksen toteutus	12 14
Harrastustakuun tilanne vuonna 2018	15
Vastuunhenkilön nimeäminen edistää harrastustakuun toimeenpanoa Harrastustakuun käsitteellinen tunnettuus Lasten ja nuorten kuuleminen harrastustakuun sisältöjen laadinnassa	17 22 25
Konkreettiset toimenpiteet harrastustakuun toteuttamiseksi	30
Toiminnan rahoitus ja pysyvyys: valtiolla merkittävä rooli rahoittajana	39
Harrastustoimintojen säännöllisyys ja pysyvyys	40
Toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi	43
Arvokeskustelua harrastustakuusta Yhdenvertaisuus on pyrkimystä tarpeiden huomiointiin Harrastustakuun toteutuksen seuranta Kunnat harrastamisen esteitä tunnistamassa ja purkamassa Kuntien hyvät käytännöt ja mallit	43 47 49 51 54

Johtopäätökset ja toimenpidesuosituks	56
Kunta nuorten harrastamisen mahdollistajana ja tukijana	56
Lopuksi	63
Lähteet	64
Liitteet	66
LIITE 1 Kuntien saatetekstit suomeksi ja ruotsiksi	66
LIITE 2 Kyselylomakkeet suomeksi ja ruotsiksi	68
LIITE 3 Teemahaastattelurunko	77
LIITE 4 Lasten ja nuorten harrastamisen esteet ja niiden poistamisen keinot	78
LIITE 5 Kuntien viestejä ja toivomuksia harrastustakuusta	82
Tiivistelmä	85
Abstract	87
Sammandrag	89

Alkusanat: Harrastustakuu- selvitys Nuorisotutkimusverkoston osaamiskeskuksen tehtävänä

Leena Haanpää & Mikko Salasuo

Lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastaminen on noussut 2010-luvun lopulla tärkeäksi osaksi valtion nuorisopolitiikkaa. Vuonna 2017 hallitus kirjasi puoliväliriihessä (Valtioneuvosto 25.4.2017) tavoitteekseen taata jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus vähintään yhteen mieluisaan harrastukseen. Kirjauksen mukaan tämän niin kutsutun harrastustakuun tarkoituksena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia, ehkäistä ja vähentää syrjäytymistä sekä edistää yhdenvertaisuutta.

Syksyllä 2018 opetus- ja kulttuuriministeriö asetti työryhmän valmistelemaan kansallista harrastamisen strategiaa. Työryhmän raportti *Harrastamisen strategia* julkaistiin helmikuussa 2019. Siinä linjattiin harrastustakuun ja sen mukaisen toiminnan painopistealueita ja hallitusohjelmataavoitteita vuosille 2019–2023. Raportin toimenpide-ehdotukset oli suunnattu erityisesti ministeriöille, kunnille ja kolmannelle sektorille. Harrastustakuu otti ison harppauksen eteenpäin keväällä 2019, kun Suomen uusi hallitus otti sen osaksi poliittista ohjelmaansa ja varasi harrastustakuun toteuttamiseen noin 40 miljoonaa euroa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, myöh. OKM 2019a).

Vapaa-ajan harrastamista on pidetty Suomessa itsenäisyyden alusta lähtien tärkeänä lasten ja nuorten sosiaalisaation kenttänä. Viime vuosisadan alkupuolella painotettiin harrastusten merkitystä kansalaisyhteiskunnan välineenä. Myöhemmin on korostettu laaja-alaisemmin harrastamisen terveys- ja hyvinvointivaikutuksia sekä sosiaalisia hyötyjä. Harrastamisen merkityksestä lapsille ja nuorille kirjoitettiin seuraavasti vuonna 2019 julkaistussa *Harrastamisen strategia -työryhmäraportissa* (OKM 2019a):

Harrastukset ovat tärkeä osa lasten ja nuorten elämää. Harrastuksissa on kyse mieleisistä tekemisistä, kaverisuhteiden vaalimisesta, itsensä kehittämisestä, omista unelmista ja vahvuuksien löytämisestä sekä vuorovaikutuksesta valmentajan, opettajan tai ohjaajan kanssa. Lapsille ja nuorille on yhä tärkeämpää myös omatoiminen harrastaminen. Harrastus on lapsen ja nuoren valinta viettää vapaa-aikaansa mielekkäästi. Harrastaminen tukee parhaimmillaan perheitä vahvistamalla yhdessäoloa ja tekemistä. Harrastaminen edistää lasten ja nuorten osallisuutta yhteiskunnassa.

Nyt vireillä olevan harrastustakuun ajatus ja lähtökohdat (ks. Huhta & Salasuo 2014) nousevat vapaa-ajan harrastusmahdollisuuksissa tapahtuneista muutoksista, lasten ja nuorten tarpeista sekä lainsäädännöstä (OKM 2019a). Yhteiskunnan rakenteellinen eriytyminen ja kaupallistuminen ovat muovanneet suomalaista harrastusinstituutiota siten, ettei kaikilla lapsilla ja nuorilla ole pääsyä mieluisaan ja hyvinvointia edistävään harrastukseen. Harrastamisen kustannusten voimakas kasvu on johtanut siihen, ettei osalla lapsista ja nuorista ole sosioekonomisista syistä mahdollisuutta mieluisaan har-

rastukseen (OKM 2016). Myös moniin harrastuksiin sisäänrakennettu tiukka tavoitteellisuus ja kilpailullisuus ovat osoittautuneet lapsia ja nuoria yhä varhaisemmalla iällä ulossulkeviksi tekijöiksi. Esimerkiksi urheiluseuraharrastaminen lopetetaan keskimäärin jo noin 11 vuoden iässä (ks. Blomqvist ym. 2019), jolloin mahdollisuudet hyvinvoinnin edistämiseen ja kasvun tukemiseen jäävät lyhytaikaisiksi ja rajallisiksi. Syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta lasten ohjattu harrastaminen loppuu juuri ennen ikävaihetta, jossa siitä saatavan sosiaalisen hyödyn merkitys alkaisi korostua. Ylipäätään lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastamisen nykytila on monin paikoin vain hapertunein langoin kiinni siinä yhteiskunnallisessa ja kasvatuksellisessa funktiossa, joka muodostaa harrastusinstituution yhteiskunnallisen perustelun (ks. Nuorisolaki 1250/2016; Liikuntalaki 390/2015; Yhdenvertaisuuslaki 1347/2014).

Harrastustakuu liittyy läheisesti niin YK:n lasten oikeuksia koskevaan yleissopimukseen kuin kansalliseen lainsäädäntöön (OKM 2019a). 2010-luvulla päivitettyissä liikunta- ja nuorisolaeissa painotetaan lasten ja nuorten harrastamisen tukemista, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Myös vuonna 2014 voimaan tulleen yhdenvertaisuuslain keskeiset kirjaukset tukevat harrastustakuun mukaisia toimia lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumiseksi. Lainsäädännön näkökulmasta harrastustakuussa onkin kyse harrastamisen päivittämisestä lainsäätäjän tahdon mukaiseksi kaikkien lasten ja nuorten kasvua tukevaksi ja vahvistavaksi toiminnaksi. Nuoriso- ja liikuntalait myös ohjaavat valtiota ja kuntia jakamaan lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastamiseen tarkoitettuja avustuksia harrastustakuun lähtökohdista toteutettavaan inklusiiviseen toimintaan.

Meillä on olemassa harrastustakuu, mutta olen peräänkuuluttanut, että sen toteuttamiseksi tarvitaan enemmän konkretiaa (lainaus Eurooppa-, kulttuuri- ja urheiluministeri Terhon, OKM 2019b).

Harrastustakuun toteutus on vasta alkuvaiheessa, eikä sen sisältöä ole täsmällisesti määritely. Suomen edellinen hallitus otti sen ohjelmaansa, mutta varsinaisesti sen toteuttaa vuonna 2019 nimetty hallitus. Vastuuministeriönä toimii opetus- ja kulttuuriministeriö, joka vastaa harrastustakuun valtakunnallisesta ohjauksesta. Joissain kunnissa harrastustakuun toteutus on jo lähtenyt käyntiin, mutta monissa se on käsitteenä edelleen vieras.

Tämä raportti on osa niitä toimia, joihin opetus- ja kulttuuriministeriö ryhtyi harrastustakuun edistämiseksi. Vuonna 2018 aloittaneen Nuorisotutkimusverkoston osaamiskeskuksen (OSKE) yhdeksi tehtäväksi tuli selvittää lasten ja nuorten harrastamisen ja harrastustarjonnan yhdenvertaisuutta Suomen kunnissa. Tämä harrastustakuun näkökulmasta aihetta lähestyvä selvitys antaa varsin kattavan kuvan siitä lähtötasosta, joka kunnissa vallitsee ennen harrastustakuun varsinaista valtakunnallista toimeenpanoa.

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TEHTÄVÄ

Tämän raportin tarkoituksena on esittää vuosina 2018–2019 toteutetun kuntakyselyn keskeiset tulokset ja kerryttää lasten ja nuorten harrastamisen tietopohjaa. Lisäksi raportti tarjoaa suuntaviivoja tuleville lasten ja nuorten harrastamista käsitteleville tutkimuksille ja selvityksille. Raportin rungon muodostavat määrällisen aineiston analyysin tulokset. Niitä

täydentävät teemahaastatteluin kerätyn aineiston analyysin tulokset sekä tutkimuksen kannalta keskeinen aiempi kirjallisuus.

Raportin näkökulmaa työstettiin ja tarkennettiin yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön nuorison vastuualueen kanssa, jotta kysymyksenasettelu vastaisi nuorisopolitiikan tiedontarpeeseen. Lopullinen tutkimusongelma määrittyi seuraavaksi: Tutkimuksessa selvitetään 1) harrastustakuun ja sen mukaisen toiminnan tämän hetkistä tilannetta Suomen kunnissa ja 2) tuotetaan tietoa harrastustakuun ydinajatuksen – yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja hyvinvoinnin edistäminen – toteutumisesta ja toteuttamisesta lasten ja nuorten harrastamisessa.

Tutkimustehtävän toteuttamiseksi kerättiin määrällistä ja laadullista aineistoa. Määrällinen aineisto perustuu Valtakunnalliseksi harrastustakuukyselyksi nimettyyn verkkokyselyyn, joka lähetettiin syksyllä 2018 kaikkiin Suomen kuntiin. Määrällisellä tutkimuksella haluttiin selvittää *harrastustakuun ja sen mukaisen toiminnan tämän hetkistä tilannetta*: kuinka monessa kunnassa harrastustakuun mukaista toimintaa on käynnissä tai käynnistymässä, mitä harrastusmahdollisuuksia kunnissa tarjotaan, millä resursseilla ja yhteistyömuodoilla sitä tuotetaan ja mitkä ovat harrastustakuun toteuttamista edistävät ja toisaalta haittaavat tekijät.

Raporttia varten tehtiin myös laadullisia teemahaastatteluja. Niiden tarkoituksena oli *syventää tutkimusteemoja* keskenään erityyppisissä kunnissa. Haastateltaviksi valittiin yhtä lailla sellaisia kuntia, joissa harrastustakuuta tai sen mukaista toimintaa jo toteutetaan, sellaisia kuntia, joissa harrastustakuu tai sen mukainen toiminta se on vasta käynnistysvaiheessa, kuin kuntia, joissa harrastustakuuta ei toteuteta lainkaan.

Näitä aineistoja hyödyntäen tässä raportissa analysoidaan harrastamisen yhdenvertaista toteutumista ja yhdenvertaisia toteutumisedellytyksiä Suomen kunnissa. Raportin johtopäätöksissä annetaan suosituksia ja toimintaehdotuksia harrastustakuun kehittämistyölle. Suositukset ja toimintaehdotukset on suunnattu niin vastuuministeriölle kuin kunnille ja kolmannen sektorin toimijoille. Raportissa nostetaan esiin myös harrastustakuun toteuttamiseen liittyviä haasteita.

KATALAN KYNNYKSEN TOIMINTAA?

Sanonta ”katalan kynnyksen toiminta” on lähtöisin erään keskisuuren eteläsuomalaisen kunnan sivistystoimenjohtajalta, joka tavoitettiin aineiston lisäanalyysin yhteydessä. Hän kertoi kunnan nuorisoalan työntekijöiden puhuvan matalan kynnyksen sijaan katalan kynnyksen toiminnasta, sillä työntekijät olivat väsyneitä matalan kynnyksen toimintamallien toteuttamisesta. Väsymys johtui turhautumisesta. Matalan kynnyksen toimintaa oli tarjolla, mutta toivottuja tuloksia ei saavutettu. Harrastusten ulkopuolelle jääneitä lapsia ja nuoria ei saatu mukaan matalan kynnyksen toimintaan totuttujen toimintatapojen keinoin.

Tätä raporttia laadittaessa sanapari katala-matala on ajankohtainen monissa Suomen kunnissa. Niissä uskotaan matalan kynnyksen harrastusten vetovoimaan, mutta vanhojen tapojen ja tottumusten mukaisesti toteutukseksi ajatellaan riittävän ilmaisten liikunta-

paikkojen tarjoamisen ja uusien rakentamisen. Vanhat toimintamallit eivät kuitenkaan puhuttele nykyajan lapsia ja nuoria tai heidän vanhempiaan. Lasten, nuorten ja perheiden kokemukset ja mielikuvat erityisesti liikunnan ja kulttuurin harrastamisesta palautuvat helposti perinteiseen harrastusjärjestelmään, jossa vapaan yhdessäolon sijaan lapset ja nuoret kilpailevat paremmuudesta aikuisten määrittäessä toiminnan säännöt ja mita- tessa suoritusten tasoa. Monissa kunnissa kova halu edistää lasten ja nuorten matalan kynnyksen harrastamista junnaakin paikoillaan, kun kysyntä ja tarjonta eivät kohta.

Eräs harrastustakuun ajatus on saada kunnat luomaan uusia käytäntöjä lasten ja nuor- ten harrastamisen toteuttamisessa –uudistaa harrastamisen instituutiota. Alkutaipaleella haasteena on ollut toiminnan muuttumattomuus ja vanhoista käytännöistä irtaantu- minen. Ei yksin riitä, että kunnissa omaksutaan harrastustakuun arvopohjan mukaiset lähtökohdat, vaan uuden ajattelun tulisi levitä myös palveluita tarjoavien kolmannen sektorin toimijoiden käytäntöihin. Kuntien kokemuksista harrastustakuun organisoin- nissa voidaan puhua polkuriippuvuutena – toimintatapoina, joista ei tahdota millään päästä eroon. Syvälle juurtuneet tottumukset ohjaavat myös nykyisiä käytäntöjä ja estävät uusien valintojen tekemisen. (Hyyryläinen 2016.)

Valtio ja kunnat sekä palveluita tarjoava kolmas sektori ovat harrastamisen ja vapaa- aikapalveluiden polkuriippuvuutta ylläpitävät järjestelmät. Harrastustakuun kaltainen uusi politiikka on yksi mahdollinen keino murtaa lasten ja nuorten harrastusrakenteissa vaikuttava sitkeä polkuriippuvuus. Sen avulla on mahdollista saada kunnat ja kolmas sektori kehittämään uudenlaisia nuoriso-, liikunta- ja vapaa-aikapalveluita. Ajattelun ja toimintatapojen uudistamiseksi tarvitaan ajantasaista tietoa lasten ja nuorten harrastus- ja vapaa-ajan kulttuurista sekä tutkittua tietoa kuntien nykyisestä harrastusjärjestelmästä. Tieto ja tarpeet täytyy saada kohtaamaan. Tällaisen kohtaamisen mahdollistaminen onkin yksi tämän raportin keskeisiä tehtäviä. Suomalainen harrastamisen instituutio on tärkeää päivittää sellaiseksi, että se vastaa parhaalla mahdollisella tavalla, tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti kaikkien 2020-luvun lasten ja nuorten tarpeisiin, edistää hyvinvointia sekä tukee nuoren sukupolven kasvua ja kehitystä.

Tutkimusasetelma ja aineiston keruu

Tutkimusta varten toteutettiin kaksi aineistonkeruuta: määrällinen, verkkopohjainen kysely sekä laadullinen teemahaastattelu.

KYSELYTUTKIMUKSEN TOTEUTUKSEN VAIHEET

Harrastustakuun ja sen mukaisen toiminnan toteutumisesta Suomen kunnissa ei ole aiemmin kerätty tietoa. Nykytilan selvittämiseksi toteutettiin kunnille verkkokysely, joka suunnattiin lasten ja nuorten harrastamisen ja harrastustakuun vastuutahoille. Tutkimuksen perusjoukon muodostivat kaikki Suomen kaupungit ja kunnat, joita oli Manner-Suomessa vuonna 2018 yhteensä 295 ja Ahvenanmaalla 16. Kyseessä oli niin sanottu kokonaisotanta.

Verkkokysely mahdollisti tutkimuksen kohderyhmän nopean ja kustannustehokkaan tavoittamisen. Kysely toteutettiin Webropolilla. Vastauslinkki toimitettiin sähköpostitse kaikkien Suomen kuntien kirjaamoihin, ja saatetekstissä pyydettiin välittämään se lasten ja nuorten harrastusasioista vastaavalle henkilölle (ks. Liite 1). Ensimmäinen viesti kuntiin lähti syyskuussa 2018, ja sitä seurasi lokakuussa lähetty muistutusviesti.

Strukturoitu kyselylomake pilotoitiin erään kunnan kahdella vapaa-aikatoimen työntekijällä (vapaa-aikasihteerit ja harrastustakuun koordinaattori), joilta saadun palautteen perusteella lomaketta vielä muokattiin. Kysely toteutettiin sekä suomen- että ruotsinkielisenä, jolloin vastaaja sai valita mieleisensä vastauskielen (Liite 2). Syys- ja lokakuussa toteutettuun kyselyyn vastasi 160 kuntaa, joista 8 oli ruotsinkielisiä. Kyselyn vastausprosentiksi muodostui näin ollen 51.

Tutkimusaineistoa täydennettiin vielä lisäotoksella, jolla tavoiteltiin maakuntien suurimpia vastaamatta jättäneitä kuntia. Lisäotokseen valittiin myös jokaisesta maakunnasta asukasluvultaan pienempiä kuntia siten, että jokaisen maakunnan edustavuus olisi mahdollisimman yhtenäinen. Lisäotoksessa käytettiin tiiviimpää kyselylomaketta kuin alkuperäisessä kyselyssä. Pääasiallisena tarkoituksena oli selvittää, onko lisäotoksen kunnissa käynnissä harrastustakuun mukaista toimintaa. Lisäksi pyrittiin saamaan vastauksia joihinkin alkuperäisen kyselyn pääkohtiin, joita olivat muun muassa harrastustakuun kohderyhmät ja harrastuksia organisoivat tahot. Niiltä kunnilta, joissa harrastustakuuta ja sen mukaista toimintaa ei toteutettu, kysyttiin ylipäättään lapsille ja nuorille järjestettävästä harrastustoiminnasta. Lisäotoksen ansiosta aineistoon saatiin mukaan 20 sellaista kuntaa, jotka eivät olleet vastanneet alkuperäiseen kyselyyn. Näin ollen tämän raportin lopullinen aineisto muodostuu 180 kunnan vastauksista. Mukana on 58 prosenttia kaikista Suomen kunnista.

Taulukko 1. Kyselyyn osallistuneet suuralueittain (suluissa lisäotos mukaan lukien)

Suuralue	Vastanneet n	Vastanneet %	Ei-vastanneet n	Ei-vastanneet %	Yhteensä
Ahvenanmaa – Åland	5	31 %	11	69 %	16
Etelä-Suomi	37 (40)	59 % (63 %)	26 (23)	41 % (37 %)	63
Helsinki-Uusimaa	15 (17)	58 % (65 %)	11 (9)	42 % (35 %)	26
Länsi-Suomi	44 (48)	47 % (51 %)	50 (46)	53 % (49 %)	94
Pohjois- ja Itä-Suomi	59 (69)	53 % (62 %)	53 (43)	47 % (38 %)	112
Kaikki yhteensä	160 (179)	51 % (58 %)	151 (132)	49 % (42 %)	311

Kyselyn vastaajat edustivat pääsääntöisesti sivistystoimialaa. Vastaajista 30 prosenttia toimi johtajina (ml. hyvinvointijohtajat) joko koulu-, liikunta-, nuoriso- tai vapaa-aikatoimialalla. Vastaajista toimi sihteerinä sivistystoimialalla 27 prosenttia ja päälliköinä 13 prosenttia. Liikunta- tai nuoriso-ohjaajia vastaajissa oli yhdeksän prosenttia koko joukosta. Vastausvaihtoehdon ”muu” valitsi 21 prosenttia vastaajista. Osalla vastausvaihtoehdon valinneista oli työnimikkeenään joku edellä mainituista, mutta ryhmässä oli myös rehtoreita, perusopetusjohtaja ja projektityöntekijä.

Varsinaisen aineistonkeruun jälkeen toteutettiin vielä katoanalyysi. Katoanalyysi toteutettiin vertaamalla tutkimuksen perusjoukkoa, jonka tässä tutkimuksessa muodostivat kaikki Suomen kunnat, tutkimukseen osallistuneisiin kuntiin. Katoanalyysi oli tarpeellinen otoksen ja perusjoukon vertailemiseksi (Fsd 2008), mikä tarkoitti tässä tapauksessa tutkimukseen osallistuneiden ja osallistumatta jättäneiden kuntien vertailua. Katoanalyysin avulla pyrittiin saamaan tietoa keskeisistä rakennetekijöistä, jotka olivat yhteydessä osallistumatta jättämiseen. Rakennetekijöitä olivat kuntatyyppi, suuralue ja kunnan kielisyys (suomi, ruotsi).

Katoanalyysi osoitti tutkimukseen osallistumattomuuden olevan 1,9 (OR 1,92, 95% lv 1,03 – 3,58) kertaa todennäköisempää maaseutumaisissa kuin kaupunkimaisissa kunnissa. Lisäksi tilastollisesti merkitsevä yhteys todettiin kunnan kielisyyteen. Ruotsinkielisillä kunnilla oli kolme kertaa suurempi riski olla osallistumatta tutkimukseen suomenkielisiin verrattuna (OR 3,00, 95% lv 1,01 – 8,86). Suuralueet muunnettiin kolmiluokkaiseksi siten, että Helsinki-Uusimaan suuralue yhdistettiin Etelä-Suomen suuralueeseen. Tulos osoitti Länsi-Suomessa olevan kaksinkertainen riski (OR 2,00, 95% 1,12 – 3,52) olla osallistumatta Etelä-Suomeen verrattuna. Toisin sanoen: maaseutumaiset, ruotsinkieliset ja länsisuomalaiset kunnat jättivät useimmin vastaamatta kyselyyn.

Tässä raportissa määrällisen tutkimusaineiston tulokset raportoidaan prosenttijakaumin, keskiarvoin ja ristiintaulukoimalla. Tilastollisesti merkitsevät eli perusjoukkoon yleistettävät tulokset merkitään taulukoihin tai kuvioihin Pearssonin khin neliöllä (χ^2), p-arvolla.

Tulosten tulkinnassa harrastustakuun käsite on keskeisessä asemassa. Taustatietojen jälkeen verkkokyselyssä kysyttiin nimenomaan harrastustakuun tilannetta kunnassa. On

ilmeistä, että harrastustakuun toteutumisesta tai käynnistymisestä raportoineissa kunnissa harrastustakuun käsite ja ajatus ovat olleet vastaajille ainakin jonkin verran tuttuja. Tilanne on voinut olla toinen joissakin niistä kunnista, joista raportoitiin, että ”harrastustakuun toteutumisesta ei ole vielä tehty minkäänlaisia suunnitelmia”. On mahdollista, ettei harrastustakuun käsite ole joidenkin kuntien vastaajille tuttu ja että todellisuudessa kunnassa järjestetään lapsille ja nuorille harrastustakuun mukaista toimintaa. Tämä käsitteellinen varaus on hyvä pitää mielessä, kun tarkastelee raportin tuloksia. Harrastustakuun käsitteen tunnettuutta käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

LAADULLISEN TAPAUSTUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Laadullisten haastattelujen aihepiirejä ohjasivat kyselylomakkeen asiakokonaisuudet (Liite 3). Haastateltavat kunnat valittiin kyselylomakevastausten perusteella sen mukaan, miten kunnissa oli vastattu kysymykseen ”Toteutuuko harrastustakuu kunnassanne tällä hetkellä?”. Haastattelukutsu lähetettiin yhteensä yhdeksälle kunnalle, joista kahdeksan vastasi kutsuun myöntävästi. Yhtä kuntaa ei tavoitettu. Neljässä kunnassa harrastustakuun toteutus oli käynnistynyt, kolmessa se oli alkamassa, ja yhdessä ei vielä ollut tehty minkäänlaisia suunnitelmia.

Laadulliseen tutkimukseen valikoituja kuntia lähestyttiin aluksi sähköpostitse. Viestissä kunnan edustajaa (nuoriso- tai liikuntapuolen toimihenkilö) pyydettiin osallistumaan teemahaastatteluun. Vastaanottajaa informoitiin kyseisen kunnan valikoitumisesta haastateltavaksi seuraavasti: *Tutkimuksen kannalta on tärkeää saada alueellisesti erilaisia kuntia mukaan, jotta kuntien erityispiirteet, [harrastustakuun] toteutuksen mahdolliset kannusteet ja esteet voidaan tuoda paremmin esiin harrastustakuun toteutumiseen liittyvässä selvitystyössä.*

Teemahaastatteluja täydensi lisäanalyysia varten tehty soittokierros, sillä joidenkin kuntien yhteyshenkilöt innostuivat kertomaan laajasti lasten ja nuorten vapaa-aikapalveluista ja yhteistyöstä muiden toimijoiden kanssa. Nämä keskustelut liitettiin osaksi tutkimusaineistoa.

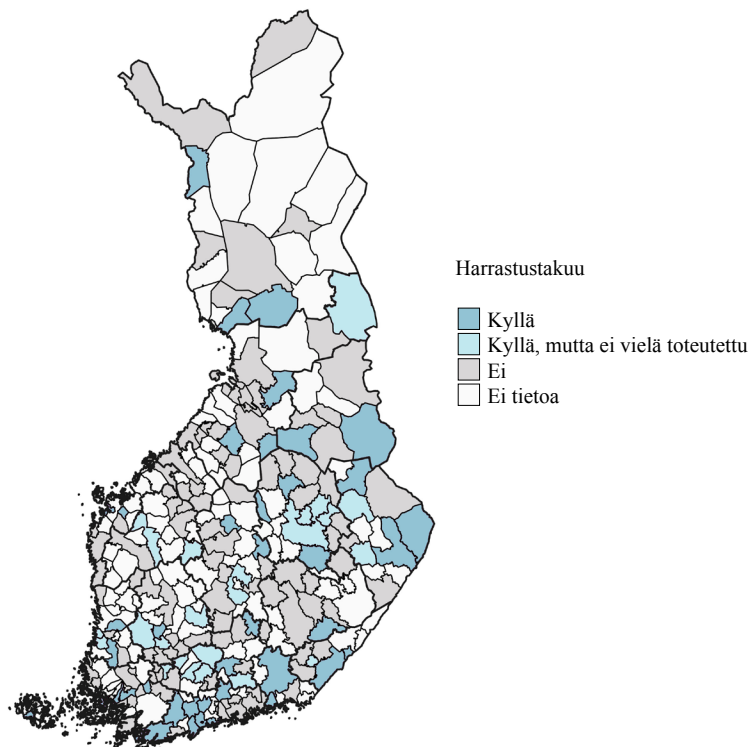
Teemahaastattelut toteutettiin puhelimitse 30.11.–20.12.2018. Haastateltaville lähetettiin kysymykset etukäteen, jotta haastateltavan oli mahdollista valmistautua haastatteluun ja selvittää lasten ja nuorten harrastamisen tilannetta kunnassa. Haastattelut kestivät 20–45 minuuttia. Vaikka ennakkoon lähetetty teemarunko ohjasi haastattelujen kulkua, vaihtelivat eri aiheiden painottuminen ja haastattelun pituus haastateltavan mukaan.

Edellä mainittujen aineistojen lisäksi muutamasta kunnasta lähetettiin erikseen yksityiskohtainen kuvaus harrastustakuun toteutuksen vaiheista ja toteutustavoista. Nämä kuvaukset liitettiin mukaan tutkimusaineistoon.

Haastattelujen keruun jälkeen aineistot litteroitiin ja rajattiin teemallisesti aihepiireittäin. Aineiston analyysissa seurattiin Ruusuvuoren ym. (2010) mukaisia haastatteluaineiston analyysin vaiheita. Aineiston teemoja ja keskusteluissa esiin nousseita ilmiöitä vertailtiin, tulokset koottiin ja tulkittiin, ja niistä pyrittiin erottamaan käytäntöön vaikuttavat tekijät (mt., 12).

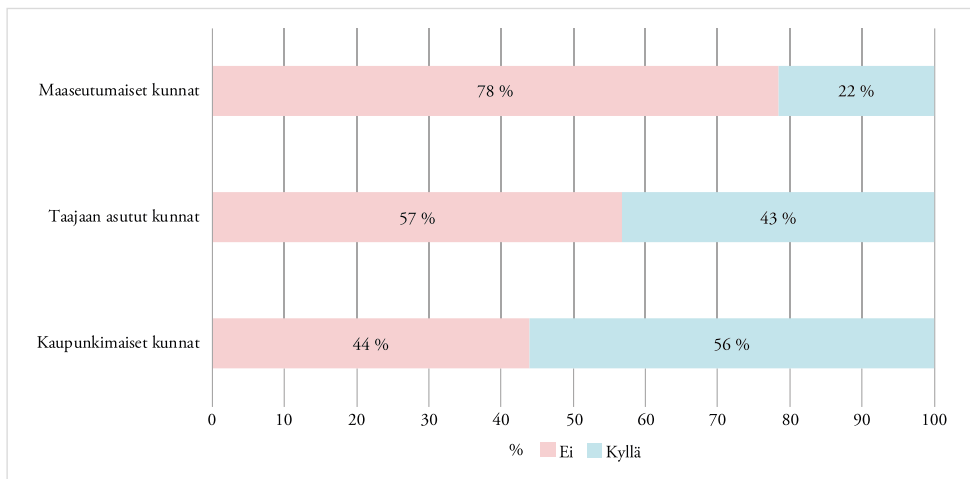
Harrastustakuun tilanne vuonna 2018

Harrastaminen on käsitteenä laaja ja määrittynyt monin eri tavoin kontekstin mukaan. Harrastamisella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kaikkea lapsille ja nuorille suunnattua vapaa-ajalla tapahtuvaa säännöllistä taide- ja kulttuurilähtöistä sekä liikunta- ja urheilutoimintaa, niin omaehtoista kuin ohjattua. Harrastamisen ei välttämättä tarvitse kiinnittyä muodollisiin jäsenyyksiin (ks. Myllyniemi & Berg 2013; Kauppila 2018). Harrastaminen voi olla sekä aktiivista (jäähkiekko) että passiivista (elokuvakerho) toimintaa. Oleellista tämän tutkimuksen kannalta on harrastusten helppo saavutettavuus kunnan, yhdistysten tai vastaavien toimijoiden tarjoamina, jolloin ne lukeutuvat harrastustakuun piiriin. Harrastustakuun toteutumista Suomen kunnissa selvitettiin yksinkertaisesti kysymällä, toteutuuko harrastustakuu kunnassa syksyllä 2018. Kyselyyn vastanneista kunnista valtaosassa ei vielä toteuteta harrastustakuuta. 66 prosenttia (n=119) vastaajista ilmoitti, ettei harrastustakuun toteutumisesta ole vielä tehty minkäänlaisia suunnitelmia. Neljänneksessä kuntia (23 %; n=42) harrastustakuun toteutus oli käynnissä, ja 11 prosenttia (n=19) kunnista oli aloittamassa harrastustakuun toimeenpanon. Kuva 1 havainnollistaa harrastustakuun tilanteen syksyllä 2018.

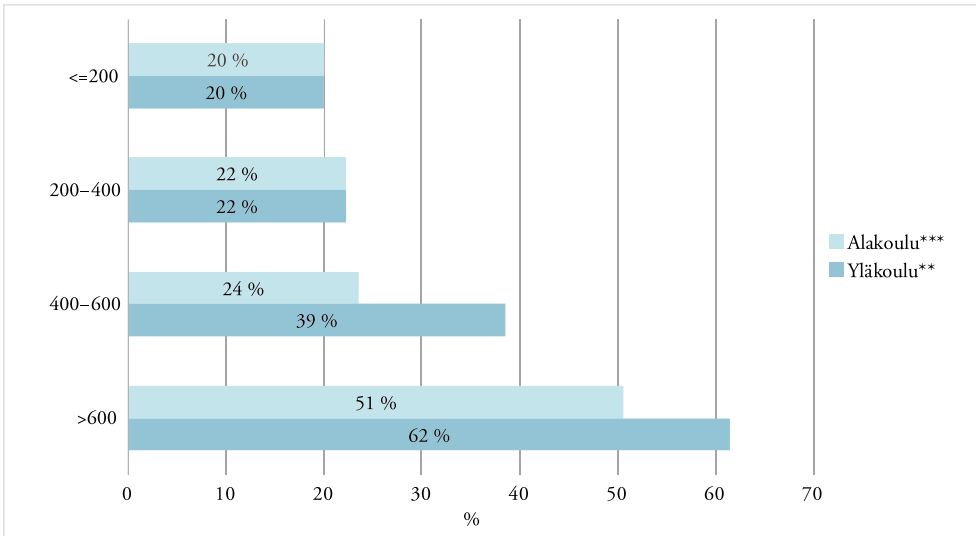
Kuva 1. Harrastustakuun toteutuminen Suomen kunnissa vuonna 2018

Analyysissa harrastustakuun toteutumista tarkasteltiin demografisten muuttujien avulla. Tällä tavoin pyrittiin vertailemaan tuloksia alueellisesti tai muiden tekijöiden valossa. Maakunnittaista tai suuraluekohtaista yhteyttä ei testeissä havaittu. Tilastollisesti merkitsevä ero syntyi kuitenkin kuntatyyppin mukaan. Harrastustakuun toimeenpanoon on ryhdytty selvästi useammin kaupunkimaisissa kuin maaseutumaisissa kunnissa. Ero kaupunkien ja maaseudun kuntien välillä oli 44 prosenttiyksikköä (Kuvio 1).

Kuvio 1. Harrastustakuun toteutuminen tilastollisen kuntatyyppin mukaan (N=180)
 $p^{***} < 0.001$

Tilastollinen yhteys on löydettävissä myös kunnan oppilasmäärien ja harrastustakuun välillä. Tulokset osoittavat suuremman oppilasmäärän olevan yhteydessä harrastustakuun toimeenpanoon: mitä enemmän ala- tai yläkoululaisia kunnassa on, sitä useammin kunnassa on nuorille tarjolla harrastustakuun mukaisia harrastusmahdollisuuksia. Kuvio 2 havainnollistaa oppilasmäärien ja harrastustakuun toteutumisen välisen yhteyden. Kunnista, joissa on yli 600 yläkoululaista, 62 prosentissa toteutetaan harrastustakuun mukaista toimintaa; luku on kolme kertaa suurempi kuin alle 200 oppilaan kunnissa.

Kuvio 2. Harrastustakuun toteutuminen kunnan oppilasmäärän mukaan. Kyllä-vastaukset $p^{***}<0.001$, $^{**}p<0.01$

On huomattava, että oppilasmäärät ja kuntatyyppi kulkevat usein käsi kädessä: kaupunkimaisissa kunnissa asukasmäärät ovat tyypillisesti suurempia kuin maaseutumaisissa kunnissa. Siksi harrastustakuun toteuttamista selittää ensisijaisesti kuntatyyppi, ei niinkään kunnan oppilasmäärä.

VASTUUNHENKILÖN NIMEÄMINEN EDISTÄÄ HARRASTUSTAKUUN TOIMEENPANOJA

Lasten ja nuorten harrastustoiminnan edistäminen voi olla vaikeasti hallittava kokonaisuus, koska harrastaminen jakautuu usealle kuntahallinnon vastuualueelle. Harrastustakuun käynnistäminen ja toimeenpano näyttääkin tulosten perusteella mahdollistuvan vasta, kun kuntaan nimitetään erillinen vastuuhenkilö takuuta toteuttamaan tai tehtävä sisällytetään osaksi muuta toimenkuvaa.

Eräessä länsisuomalaisessa kunnassa oli tehtävää varten palkattu täysin uusi projektityöntekijä. Kaupunginhallituksen päätöksellä harrastamisen toimintamallia alettiin toteuttaa erillisen määrärahan turvin, jolloin projektityöntekijän palkkaus oli mahdollista. Kyseisessä kunnassa koettiin harrastustakuun onnistuneen toteutuksen vaativan erillisen vastuuihmisen palkkaamista.

Niin meillä on lähtenyt [harrastetakuu] käyntiin jo, mutta se että niin isosta ja laajasta asiasta on kyse, niin viime keväänä palkattiin koordinaattori, joka koordinoi harrastetakuuta ja ilman sitä ei varmaan kukaan olisi oman työn ohella tätä pystynyt tekemään ja selkeesti myös poliitikoilta on tullut viesti, että rahaa voi käyttää koordinointiin että saadaan järjeistettyä. (H5)

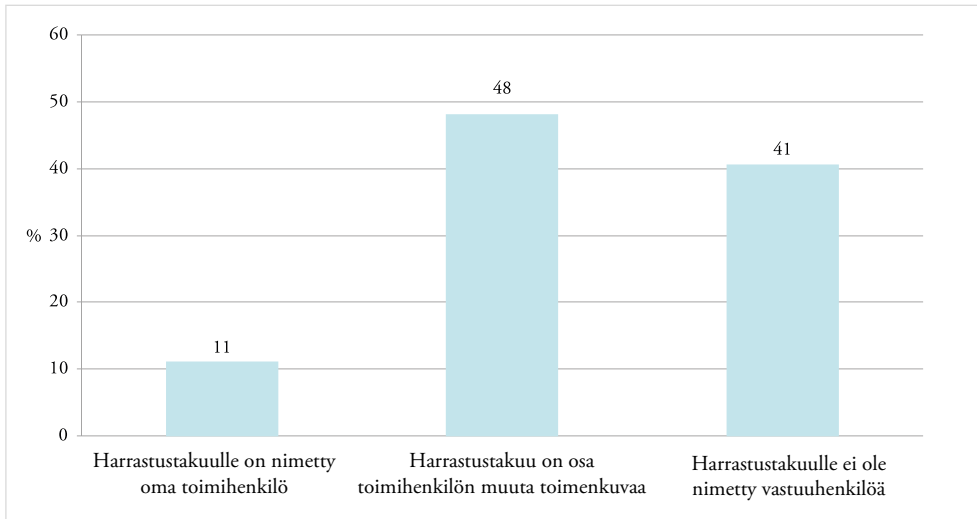
Tällainen käytäntö oli kuitenkin sekä kyselyaineiston että haastattelujen perusteella täysin poikkeuksellinen toimintatapa. Sitä havainnollistavat myös Taulukkoon 2 kootut avovastaukset kysymykseen: *Kuka kunnassanne vastaa harrastustakuun toteutuksesta ja konkreettisista toimenpiteistä?*

Taulukko 2. Kuntien vastuutahot harrastustakuun toteutuksessa

TYÖRYHMÄ
Asia on työryhmän vastuulla
Edistetään lukuisissa kaupungin palvelukokonaisuuksissa
Liikkuva koulu -koordinaattori ja -ohjausryhmä
Perusopetuksen johtaja, varhaiskasvatuksen johtaja, nuorisosihteeri
Liikuntapäällikkö sekä nuorisotyöntekijät
Liikkuvan koulun osalta koulunkäynnin ohjaaja, kerhojen vapaa-aikaohjaaja/seuran ohjaaja
Nuoriso-ohjaaja, liikunnanohjaaja, järjestöjen vastaavat
Sivistyskeskus ja Elinvoimakatuksen ao. viranhaltijat
Sivistyspalvelualueen työryhmä
Hyvinvointijohtaja ja ohjausryhmä
Strateginen tavoite velvoittaa useamman henkilön olemaan toteuttamassa tavoitetta
TOIMIHENKILÖ
Hyvinvointikoordinaattori
Kasvatusohjaaja
Koordinaattori
Kulttuuri- ja vapaa-aikajohtaja, kulttuuri- ja vapaa-aikapäällikkö
Liikkuva koulu -koordinaattori
Liikunta- ja nuorisotoimenjohtaja
Liikunta- ja vapaa-ajanohjaaja, nuoriso- ja vapaa-ajanohjaaja
Liikuntas sihteeri, liikuntasuunnittelija
Projektityöntekijä
Nuorisoneuvoja
Suunnittelija kansalaisopistosta
Vapaa-aikatoimenjohtaja, vapaa-aikasihteeri, fritidsledare

Harrastustakuuta toteuttava toiminta oli organisoitu kunnissa pääsääntöisesti olemassa olevin voimavaroin. Kuusi vastanneista ilmoitti kunnan nimenneen erillisen vastuuhenkilön toiminnan järjestämiseksi. Kysymykseen annetut tarkennetut avovastaukset osoittivat kuitenkin, että suurin osa vastuuhenkilöistä oli kunnan toimihenkilöitä, jotka osana muuta työnkuvaansa vastasivat myös harrastustakuusta. Kunnista 26 ilmoitti organisoinnin kuuluvan työntekijän muuhun työnkuvaan, ja 22 kunnassa ei toistaiseksi

ollut nimetty lainkaan vastuuhenkilöä. Monessa kunnassa ei ole kuitenkaan varauduttu harrastustakuun toteutukseen millään lailla, kuten Kuvio 3 osoittaa. Lähes puolessa kunnista (41 %), joissa harrastustakuu oli käynnissä tai alkamassa, sen toteutukselle tai konkreettisille toimenpiteille sen edistämiseksi ei ollut omaa vastuuhenkilöä. Tällainen tulos antaa luonnollisesti aiheen kysyä, miten harrastustakuu on mahdollista toteuttaa vastuuhenkilön tai koordinaattorin puuttuessa.

Kuvio 3. Harrastustakuun toteutus ja organisointi (N=54)

Erillisen vastuuhenkilön tai -tahon nimeäminen organisoimaan lasten ja nuorten harrastamista johtaa harrastustakuun toteuttamiseen todennäköisemmin kuin toteuttamisvastuun hajauttaminen. Kyselyn tulokset osoittivat, että harrastustakuun toteutuksesta tyypillisesti vastaa liikunta-, nuoriso- tai sivistystoimen työntekijä tai näiden tahojen muodostama työryhmä. Suurissa kaupungeissa lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia edistetään muutenkin lukuisissa palvelukokonaisuuksissa.

Harrastusedellytysten luominen on liikunta-, kulttuuri- ja nuorisopalveluiden perustoimintaa. Kaupunki avustaa kansalaisjärjestöjä, tarjoaa kaupungin tiloja toimijoiden käyttöön, järjestää eri ikäryhmille matalan kynnyksen toimintaa sekä luo edellytyksiä ja olosuhteita omatoimiseen harrastamiseen. (Lisätökseen osallistunut kunta)

Jos koordinaatiota ja toiminnan kehittämistä ei ole millään tavalla kirjattu tehtäväkuvuihin, se henkilöityy ja vaati erityistä innostusta asiaan.

Ikävä kyllä sanoa näin. Mäkin olen ollut kunta-alalla vähän yli vuoden tässä nyt, kyllä se vain näin on, että ikävä kyllä me hukataan näihin rakenteisiin ja näihin vanhoihin malleihin aika paljon vielä voimavaroja, että se uudistaminen [kärsii]. (H4)

Taulukko 3 ja Kuvio 4 havainnollistavat vastuuhenkilön merkitystä harrastustakuun toteutukselle. Tilastollinen positiivinen yhteys havaittiin niissä kunnissa, joissa vastuut harrastustakuun toimeenpanosta oli jaettu, ja toisaalta havaittiin kielteinen yhteys siten, että kunnissa, joissa ei ollut vastuutahoa, ei myöskään harrastustakuuta toteutettu.

Taulukko 3. Henkilöstöresurssit harrastustakuun toteuttamiseksi

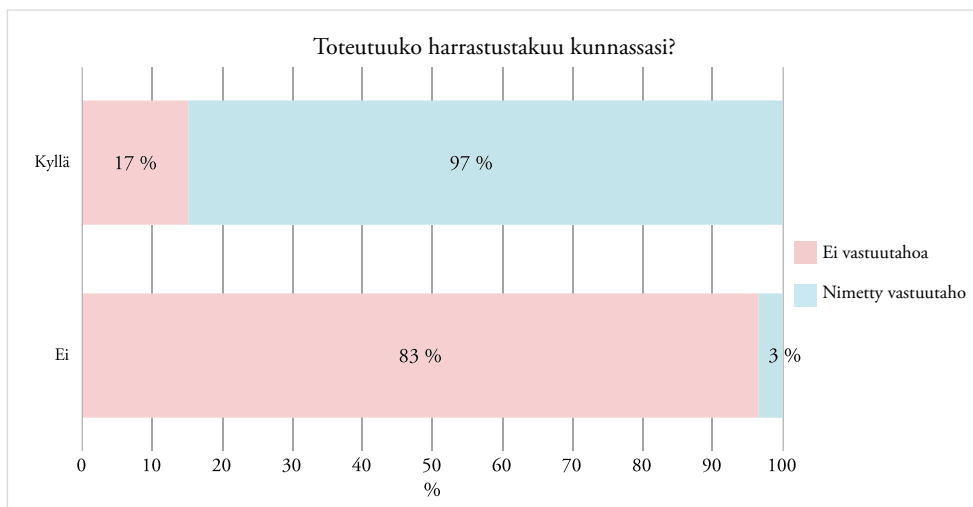
Kuka kunnassanne vastaa harrastustakuun toteutuksesta ja konkreettisista toimenpiteistä? (%)					
Toteutuuko harrastustakuu kunnassanne tällä hetkellä?		Nimetty toimihenkilö	Osa toimihenkilön muuta toimenkuvaa	Ei vastuuhenkilöä	Yhteensä
	Kyllä		5 (14)	20 (54)	12 (32)
Alkamassa		1 (6)	6 (35)	10 (59)	17 (100)
Ei		0 (0)	1 (1)	105 (99)	102 (100)
Yhteensä		6 (4)	27 (17)	127 (79)	160 (100)

$p < 0.001$

Myös teemahaastatteluissa keskusteltiin vastuuhenkilön ja koordinoinnin merkityksestä harrastustakuun järjestämisessä.

No meillä on [kunnan nimi] työryhmä, Liikkuva koulu -työryhmä ja niitten yläpuolella on tällöinen lasten ja nuorten harrastamisen edistämisen verkosto. Ja tässä verkostossa toimijat on hallintokuntien edustajia, liikunta- ja urheiluseurojen edustajia ja muiden yhdistysten edustajia sekä yrityspooleltakin muutama edustaja. Tämä verkostoryhmä niinku koordinoi isompaa kokonaisuutta, sanotaanko tällä hetkellä 6–29 ikävuoteen ja nyt keväällä tulee varhaiskasvatus ja alle kouluikäiset vielä mukaan. (H1)

Ja sit se että yhteydenpito eri toimijoihin koska toimijoitahan on paljon enemmän kuin kaupungin liikunta- tai nuoriso- tai kulttuuripalvelut. Et on yhdistyksiä ja on yrityksiä ja kaikki se yhteydenpito ja se järkevä toimintakalenterin rakentaminen on vain mahdollista että on joku joka koordinoi, jolla on langat käsissä. (H5)

Kuvio 4. Nimetyn vastuuhenkilön ja kunnan organisoiman harrastustakuun välinen yhteys (N=160)
 $p < 0.001$

Harrastustakuun esteenä tai hidasteena voi olla useita syitä. Kuntapoliittiset syyt ja toiminnan rakenteet nousivat keskusteluissa usein esiin. Pelkkä poliittinen tahtotila tai esimerkiksi valtuustoaloite eivät itsessään ole riittävä moottori harrastustakuun käynnistämiseksi.

Tässä seuraavaksi mä kysynkin harrastustakuusta periaatteellisella tasolla, että onko siitä keskusteltu. (H)

Meillähän on siitä valtuustoaloite ollut ja sitten siihen on tullu kyllä vastauksii. Käytännössä siis sillai, että kyllä meillä on ollut se ajatus, että jollain lailla siihen tartuttais mutta, mutta miten se tapahtuu se on sitten eri asia. Lähinnä siis noitten tuota ajatuksena et kyllä meillä jonkinlaisia suunnitelmia on ettei olla ihan tyhjän päällä tai tällä hetkellä on vielä, mutta seurojen kanssa ja yhdistysten kanssa on keskusteltu jos kokoonnuttais ja jo tänä syksynä sitä sitten kartottais. On kaikkia muita juttuja, jotka nyt ei oo koskettanut sitten tätä kuviota. (H3)

Haastateltava tuo esiin sen, että kunnassa on kyllä halua harrastustakuun toteutukselle, mutta koordinaatio ja konkreettinen etenemissuunnitelma puuttuvat täysin. Toiminnan aloittaminen jääkin leijumaan ajatustasolle.

Kaikkihan lähti silloin toukokuussa siitä, kun tehtiin valtuustoaloite harrastustilojen vuokrien kohtuullistamiseen ja sen jälkeen sitten lähdettiin saman tien puhumaan tästä, kun on käynnistetty tää valtakunnallinen harrastuspassiajatus. (-) Elikä siihen ei nyt ole erillistä rahaa. Mutta syksyn 2019 aikana pilotoidaan harrastuspassi mikäli tosiaan rahaa jostain löydetään ja jollekin ikäluokalle yläkoulussa. (H2)

Tämän itäsuomalaisen kunnan haastateltava toi puolestaan esiin varsin seikkaperäisesti kunnallisen päätöksentekoprosessin ennakoimattomuuden: vaikka yhdellä tasolla pää-

tetään toteutuksesta ja määrärahoista, seuraavassa käsittelyssä esitykset kumoutuvat. Tällaisessa tilanteessa kunnan työntekijät ovat kädettömiä. Poliittisen tahotilan puuttuessa toimintaa ei ole mahdollista aloittaa.

Harrastustakuun toteutus voi toisaalta olla hyvin henkilösidonnaista. Keskustelussa erään pienen länsisuomalaisen kunnan vapaa-aikasihteerin kanssa nousi esiin tehtävien vahva henkilöityminen.

Joo tää on henkilösidonnaista yleensä. Se on harmi, että sen takia pitäisi rakentaa [toiminta] niin että se [harrastustakuun toteutus tai matalan toiminnan palvelut] on kirjattu työnkuviin. (H4)

Kyseisessä tapauksessa haastateltava oli hallinnoinut aiemmin toisen kunnan lasten ja nuorten Liikkuva koulu -hanketta ja pilotoinut ohjelman kuntaan. Siirtyminen toisen kunnan palvelukseen oli keskeyttänyt toiminnan ainakin siltä osin, että kunnan nykyisten työntekijöiden mielestä harrastustakuuta ei kunnassa enää toteutettu.

Haastateltava tuo esiin monialaisen yhteistyön merkityksen toimintojen vakiinnuttamisessa. Toiminta, tässä tapauksessa harrastustakuun mukainen toiminta, ei voi olla vain henkilön oman aktiivisen työotteen ja kiinnostuksen varassa, vaan tehtävät pitää kirjata työnkuvaan. Tämä kirjaus takaa jatkuvuuden ja vakauden, ja näin mahdolliset toimintaa haavoittavat tekijät voidaan minimoida.

HARRASTUSTAKUUN KÄSITTEELLINEN TUNNETTUUS

Kunnallisella sektorilla tunnetaan harrastustakuu huonosti niin käsitteenä kuin kansallisena toimenpidesuosituksena. Tämä kävi ilmi kyselytutkimuksen jälkeen kuntiin tehdyllä soittokierroksella lisäotosta varten. Moni kunnan edustaja kertoi, ettei ollut ennen lisäotokseen liittyvää yhteydenottoa kuullut harrastustakuun käsitteestä. Tulos ei sinänsä yllätä, sillä harrastustakuu on lanseerattu kuntakentälle toimenpidesuosituksena vasta vuoden 2017 aikana, joten tieto harrastustakuusta ei ole levinnyt vielä riittävästi. Toisaalta kunnilla ja kuntatoimijoilla on jo ennestään paljon lakisääteisiä tehtäviä hoidettavanaan sivistystoimialalla, mikä osaltaan voi heikentää tiedon vastaanottamista.

Kyselytutkimuksen tulokset ja keskustelut kuntaedustajien kanssa viittasivat myös siihen, ettei kunnissa ollut jaettua ymmärrystä harrastustakuun sisällöllisestä määritelmästä. Toimihenkilöiden välillä saattoi olla eriäviä käsityksiä harrastustakuun toteutuksesta. Näin oli esimerkiksi eräässä uusmaalaisessa kunnassa, jossa toisen vastaajan mielestä kunnassa on harrastustakuutoimintaa, toisen mielestä taas ei. Eräässä länsisuomalaisessa kunnassa puolestaan molemmat kyselyyn vastanneet henkilöt olivat sitä mieltä, ettei harrastustakuun mukaista toimintaa järjestetä, vaikka kunnassa on käytössä toimintamalli, joka tavoittaa kaikki kunnan kouluikäiset nuoret ja tarjoaa heille erilaisia harrastusmahdollisuuksia veloitusetta. Tulos osoittaa selvästi yhtäältä tarpeen tehostaa viestintää siitä, mitä harrastustakuu on ja mitä sillä halutaan edistää, ja toisaalta tarpeen lisätä kuntasektorin toimijoiden motivaatiota tutustua toimenpidesuositukseen harrastustakuusta.

Tosiasia on se, että harrastustakuu on jotain sellaista, tavoittelee jotain sellaista, mitä me ollaan aina tehty tässä kaupungissa. Kaikki muutkin kaupungit tekee. Mä en osaa tätä niinku brändätä tätä harrastustakuuta et me puhutaan täällä paljon mieluummin meidän omista malleista. (H6)

Harrastustakuun mukainen toiminta oli kunnissa nimetty monin eri tavoin: puhutaan harrastustakuusta, Juniorikortista, matalan kynnyksen hankkeesta ja harrastusiltapäivästä. Nimet paljastavat sen, miten harrastamisen sisällöt määrittyivät. Osa kunnista ilmoitti toiminnan olevan Liikkuvan koulun mukaista, jolloin harrastustakuu painottui liikuntaan.

Kysymys mille toimialalle harrastustakuun alainen toiminta kohdentuu (vastausvaihtoehdot: kulttuuri, taide, liikunta tai monialainen ja usean toimialan yhteistyö), osoitti harrastustakuun pääsääntöisesti kohdentuvan alkuperäisen idean mukaisesti monelle toimialalle ja sisältävän monialaista yhteistyötä. Monialaisen yhteistyön tyypit esitetään tiivistetysti Taulukossa 4. Taulukko osoittaa varsin selvästi liikunnan keskeisen roolin harrastustakuun toimialana.

Taulukko 4. Monialaisen yhteistyön tahot

Alueen harrastustarjonnan mukaisesti
Hyvinvointitoimiala
Kaikki paikalliset harrastustoimintaa järjestävät tahot
Kaupungin liikunta- ja nuorisopalvelut, liikuntaseura- ja yhdistysyhteistyö, koulut (liikkuva koulu -hanke jne.)
Koulut, nuorisotoimi, vapaa-aikatoimi, 4h, taiteen perusopetus, yhdistykset
Kulttuuri, taide, liikunta, nuoriso sekä harrastaminen osana koulua
Kulttuuri, liikunta ja nuoriso, sekä vapaa sivistystyö
Kulttuuri, taide, liikunta ja nuoriso
Kulttuuri, liikunta ja taide
Kunta ja kunnan ostamat ja tukemat toimijat, muu 3. sektori
Kunta, järjestöt, seurat, seurakunta.
Liikunta ja kulttuuri
Liikunta ja nuoriso
Liikunta- ja nuorisopalvelut
Liikunta- ja nuorisopalvelut ja kulttuuri, järjestöt yms.
Liikunta-, nuoriso- ja kulttuuritoimi, perusopetus ja lukiokoulutus
Liikunta, kulttuuri, muu kerhotoiminta
Liikunta, kulttuuri, taide
Liikunta, kädentaidot, kotitalous, moottori ja tekniikka
Liikunta, nuoriso ja kulttuuri
Liikunta, nuoriso, opetus, varhaiskasvatus
Liikuntatoimi, koulu ja 3.sektori
Mm. koulu ja yhdistykset (kolmas sektori)

Nuoriso, kulttuuri, liikunta, kirjasto, vapaa sivistys, koulu, sosiaalitoimi, seurakunta ja muu kolmas sektori
Nuoriso, liikunta, kulttuuri, koulut, opistot
Nuoriso, liikunta, kulttuuri, Lieto-opisto, kirjasto, koulut, seurat ja yhdistykset, seurakunta jne.
Nuorisopalvelut, Liikuntapalvelut, Kulttuuripalvelut, Opetustoimet
Nuorisotoimi koordinoi yhdessä liikuntapuolen kanssa näitä toimintoja
Nuorisotoimi, perusopetus, Piispala, kolmas sektori
Opetus, kulttuuri, liikunta, nuoriso
Opetus, liikunta, nuoriso, kulttuuri
Opetus, nuoriso, kulttuuri, liikunta
Opetuspalvelut, nuoriso-, liikunta- ja kulttuuripalvelut sekä järjestöt
Sivistys- ja vapaa-aikapalvelujen toimiala
Sivistys-, liikunta- ja nuorisopalvelut
Sivistyspalvelut/ liikunta- ja nuorisopalvelut, kirjasto/kulttuuri, järjestöt, kansalaisopisto, koulun iltapäiväkerho
Sivistystoimi (koulu, liikunta, nuoriso, kansalaisopisto, kirjasto ja kulttuuri, seurakunnat ja yhteisöt)
Sivistystoimi ja elämänlaatupalvelut
Vapaa-aikapalvelut (nuoriso, liikunta, kulttuuri, kirjasto ja kansalaisopisto)
Vapaa-aikatoimialan palvelualueet
Yhdessä kulttuuri, liikunta ja TPO-oppilaitokset ja järjestöt

Kulttuurin tai taiteen toimialat eivät yhdenkään kunnan vastauksissa edustaneet yksinään harrastustakuutoimintaa. Kuten taulukko 5 osoittaa, liikunta sen sijaan edusti. Liikunta oli keskeinen niin ikään monialaisessa yhteistyössä. Yhteistyötä tehtiin erityisesti kunnan omien liikunta-, kulttuuri- ja nuorisotoimen kesken. Paljon monialaista yhteistyötä tekivät koulut ja seurat sekä yhdistykset ja muut kolmannen sektorin toimijat. Nuoriso-, kulttuuri-, liikunta-, kirjasto- ja sosiaalitoimella oli paljon yhteistyötä vapaan sivistystyön, seurakunnan ja muun kolmannen sektorin kanssa.

Taulukko 5. Mille toimialalle harrastustakuu kohdentuu? (%)

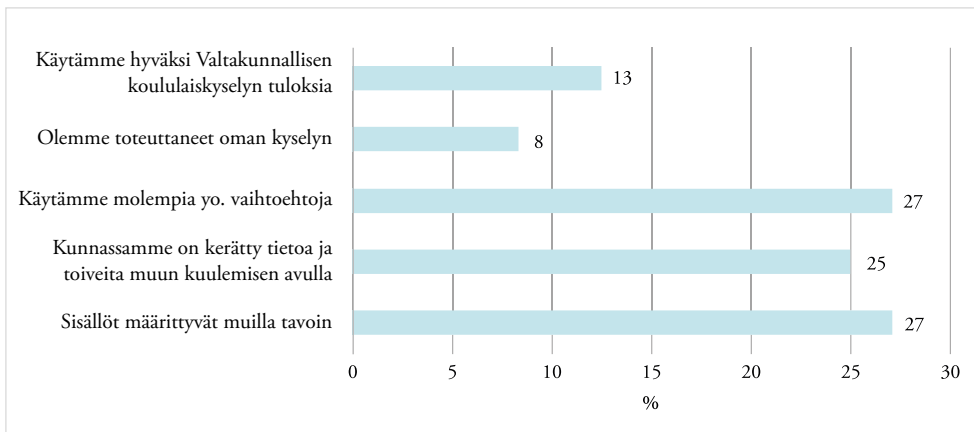
Suuralue	Liikunta	Monialainen, usean toimialan yhteistyö	Yhteensä
Etelä-Suomi	2 (18)	9 (82)	11 (100)
Helsinki-Uusimaa	1 (12)	7 (88)	8 (100)
Länsi-Suomi	3 (18)	14 (82)	17 (100)
Pohjois- ja Itä-Suomi	4 (24)	13 (76)	17 (100)
Yhteensä	10 (21)	42 (79)	52 (100)

LASTEN JA NUORTEN KUULEMINEN HARRASTUSTAKUUN SISÄLTÖJEN LAADINNASSA

Osallisuus, osallistaminen ja nuorten kuuleminen ovat ajankohtaisia aiheita sekä tutkimuksessa, poliittisissa julkilausumissa että käytännön toiminnassa. Myös lapsen oikeuksien sopimus edellyttää kaikkien alle 18-vuotiaiden kuulemista heitä koskevissa asioissa (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991). Harrastustakuun onnistunut toteutus pohjautuu lasten ja nuorten tarpeisiin ja toiveisiin. Toisin sanoen tavoitteena on kuulla ja osallistaa kunnan nuoria tuomaan äänensä esiin. Harrastustoiveiden kuuleminen luo mahdollisuudet aitoon vuoropuheluun kunnan toimijoiden ja harrastusta kaipaavien lasten ja nuorten kesken. Samalla kunta vahvistaa nuorten kansalaistoiminnan edellytyksiä lain määrittelemissä raameissa. Ja mikä tärkeintä, kuulemalla kunnan nuoria harrastustakuu on mahdollista suunnitella vastaamaan sisällöllisesti juuri niitä toiveita, joita nuoret itse esittävät. Tällöin kysyntä ja tarjonta aidosti kohtaavat.

Parhaimmillaan harrastustakuu uudistaa kunnan harrastustarjontaa, vahvistaa lasten ja nuorten uskoa mielipiteidensä aidolle kuulluksi tulemiselle ja tarjoaa niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisesti mielekäästä toimintaa. Kyselyssä haettiin tietoa kuntien keinoista ottaa huomioon lasten ja nuorten omat toiveet sekä olemassa olevat tiedot harrastamisen nykytilasta harrastustakuun toiminnan sisällöllisessä suunnittelussa.

Suomessa tuotetaan säännöllisesti ja vakiintuneella tavalla tietopohjaa lasten ja nuorten vapaa-ajasta ja harrastamisesta (mm. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus, Lasten ja nuorten harrastamisen raportti, Liikuntatutkimukset, Kouluterveyskyselyt), ja lisäksi useat kunnat toteuttavat kyselyitä omiin tietotarpeisiinsa. Kuvio 5 kokoaa kunnissa käytössä olevat tietoaaineistot tai muut lasten ja nuorten kuulemisen tavat.

Kuvio 5. Harrastustakuun mukaisen toiminnan sisällön suunnittelussa hyväksi käytetyt tietoaineistot tai muut kuulemiset (N=48)

Kyselyyn vastanneista kunnista neljännes (n=13) vastasi suunnittelevansa toimintaa sekä valtakunnallisen koululaiskyselyn että oman tiedonkeruun pohjalta. Neljännes vastasi niin ikään keräävänsä tietoa muun kuulemisen tai muiden keinojen avulla (kuvio 5). Taulukko 6 osoittaa vastausten jakautumisen suuralueittain. Vähäisen vastausmäärän vuoksi tietopohja jäi alueellisesti heikoksi, mutta toimii suuntaa antavana tuloksena.

Taulukko 6. Miten harrastustakuun sisältö on suunniteltu? Absoluuttisen osuuden mukaan

Suuralue	Valtakunnallinen koululaiskysely	Oma kysely	Molemmat vaihtoehdot	Muu kuuleminen	Muilla tavoin	Yhteensä
Etelä-Suomi	2	0	4	2	3	11
Helsinki-Uusimaa	2	1	1	2	2	8
Länsi-Suomi	1	2	4	3	2	12
Pohjois- ja Itä-Suomi	1	1	4	5	5	16
Yhteensä	6	4	13	12	12	47

Kuntahaastatteluissa tiedusteltiin haastateltavilta niin ikään, onko kunnassa käytetty suunnittelussa hyväksi esimerkiksi valtakunnallisen koululaiskyselyn 2016–2017 tuloksia. Suurin osa näistä haastateltavista oli sekä kuullut olemassa olevista aineistoista että kertoi kunnassa käytettävän erilaisia lähdeaineistoja, valtakunnallinen koululaiskysely mukaan lukien.

Nyt on toteutettu tää valtakunnallinen koululaiskysely kaks kertaa, niin onks teillä niitä tietoja käytetty hyväksi tai jotain muuta, itse kerättyä? (H)

Joo keskustellaan eli kun me rakennetaan tässä mainitsemassani hyvinvointiryhmässä (Hyryssä) hyvinvointikertomusta, niin me käytetään ainakin kolme kokousta, neljäkin kokousta vuodessa siihen että me pyöritellään näitä mittareita ja siin on myös tää koululaiskysely yhtenä lähteenä aiheista. Meil on iso nivaska lähdeaineistoja, kun me pyöritetään niitä, fiilataan ja höylätään (H6)

No onhan me tietty luettu valtakunnallisetkin kyselyn tulokset, mutta meidän pohjana on se oma harrastekysely, joka tehtiin viime keväänä helmikuussa [2018] ja vastauksia saatiin 1800 ja on katoottu niinku kaikki vastaajia ja mitä he toivoo ja mitä he harrastaa mut erityisesti panostettu niitten vastauksiin, jotka ilmoittavat ettei ole harrastusta. (H5)

Nyt mä puhun liikuntapalveluiden näkökulmasta. Sehän on, jos miettii taiteen perusopetusta, niin sehän on heille velvollisuuskin käyttää niitä [valtakunnallista koululaiskyselyä]. Mutta liikuntapalvelut, liikuntakerhojen ohjelmassa valtakunnallisia ja paikallisia tuloksia on hyödynnety. (H1)

Muun kuulemisen yleisimpinä tapoina olivat kunnan teettämät kyselyt harrastamisen tarpeista ja olosuhteista yhdistettyinä valtakunnallisiin kyselyihin tai osallistujilta kerätyistä palautteista saatuihin tietoihin. Kyselyt kohdistettiin tyypillisesti opiskelija- ja oppilaskunnille muun muassa liikunta- tai nuorisotiloihin liittyvien tietojen keräämiseksi. Muiksi harrastustakuun sisällön suunnittelun keinoiksi osoittautuivat esimerkiksi aiemman kokemuksen hyödyntäminen, lasten ja nuorten toiveet, suorat keskustelut ja monialaiset ammatilaisten palaverit. Nämä harrastustakuun sisällön suunnittelun muut keinot saivat kuitenkin vain yksittäisiä mainintoja. Lisäksi on huomattava, että vastauksissa toistuvat samat asiat eri kohdissa. Toisin sanoen vaikka vastaajan mukaan kunta kerää tietoa ja toiveita muutoin kuin kyselyillä, mainintoja saavat samat valtakunnalliset tai kunnalliset tiedonkeruun aineistot kuin mitä vaihtoehdoissa 1 ja 2 (Valtakunnallinen koululaiskysely ja oma kysely, Taulukko 6). Taulukoissa 8–7 on kerätty avovastauksissa esitettyjä keinoja harrastustakuun sisällöllisen suunnittelun tueksi.

Taulukko 7. Kuntien keinovalikoima harrastustakuun sisällön suunnittelulle: kyselyt ym.

KYSELYT
Koulupihojen ja lähiliikuntapaikkojen kysely kouluissa
Wilma-kyselyt
Kysely nuorille
Käytämme omia kyselyitä ja valtakunnallisia koululaiskyselyjä
NUVA ja perusopetus ovat tehneet kyselyn keväällä 2018
Kouluterveyskysely
Tietoa kerätään sekä valtakunnallisten että paikallisten kyselyiden avulla
Käytämme koululaiskyselyä, vapaa-aikakysely
Useita lähteitä: kouluterveyskysely, kyselyt
HAASTATTELUT JA KESKUSTELUT
Haastattelut koulujen oppilas- ja opiskelijakunnille sekä nuorisotilojen käyttäjille
Henkilökohtaiset keskustelut, luokkakierrokset koulussa, hyvinvointi- ym. teemaillat

PALAUTE JA TOIVEET

Jatkuva asiakas kuuleminen sekä suunnitelmallinen kehittäminen

Lasten ja nuorten aktiivisuus mittaa kiinnostusta

Nuorisovaltuuston ehdotuksia, vanhempien ja lasten toiveita kuunnellaan, tarjonta tarkastetaan säännöllisesti ja reagoimalla puutteisiin ja pyrkimällä täyttämään aukot

Lapsilta suoraan

Lasten ja vanhempien palaute

Liikkuvan koulun ja ohjausryhmien kautta

Suoraan lapsilta ja nuorilta tapahtumissa, kerhoissa, kouluissa, leireillä ja retkillä sekä eri yhteistyötahojen kautta

Toimenpiteiden suunnittelussa ja valmistelussa on hyödynnetty mm. Hyvä vapaa-aika -tutkimushanketta ja THL

Muun kuulemisen keinovalikoima koostui – kuten jo yllä todettiin – kyselyistä, mutta niihin liittyi myös haastatteluja ja keskusteluja nuorten kanssa. Myös palautteiden ja toiveiden kuunteleminen toistui useissa avovastauksissa.

Taulukko 8. Kuntien keinovalikoima harrastustakuun sisällön suunnittelulle: muut tavat

RESURSSIT

Eri toimijoiden resurssit ja mahdollisuudet

Harrastekalenteri

Käytettävissä olevilla resursseilla

KOKEMUS, KESKUSTELUT JA PALAUTE

Kokemuksen perusteella

Omasta kerhotoiminnasta saadun palautteen sekä nuorisovaltuuston kanssa käytyjen keskustelujen perusteella

Kunnan oma toiminta ja niiden painopisteet

Via önskemål

YHTEISTYÖ

Nuorisopalvelut, Lasten Parlamentti, Nuorisovaltuusto ja järjestöyhteistyö

Järjestämme puolivuositain monialaisen perhepalaverin, jonka yhteydessä käydään läpi koko kunnassa toteutuvat harrastusmahdollisuudet. Tämä auttaa suunnittelemaan toimintaa eri aloilla ja näin välttämme myös päällekkäisyydet sekä sen, että jokin ryhmä jäisi huomiotta

Pilottikerhojen kautta saadun tiedon ja aktiivisten kerhojärjestäjien yhteistyöllä

Työskentelyyn osallistuvat mm. Nuorten vaikuttajafoorumi, nuorisovaltuusto ja lasten parlamentti

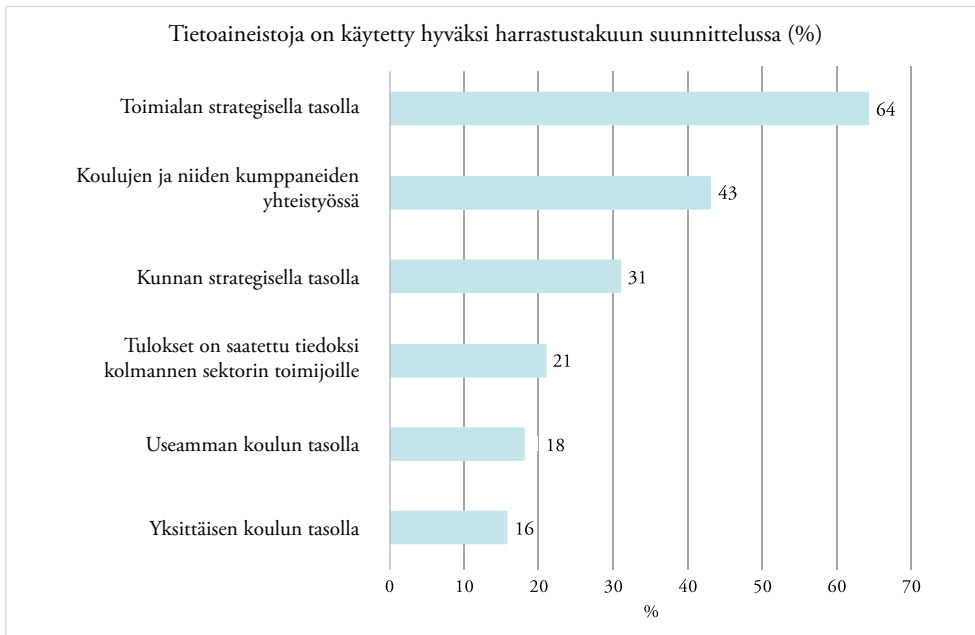
Valtuustoaloitteet

Vapaasti tilanteen mukaan

Muut suunnittelun tukena käytettävät tiedonkeruun menetelmät olivat osin samat kuin Taulukossa 7, niiden lisäksi resurssilähtöiset tekijät, työntekijöiden kokemus sekä yhteistyö (Taulukko 8). Monialainen yhteistyö, työntekijöiden kokemus ja suora keskusteluyhteys lasten ja nuorten kanssa yhdistettynä harrastamisen tietopohjaan luovatkin erinomaiset edellytykset harrastustakuun mukaiselle toiminnalle. Näin toimiva kunta paitsi osallistaa ja kuulee nuoria, myös toteuttaa eri lakien edellyttämää harrastamismahdollisuuksien tarjonnan monipuolisuutta sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lähtökohtia.

Konkreettiset toimenpiteet harrastustakuun toteuttamiseksi

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää kuntien konkreettisia toimenpiteitä harrastustakuun toteuttamiseksi. Edellisessä luvussa esiteltyjen tulosten perusteella (kuvio 5, taulukot 6–8) voidaan todeta tietoaaineistoja ja palautetta kerättävän runsaasti. Vastaajia pyydettiin arvioimaan myös sitä, miten näitä aineistoja hyödynnetään kunnassa (Kuvio 6). Kerättyä tietoa pyrittiin suhteellisen tehokkaasti levittämään usealle eri kunnan toimialalle ja kumppanille. Yleisintä tietojen hyödyntäminen harrastustakuun suunnittelussa oli toimialan strategisella tasolla, 64 prosenttia (n = 29) vastaajista ilmoitti näin toimittavan. Myös tiedon jakaminen koulujen ja niiden yhteistyötahojen, esimerkiksi seurakumppaneiden, kesken harrastustakuun sisällöllisen suunnittelun tueksi oli kohdallaisen tavallista. Kunnista lähes puolet (43 %, n=19) ilmoitti toimivansa näin. Vain kolmanneksessa kuntia käytettiin tietoaaineistoja koko kunnan strategiatason suunnittelun tukena (n = 14).

Kuvio 6. Tasot, joilla kunnat käyttävät hyväkseen olemassa olevia tietoaaineistoja

Harrastustakuu edellyttää poikkihallinnollista yhteistyötä kuntatoimijoiden kesken. Resurssien kohdentamisen ohella ratkaisevaa on, miten koordinointi harrastustakuun järjestämisessä kunnissa tapahtuu. Kunnassa pitää olla jaettu ymmärrys jo harrastustakuun toteuttamisen alkuvaiheesta siitä, että harrastamisen lisääminen ei ole päämäärä,

vaan keino ja reitti hyvinvoinnin lisäämiseksi ja toisaalta syrjäytymisen ehkäisemiseksi, muutoin sen toteuttaminen ei onnistu.

Se on sellainen poikkihallinnollinen hyvinvointiryhmä jossa [on] sitten ihan koko kaarti jossa puhutaan sitten paljon laajemmin kaupunkilaisten hyvinvoinnista tän harrastamisen niinku päälle vielä. Mut sit harrastaminen on yks teema joka siellä säännöllisesti toistuu siellä meidän tekemisissä et meil on parikyt ihmistä kokoontuu kerran kuussa ja siinä on edustus sitten koko kaupungin 7500 työntekijästä. Niin et jos me jollain tavalla päästäs kartalle näissä kaikissa hyvinvointiasioissa myös harrastusasioissa niin että olisi tän kokonen kaupunki olis ottanut mahdollisimman laaja-alaisesti hankkeen. (H6)

No kyllähän me on niinku viime tai tän syksyn tänä syksynä aloitettu mm. terveydenhoitajien tapaamiset ja kyselyt niitten näkökulmia tähän harrastamiseen ja lasten hyvinvointiin. Ja sieltä on tullukin tosi hyviä pointteja ja me ollaan tavattu terveydenhoitajat niitten omassa koulussa – ei ryhmänä – vaan me ollaan haluttu nähdä niinko henkilökohtaisesti ne ihmiset, koska silloin tulee paljon enemmän palautetta. Sen lisäksi kierretään koulut elikkä on [liikunnan ohjaajan nimi] kanssa jaettu koulut ja Liikkuvan koulun merkeissä kysellään, missä mennään, mitä tukea tarvitaan ja onko jotain erityistä. Sitten tota sosiaalitoimen kanssa tietysti tehdään sillai yhteistyötä, että meidän harrastustakuussa on mukana lapsia, joitten taloudelliset mahdollisuudet ei edes riitä tähän harrastustakuun niinku pienellä maksulla oleviin harrastuksiin. Niin heidän [sosiaalitoimen] kanssa tehdään yhteistyötä ja neuvotellaan maksuista ja muista niin että se lapsi pääsis harrastamaan. Ja jos se löytää jonkun harrastuksen niin miten sosiaalitoimi voi tukea siitä eteenpäin sitten siinä asiassa. Mutta alkuvaiheessa vielä, että paljon on kehitettävää. (H5)

Edeltävissä lainauksissa näkyy laaja-alainen ja poikkihallinnollinen yhteistyö, jota harrastamiseen, yhdenvertaisuuteen ja hyvinvointiin vaikuttavien monien eri osatekijöiden huomioon ottaminen vaatii. Kuntien sisäisen yhteistyön lisäksi kunnat pyrkivät tekemään yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa. Niiden rooli voi olla hyvin merkittävä harrastamisen lajikirjon kannalta. Monissa haastatteluissa tuli esiin kunnan, seurojen ja yhdistysten tiivis yhteistyö.

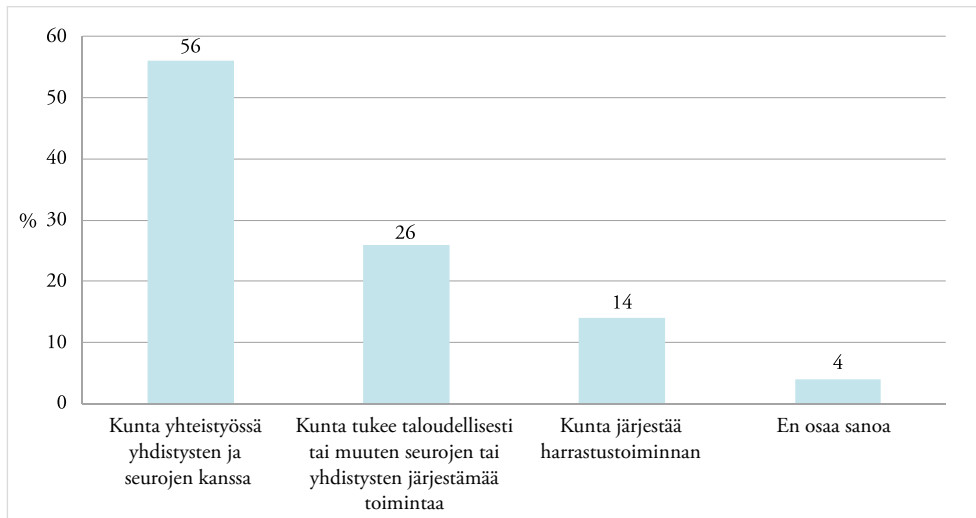
Seurat on myös näissä työryhmissä [joissa on poikkihallinnollinen edustus] edustettuina ja sitten meillä järjestetään seurafoorumeita vuosittain. Ja sitten tietysti iso juttu on harrastetapahtumat, joissa seurat esittelevät toimintaa. Meillä on tosi paljon erialaisia harrastusviikkoideologiaan perustuvia tapahtumia, joissa urheiluseurat on ihan keskeisessä roolissa (H1)

Toisaalta kunnassa, jossa harrastustakuun mukaista toimintaa ei ollut saatu käyntiin valtuustoaloitteesta huolimatta, monien muiden ongelmien ohella myös yhteistyö kolmannen sektorin kanssa takkuili.

Oliko teillä niitä homeongelmia sisäilmaongelmia? (H)

Meillä on koko ajan ollut viimeisen kuuden vuoden ajan isoja isoja ongelmia siltä osin tullu ja se on just se ongelma meillä esim. seurojen kohdalla että heidän on vaikee (-) toimintaa laajentaakin muutenkin ja tällasta mutta meillä ei oo oikeestaan [tiloja]. Et tilapula on iso kun on esim. koulujen liikuntasaleja jotka nyt on kiinni. Tilajuttu on semmonen joka tekee nyt sitten isoo hallaa sitten jutussa ja korppaa just tähän tähän lasten ja junioritoimintaan. (H3)

Harrastustakuu toimeenpantiin kunnissa tyypillisesti kunnan ja yhdistystoimijoiden yhteistyössä (56 %, n = 28). Neljännes (26 %) kunnista oli ulkoistanut harrastustakuun järjestämisen yhdistyksille taloudellisen tai muunlaisen tuen avulla. 14 prosenttia kunnista ilmoitti vastaavansa itsenäisesti toteutuksesta (Kuvio 7).

Kuvio 7. Harrastustakuun toteuttamisen tavat kunnissa

Tätä raporttia varten tehtiin liitekysely Suomen 4H-paikallisyhdistyksille harrastustakuuyhteistyöstä kuntien vapaa-aikatoimen kanssa. Tarkoituksena oli selvittää, missä määrin paikallisten 4H-yhdistysten toiminta on integroitu kuntayhteistyön kautta osaksi harrastustakuuta. Merkittävä osa valtion erityisavustuksista kohdentuu 4H-toimintaan, joten kunnan harrastustarjonnan näkökulmasta 4H-kerhoilla on tärkeä rooli lasten ja nuorten vapaa-aikatarjonnan tuottajina. Vuoden 2016 erityisavustuksista lasten ja nuorten paikalliseen harrastustoimintaan 4H-toiminnan osuus oli 32 prosenttia koko avustussummasta (2,5 miljoonaa). Vastaava osuus vuonna 2017 oli 30 prosenttia (Taulukko 9).

Taulukko 9. Erityisavustukset lasten ja nuorten paikalliseen harrastustoimintaan vuosina 2016–2017

	2016	2017	Yht.
4H-kerho	803 150 € (32 %)	914 150 € (30 %)	1 717 300 € (31 %)
Muu	1 737 650 € (68 %)	2 103 850 € (70 %)	3 841 500 € (69 %)
Yht.	2 540 800 € (100 %)	3 018 000 € (100 %)	5 558 800 € (100 %)

Kyselyyn saatiin vastauksia yhteensä 35 yhdistyksestä (vastausprosentti 14, Suomessa toimi 255 yhdistystä vuonna 2017, Suomen 4H-liitto 2018). Yhdistyksiltä tiedusteltiin muun muassa seuraavaa: *Jos harrastustakuun alaista toimintaa on jo kunnassasi tai se on alkamassa, tekeekö yhdistyksesi kunnan kanssa yhteistyötä harrastustakuun toteutuksessa?* Seitsemän (28 %) vastanneesta 25 yhdistyksestä ilmoitti tekevänsä tällaista yhteistyötä, 10 vastasi kieltävästi (40 %) ja vastaajista kahdeksan (32 %) ei tiennyt asiasta. Kyllä-vastauksen antaneita pyydettiin tarkentamaan, minkä tyyppistä yhteistyötä yhdistys tekee. Vastauksia saatiin 16¹. Niiden mukaan koulu yhteistyö on tyyppillisin yhteistyön muoto, joko koulu aikana tai sen jälkeen. Osa kunnista tukee yhdistysten toimintaa eri tavoin, esimerkiksi antamalla ilmaisia tilankäyttöoikeuksia. Muutama vastaus kertoi puolestaan siitä, että paikallisilla 4H-yhdistyksillä oli kyllä halua yhteistyöhön, mutta kunnassa ei ole syystä tai toisesta tähän haluan vastattu tai harrastamisen olosuhteet eivät yhteistyötä mahdollista.

Taulukko 10. 4H-kerhojen kuntayhteistyön tyytit

Koulujen kerhotoiminta, työllistämiseen liittyvien kurssit
Kouluilla koulu aikana kerhotoimintaa, johon lapsien on osallistuttava. Olemme mukana kahden kerhon toteuttamisessa.
Lapsi- ja nuorisotyö iltpäivisin ja iltaisin.
Ei ole kysytty, toimimme kyllä muuten ahkerasti kouluilla. Mielellään olisimme mukana järjestämässä.
Valmennan kunnan nuorisotyöntekijän kanssa yhteistyössä nuorten ryhmää, joka suunnittelee ja toteuttaa omaa nuorisotapahtumaa. Kunnan nuorisotyöntekijä on ollut mukana ohjaajana nuorisovaihdossamme.
Olemme mukana erilaisissa tapahtumissa mahdollisuuksien mukaan.
Yhteistyö on lähinnä koulu yhteistyötä. Teemapäiviä yms.
Iltpäiväkerhoja ja nuorisotilan valvontaa
Yhdistyksemme on järjestänyt kerhoja alakouluikäisille [kunnan nimi] kaupungin kanssa yhteistyössä ennen säästötoimia, homekouluja ja nopeasti vaihtuvia virkaimmeisiä. 20 koulun kerhoa viikossa ostopalveluna, viikoittaisia kerhoja kaupungille koko [kunnan nimi] alueella. Säästökuuri iski kerhorahat ja paikat nolville ja jäljelle jäi yhdistyksen ns. omat kerhot 10–15 kpl viikossa, mihin haetaan rahoitusta muualta. Nyt voi olla luvassa taas ostopalveluinakin tehtäviä kerhoja muutama tuleville kausille.
[kunnan nimi] kaupungin kanssa iltpäiväkerhotoimintaa yhdellä koululla syys- ja kevätlukukaudella, ostopalveluna kesäleirien yövalvonta (lastenleiri ja kansainvälinen leiri), aterioiden esille laitto, siivoukset leirien aikana sekä loppusiivous. Yhdistys on mukana esittelemässä 4h toimintaa nuorisotoimen tapahtumissa.

1 Vastausmäärä on ristiriidassa aiemman kysymyksen kanssa, jossa kysyttiin, tekeekö yhdistys kunnan kanssa yhteistyötä harrastustakuun toteutuksessa, johon myönteisiä vastauksia saatiin ainoastaan seitsemän.

Järjestämme lasten liike -liikuntakerhoja iltapäiväkerhoina. Pyysimme koulua yhteistyöhön mukaan, jotta saisimme koulun tilat maksutta käyttöön. Koulu ja [kunnan nimi] kaupunki eivät kuitenkaan lähteneet mukaan yhteistyöhön, vaan joudumme maksamaan tilavuokraa salien käytöstä ja toteuttamaan kerhot omana toimintana. Muualla päin Suomea koulut ovat lähteneet 99-prosenttisesti mukaan yhteistyöhön tämän tyyppiseen toimintaan, [kunnan nimi] ei halunnut. Haluaisimme tehdä enemmän yhteistyötä iltapäiväkerhojen tiimoilta, mutta [kunnan nimi] kaupungin perimät tilavuokrat tulevat aina esteeksi.

Meillä on koulukerhotoimintaa ostopalveluna kunnalle.

Ei ole iltapäiväkerhoja meillä eikä koululla.

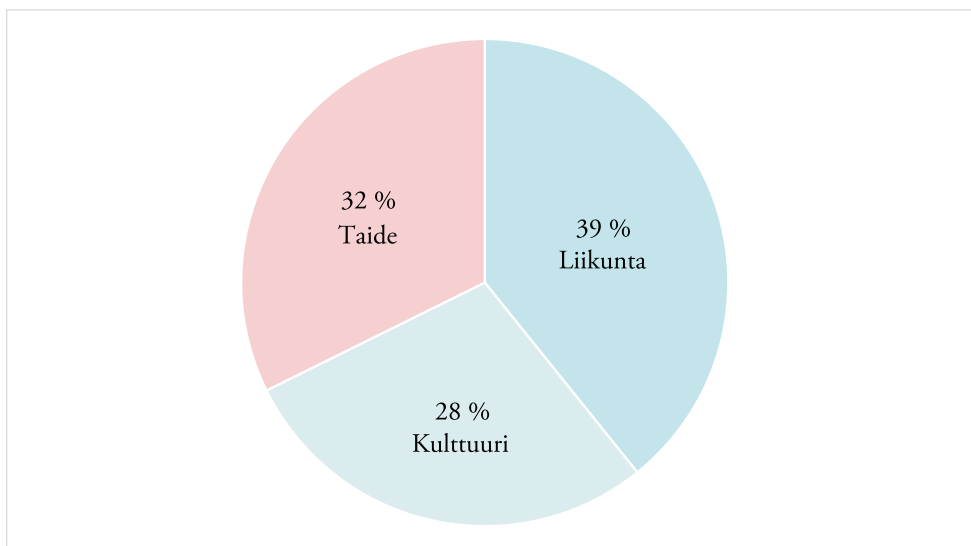
Järjestetään kerhotoimintaa koulun jälkeen ja olemme mukana liikkuva iltapäivä -toiminnassa. Pidetään liikunnallisia kerhoja.

Saamme käyttää kunnan tiloja koululla. Wilman kautta saamme tiedottaa. Kunnan avustus 4h-toimintaan, harrasteilta koululla syksyllä.

Säännöllinen kerhoyhteistyö, satunnainen leiriyhteistyö, varttuneempien nuorten työllistäminen

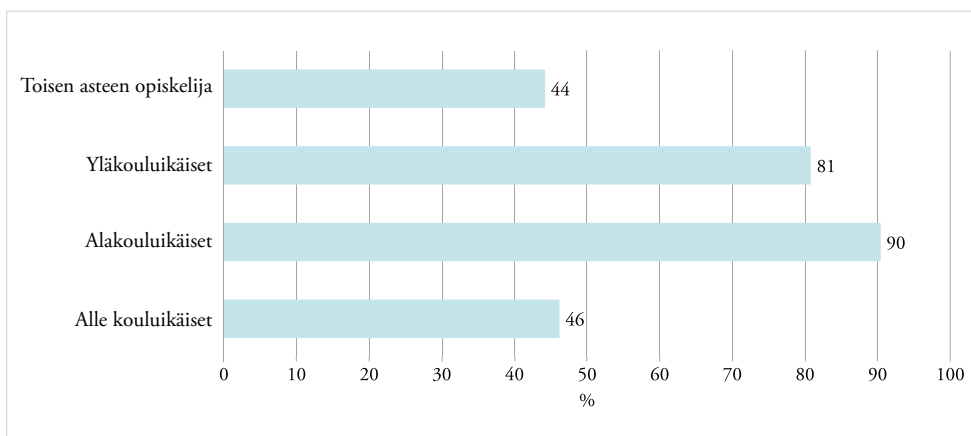
Toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin kannalta on tärkeää tietää myös se, miten paljon lapsia ja nuoria harrastustakuu tavoittaa kunnissa, siis miten kunnat onnistuvat harrastustakuun ydintehtävässä: jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisan harrastuksen takaamisessa. Valitettavan harva vastanneista kunnista oli selvillä osallistujien määrästä; vain 14 kuntaa raportoi niistä, ja osa näistä tiedoista oli epätarkkoja. Raportoitujen lukujen perusteella vaikutti siltä, että samat osallistujat oli joissain kunnissa laskettu kahteen kertaan eri luokkiin (taide – kulttuuri). Tiedot kerättiin liikunnan, kulttuurin ja taiteen harrastajien määrästä. Vastauksensa antaneiden tiedot on koottu Kuvioon 8.

Suurimmat osallistujamäärät kunnallisissa harrastuksissa keräsi liikunta, noin 40 prosenttia kaikista osallistujista oli liikunnan harrastajia (n=6310). Kolmannes (n=5197) lapsista ja nuorista harrasti taidetta. Mukaan on laskettu valokuvanäyttelyiden, kuvataidekoulujen, taidekurssien, askartelukerhojen, taidekerhojen ja taidevälituntien osallistujat. Lähes saman verran osallistujia ilmoitettiin löytyvän kulttuuriharrastusten parista (n=4579). Mukana oli esimerkiksi koulujen kulttuuritapahtumiin osallistuneita oppilaita, nuorten järjestämiin konserttitapahtumiin ja teemapäiviin osallistujat, musiikkileikkikoululaisia sekä harrastajateatterilaisia.

Kuvio 8. Liikuntaan, kulttuuriin ja taiteeseen osallistuneiden määrät

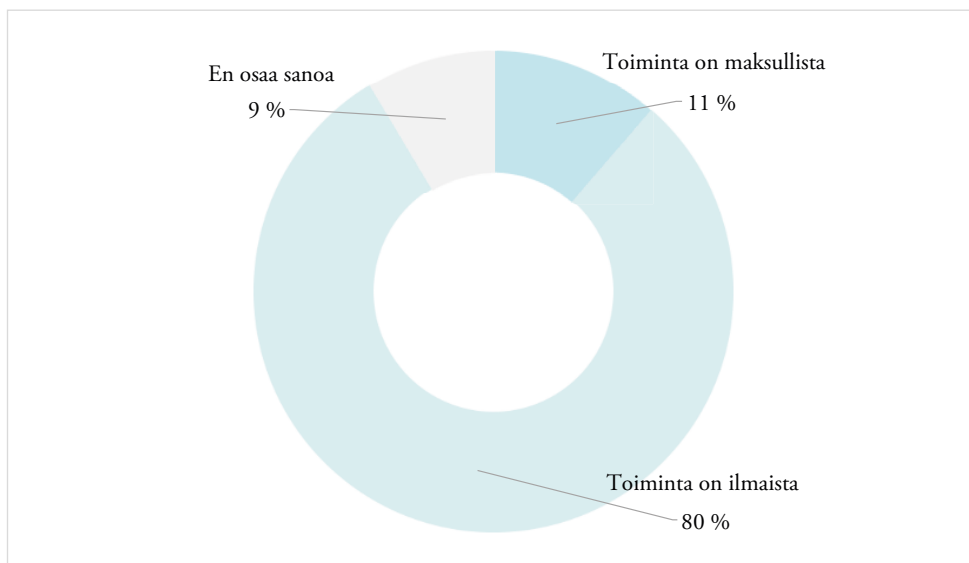
Kuntakoko vaikuttaa luonnollisesti ratkaisevasti osallistujamääriin. Maaseutumaisissa kunnissa osallistujamäärät jäivät muutaman kymmenen hengen ryhmiksi, isoissa kaupungeissa toiminta tavoitti useita satoja lapsia ja nuoria. Liikunta oli harrastajamääriltään vaihtelevin. Seuraavaksi tarkastellaan harrastustakuutoiminnan kohderyhmiä. Vastajilla oli mahdollisuus valita useampi vaihtoehto vastauksena kysymykseen *Minkä ikäiset ovat harrastustakuun kohteena* sen mukaan, mikä kunnan tilanne oli. Kuvio 9 osoittaa harrastustakuutoiminnan kohderyhmät.

Kuvio 9. Kenelle harrastustakuun alainen toiminta on suunnattu?

Suurimman ikäryhmän muodostivat alakouluikäiset, 90 prosentissa vastanneista kunnista toiminnot oli suunnattu alakoululaisten harrastustoimintaan. Lähes yhtä monessa kunnassa kohderyhmänä olivat yläkouluikäiset nuoret (81 %), kun taas toisen asteen opiskelijoille tai alle kouluikäisille suunnattuja harrastuksia oli tarjolla alle puolella kunnista. Neljännes kunnista (27 %, n = 11) ilmoitti kohderyhmikseen kaikki Kuvion 11 osoittamat ikäryhmät.

Kunnat tarjosivat pääsääntöisesti maksuttomia harrastamisen ryhmiä (Kuvio 10). Maksullisessa toiminnassa osallistumismaksut olivat hyvin pieniä ja koostuivat lähinnä materiaalmaksuista ja muusta vastaavasta hintaskaalassa 0–50 euroa.

Kuvio 10. Harrastamisen hinta (%)

Sen lisäksi, että kunnat tarjoavat organisoitua harrastustakuun mukaista toimintaa, valtaosassa (76 %, n = 39) vastanneita kuntia panostettiin myös lasten ja nuorten omaehtoiseen harrastamiseen. Viisi kuntaa (10 %) ei tarjonnut mahdollisuuksia omaehtoiseen harrastamiseen, seitsemässä kunnassa (14 %) ei tiedetty asian tilannetta. Omaehtoisen harrastamisen tukeminen merkitsi avustuksia yhdistyksille, joiden tiloissa harrastaminen oli mahdollista, ilmaisia liikuntavuoroja, nuorisotilojen käyttömahdollisuuksia muun muassa bändien treenikämppinä tai kunnan järjestämiä nuorisotapahtumia. Usein omaehtoisen harrastamisen tukemisen muodoksi käsitettiin kunnan liikuntapaikkojen rakentaminen ja ylläpito. Konkreettisempaa tukea tarjosi muutaman kunnan raportoima neuvonta-, ohjaus- ja valvontatoiminta, joista lapset ja nuoret saavat tarvittaessa opastusta ja apua harrastamisen tueksi (Taulukko 11).

Taulukko 11. Mitä omaehtoisen toiminnan resursseja kunta tarjoaa?

Asia on alkutekijöissään, toimintaa organisoidaan nyt nuorisotilojen toiminnan kautta
Avustukset järjestöille ja yhteisöille, tilat käyttöön sovitusti
Avustukset yhteisöille, ilmaiset käyttövuorot kaupungin liikuntatiloissa
Bändeille harrastustiloja sekä nuorisotilat
Edullisia tiloja, vähävaraisille avustusta lasten harrastustoimintaan
Harrastamisen tukirahasto perheille ja yhdistystoimijoiden avustukset
Harrastetakuamme perusta on oppilashuoltotyön kautta ohjattu rahoitus tukea tarvitsevan lapsen arjen tukemiseksi. Lautakunta on varannut nk. harrastetakuurahaa tätä varten 25 000 euroa / vuosi ja lisäksi lapsen ja vanhemman myönteisen vuorovaikutussuhteen tukemiseksi 25 000 euroa, joka niin ikään ohjautuu oppilashuoltotyön kautta. Muutoin harrasteet menevät mm. kerhotoiminnan kautta ja kaupungille myönnetyn yleisen harrastetakuurahoituksen kautta
Harrastustilat
Harrastustilat maksutta käyttöön
Hiihtokeskuksen kausiliput alennushintaan, välineitä
Kaikille avoimia ja maksuttomia, matalan kynnyksen liikuntapaikkoja
Kunnan omistamia kiinteistöjä, tiloja sekä välineitä.
Liike- ja harrastuskalenteri ja vapaat harrastevuorot koulujen saleissa
Liikuntapaikkoja rakentamalla. Maksuttomia kenttiä mm. frisbeegolf-, tenniskentät, skeittiparkki, koulujen pienpelikentät
Lähiliikuntapaikat
Lähiliikuntapaikat, tilojen hyödyntäminen, pyöräilykaupunki, nuorisotoimen harrastetapahtumat, nuorisovuorot uimahallissa
Maksuttomat harrastusryhmät, lähiliikuntapaikkarakentaminen, maksuton perheliikunta
Maksuttomia tiloja
Nuorison kohdeavustusta on mahdollista saada
Nuorisotiloissa maksuttomia liikuntasalivuoroja
Opastusta, ohjausta, maksuttomia harrastuspaikkoja
Parkour-puisto, lähiliikuntapaikat, koulupihat, skate-puisto
Pääosin maksuttomat harrastuspaikat (liikuntahalli/lähiliikuntapaikat, jäähallin yleisövuorot, tyttökiekko) nuorisotilatoiminta
Rahaa, tilaa, henkilöstöä
Rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja
Rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja, avustamalla liikunta- ja urheiluseuroja
Rakentamalla lähiliikuntapaikkoja väh. 1 / vuosi. Vuonna 2019 valmistuu kolme lähiliikuntapaikkaa
Saleja ja tiloja ilmaiseksi
Tarjoamalla alle 18-vuotiaille ilmaiset tilat
Tarjoamalla ilmaisia vapaita salivuoroja ja jäähallille vapaita maksuttomia vuoroja
Tiloja ja mahdollisuuksia

Tiloja ja taloudellista tukea
Tiloja, neuvontaa ja ohjausta
Tiloja, valvonta ja järjestelyapua nuorisotoimesta, pyynnöstä pientä taloudellista tukea
Tiloja, välineitä, rahaa toimintaan
Tilojen käyttö
Yhdistyksille yleis-, kohde- ja leiritoiminta-avustuksia ja toimitiloja

Omaehtoista (höntsä)harrastamista on tuettu valtion rahoitusinstrumenttien tarkennetulla kohdentamisella (OKM 2019a; Oval group 2018). Taulukkoon 11 kerättyjen vastausten perusteella ei voi kuitenkaan suoraan vetää johtopäätöstä, että kunnat tarjoavat näitä resursseja erityisesti harrastustakuun vuoksi. Siksi omaehtoisen harrastamisen merkitystä kunnan harrastustarjonnassa haluttiin tarkentaa kuntahaastatteluissa. Yksi haastateltavista toi esiin lähiliikuntapaikkojen merkityksen omatoimista harrastamista/liikkumista edistävänä tekijänä.

(-) me ollaan rakennettu nyt viis vuotta täällä uusia lähiliikuntapaikkoja täs kaupungissa ja jatetaan sitä prosessia ja ajatus on nimenomaan se, että niitä hyödyntävät lapset ja nuoret, jotka eivät halua tulla urheiluseuroihin eivätkä oo silleen kiinnostuneita siitä tiestä johon se johtaa herkästi. Eli se kilpailurheilutie. Sen eteen me ollaan tehty täs kaupungis paljon töitä. (-) Niin me koetaan niin, että urheiluseuratoiminta ei oo riittävää toimintaa lapsille. Ja ja lähiliikuntapaikat on sit paikkoja, joihin ei vuoroja jaeta ja näin päin pois. Ja siel sitten tapahtuu jotakin ohjattua toimintaa kaupungin puitteissa et meillä on kaupungin liikuntaohjaajil aluevastuut ja nää lähiliikuntapaikat on yksiä paikkoja, joissa pyörittävät nuorempaa väkeä ja vähän vanhempaa väkeä. (H6)

Kunnat rakentavat ja ylläpitävät esimerkiksi liikuntapaikkoja joka tapauksessa, ja ne on tarkoitettu kaikenikäisille. Toisaalta päätös harrastustakuun toteuttamisesta on voinut aktivoida joitain kuntia lisäämään omaehtoisen harrastamisen paikkoja ja tiloja.

Et kyllähän meillä on sama tilanne kuin monessa muussakin kaupungissa, et tilat on täynnä ja pikkasen semmoset niinku vapaamuotoiset höntsävuorot kärsii. Siks me ollaan tässä lähiliikuntapaikkaverkostoja myös pontevasti rakennettu, että sinne ei pääse sitten se seuraväki ulottamaan eikä varaamaan niitä tiloja, vaan sieltä löytyy sitten tilaa näille muille. (H6)

Omaehtoiseen tai omatoimiseen harrastamiseen ja niin sanottuun höntsäharrastamiseen on kiinnitetty huomiota useissa lasten ja nuorten harrastamisen selvityksissä ja tutkimuksissa. Tanja Matarman (2012) liikunnan merkityksiä tarkastelevassa tutkimuksessa omatoiminen liikkuminen tarkoitti alakouluikäisille erityisesti leikkimistä, palloilua ja pihapelejä. Tosin niin sanotut vanhanaikaiset pihaleikit saivat vain vähän mainintoja. Yläkoululaisille liikunnan omaehtoisuus merkitsi harrastamista ilman pakko ja totista suorittamista. (Matarma 2012, 38.)

Sekä Matarman tutkimus liikunnalle annetuista merkityksistä (Matarma 2012) että tässä tutkimuksessa kerätty haastatteluaineisto tukevat ajatusta, että omaehtoista liikuntaa ja muuta harrastamista edistääkseen kuntien kannattaa panostaa erityisesti sellaisiin lähiliikuntapaikkoihin, jotka ovat avoimia kaikille, mutta eivät organisoidun toiminnan varattavissa. Tilojen vapaa ja aikatauluttamaton käyttömahdollisuus sekä soveltuvuus monenlaisiin harrastuksiin ovat avainasia omaehtoisen harrastamisen edistämistyölle.

Toiminnan rahoitus ja pysyvyys: valtiolla merkittävä rooli rahoittajana

Valtio rahoittaa kunnallista lasten ja nuorten harrastustoimintaa vuosittain noin 200 miljoonan edestä. Järjestöjen vuosittainen rahoitus samaan tarkoitukseen on noin 60 miljoonaa. (Oval Group 2018). Esimerkiksi erityisavustuksia lasten ja nuorten paikalliseen harrastustoimintaan rahoitettiin vuosina 2016 noin 2,5 miljoonalla ja 2017 noin 3 miljoonan euron summalla (Nuorisotilastot.fi). Näillä rahoituksilla järjestetään muun muassa paikallisia koulujen liikuntakerhoja, 4H-toimintaa ja seurakuntien kerhotoimintaa.

Kuntasectori on merkittävä liikuntapalvelujen tuottaja ja käyttää niiden järjestämiseen vuositasolla noin 800 miljoonaa euroa (Lebedeff 2018). Harrastustakuun rahoitusta ja resursseja selvitettäessä kunnilta pyydettiin tietoja harrastustoiminnan rahoituksen lähteistä (Taulukko 12). Tavoitteena oli selvittää kunnan omiin budjetteihin varattuja ja valtionavustusten rahoituslähteitä. Viidennes (21 %) kunnista sai rahoituksen yksinomaan valtionavustuksista ja 15 prosenttia kunnan osoittamina määrärahoina. Valtaosa rahoituksista (vastausvaihtoehto ”muu”, 42 %) muodostui edellisten yhdistelmistä, muista avustuslähteistä tai toteutus oli osa normaalia talousarviota, toisin sanoen harrastustakuulle ei ollut varattu erillistä määrärahaa.

Taulukko 12. Mistä harrastustakuun alaisen harrastustoiminnan resurssit ja rahoitus on saatu?

	Valtionavustus	Budjetoitu määräraha	Muu	En osaa sanoa	Yhteensä
Kaupunkimaiset kunnat	5 (31,3%)	3 (18,8%)	6 (37,5%)	2 (12,5%)	16 (100%)
Taajaan asutut kunnat	2 (13,3%)	3 (20%)	9 (60%)	1 (6,7%)	15 (100%)
Maaseutumaiset kunnat	4 (19%)	2 (9,5%)	7 (33,3%)	8 (38,1%)	21 (100%)
Yhteensä	11 (21,2%)	8 (15,4%)	22 (42,3%)	11 (21,2%)	52 (100%)

Avovastaukset muista rahoituslähteistä osoittivat kuntien omarahoituksen roolin olevan merkittävä: talousarviovarauksia tehtiin harrastustakuun toteutusta varten tai se kuului kunkin toimialan normaaliin talousarvioon. Valtionavustukset ja yhdistysten resurssit mainittiin myös taloudellisten resurssien lähteenä.

Taulukko 13. Harrastustakuutoiminnan jatkorahoitustavat %

Budjettivaroin	7	21
Haettavin avustuksin	5	15
Edellisten yhdistelmillä	17	50
En osaa sanoa	4	12
Ei mitenkään, toiminta päättyy rahoituskauden loputtua	1	3
Yhteensä	34	100

Lisäksi selvitettiin toiminnan jatkuvuutta rahoituskausien katkojen yli. Useimmissa kunnissa (86 %) harrastusryhmät jatkavat toimintaansa kulloisenkin rahoituskauden loputtua, joko budjettivaroin (21 %), haettujen avustusten varassa (15 %) tai näiden yhdistelmästä muodostuvien taloudellisin resurssein (50 %).

Valtionavustusta saavat kunnat saivat rahoituksensa muun muassa aluehallintovirastoilta lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan ja kerhotoiminnan avustuksina, Liikkuva koulu -avustuksina, Liikunnallisen elämäntavan - rahoituksena sekä LAPE-kärkihankerahoituksena. Valtionavustuksina saadut avustusten määrät vaihtelivat 1500 euron ja 110 000 euron välillä. Niissä kunnissa (3 kpl), joissa harrastustakuutoimintot oli järjestetty ainoastaan Liikkuva koulu- tai Liikunnallisen elämäntavan -rahoituksella, ei kuitenkaan toteudu harrastustakuun mukainen laaja-alainen liikunnan, kulttuurin ja taiteen toiminta.

Rahoituslähteitä tarkastelemalla ei voida yksiselitteisesti osoittaa, toteuttavatko kunnat rahoituksella nimenomaan harrastustakuuta, vai onko kyse sellaisesta matalan kynnyksen toiminnasta, jota kunnissa on jo aiemmin, ennen vuotta 2018 tehty. Matalan kynnyksen harrastustoiminnalla on vakiintunut asema kunnissa. Suurin osa niistä toteuttaa myös kansallisia harrastamisen edistämisen ohjelmia, kuten Liikkuvaa koulua (jossa mukana on 93 % kunnista ja 90 % kouluista; Aira ym. 2019). Näissä kunnissa harrastustakuun yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon tavoitteet toteutuvat ainakin osittain jo olemassa olevissa toiminnoissa. Pyrkimys erottaa harrastustakuutoiminta muista kunnallisesti organisoituista vapaa-aikapalveluista voikin olla epäolennainen, jos jo aiemmin kunnan lasten ja nuorten harrastamisen mahdollisuudet on suunniteltu monipuolisiksi ja yhdenvertaisuuteen pyrkiviksi.

HARRASTUSTOIMINTOJEN SÄÄNNÖLLISYYS JA PYSYVYYS

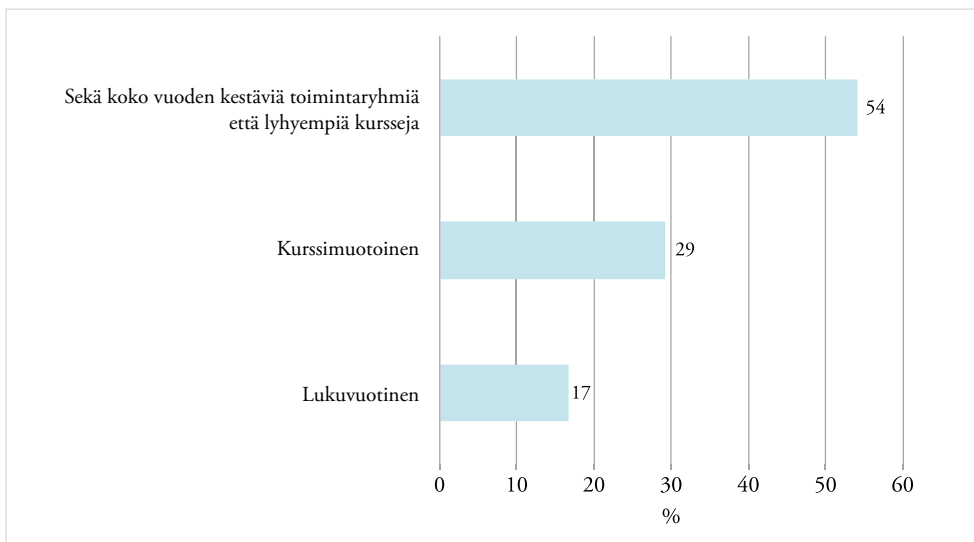
Tämän tutkimuksen tulokset eivät anna kovin selkeää kuvaa siitä, millaista harrastustakuutoiminta viime kädessä on. Sekä kyselytutkimus että haastattelut tukevat näkemystä, että harrastustakuun ydinmerkitys on jäänyt kunnissa varsin epäselväksi. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat nimittäin usein hieman harhaanjohtavasti harrastustakuuta toteutettavan monissa sellaisissa kunnissa, joissa itse asiassa varsinaista harrastustakuuta ei käsitteen aidossa merkityksessä ole. Kuten aiemmin on jo todettu, Liikkuva koulu

-toiminta on usein laskettu harrastustakuun piiriin kuuluvaksi, huolimatta siitä, että ohjelma pyrkii edistämään koulupäivän aikaista liikkumista ja harrastustakuu puolestaan koulupäivää edeltävää tai sen jälkeistä harrastamista.

Aluehallintovirastot myöntävät vuosittain rahoitusta lasten ja nuorten paikalliseen harrastustoimintaan (valtionavustukset Liikkuva koulu -ohjelmaan ja erityisavustukset paikalliseen harrastustoimintaan). Avustuksilla pyritään opetus- ja kulttuuriministeriön asettamien tavoitteiden mukaisesti lisäämään lasten ja nuorten tasapuolisia harrastusmahdollisuuksia. Toiminnalta edellytetään sisällöllistä laadukkuutta, säännöllistä viikoittaista ja lukuvuotista toteutusta sekä kaikille avointa ja tasapuolista osallistumismahdollisuutta. Avustuksen hakemisen edellytyksenä on osallistumismaksujen kohtuullisuus, jolla pyritään varmistamaan kaikkien halukkaiden osallistuminen. Avustukset on tarkoitettu lapsille ja nuorille suunnatun, säännöllisen ja tavoitteellisen, lukuvuoden aikaan ajoittuvan harrastustoiminnan sekä koulujen loma-aikoihin ajoittuvan päiväleiritöiminnan järjestämiseen. Tavoitteena on lasten ja nuorten tasapuolisten harrastusmahdollisuuksien lisääminen, lasten ja nuorten yhteisöllisyyden ja osallistumisen vahvistaminen sekä uusien, monipuolisten elämysten saaminen yhdessä samanikäisten kanssa. (Aluehallintovirasto 2019.)

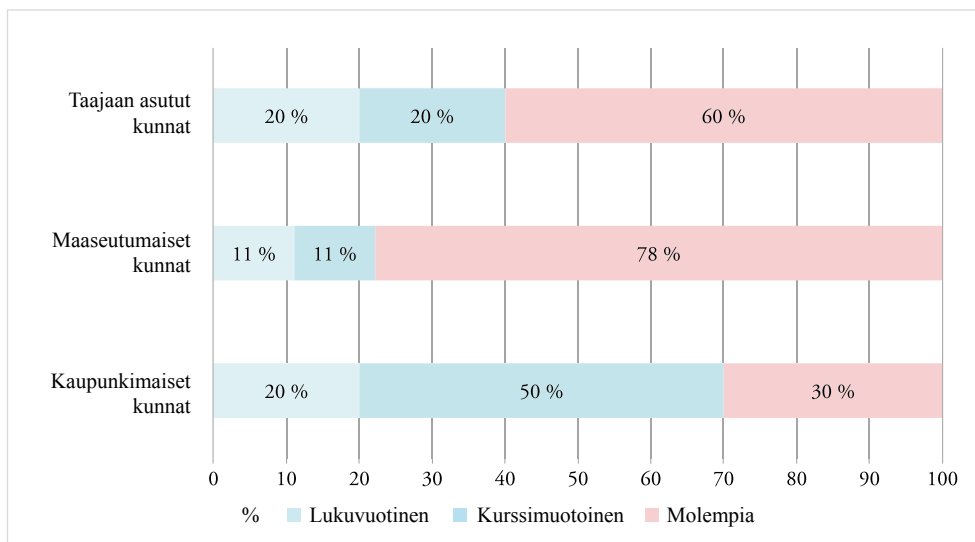
Päämäärät ovat harrastustakuun tavoitteiden kanssa yhteneväiset, ja tarkoituksena on edistää kunnissa tehtävää harrastustakuun ajatuksen mukaista toimintaa. Yksi mielenkiinnon kohde tutkimuksessa olikin selvittää, miten kunnat onnistuvat tavoitteiden saavuttamisessa. Tiedon saavuttamiseksi kuntia pyydettiin raportoimaan harrastustakuutoiminnan kestosta ja hinnoittelusta. Kysymykseen *Jos kuntanne on saanut valtionavustusta harrastustakuun toteuttamiseen, onko se* annettiin kolme erillistä vastausvaihtoehtoa:

1. koko vuoden kestävä, 2. kausiluonteista ja 3. sekä koko vuoden kestäviä toimintaryhmiä että lyhyempiä kursseja. Noin puolessa kuntia oli sekä kokovuotisia että kurssimuotoisia toimintaryhmiä ja lopuissa toteutettiin hieman useammin kurssimuotoisia kuin koko lukukauden kestäviä harrastusryhmiä (Kuvio 11).

Kuvio 11. Valtionavustusta harrastustakuulle saaneiden kuntien harrastustoiminnan kesto

Toiminnan säännöllistä järjestämistä tarkasteltiin myös kuntatyyppin mukaan (Kuvio 12). Maaseutumaisista kunnista lähes 80 prosenttia (78 %) ilmoitti harrastustakuussa olevan mukana sekä lyhyt- että pitkäkestoisia ryhmiä. Kaupunkimaisissa kunnissa pitkäkestoinen toiminta ei ollut yhtä yleistä, sen sijaan kurssimuotoiset harrastusryhmät vallitsivat. Lyhyemmät kurssit voivat kannustaa ennestään harrastamattomia lapsia ja nuoria kokeilemaan uusia lajeja ja harrastuksia. Matalan kynnyksen toimintamallissa alkusysäyksen löytyminen harrastamiselle tuli esiin myös haastatteluissa. Harrastukseen on helpompi tulla mukaan silloin, kun siihen ei tarvitse sitoutua pitkäksi ajaksi tai montaa kertaa viikossa.

Kuvio 12. Kuntatyyppin ja toiminnan keston yhteys

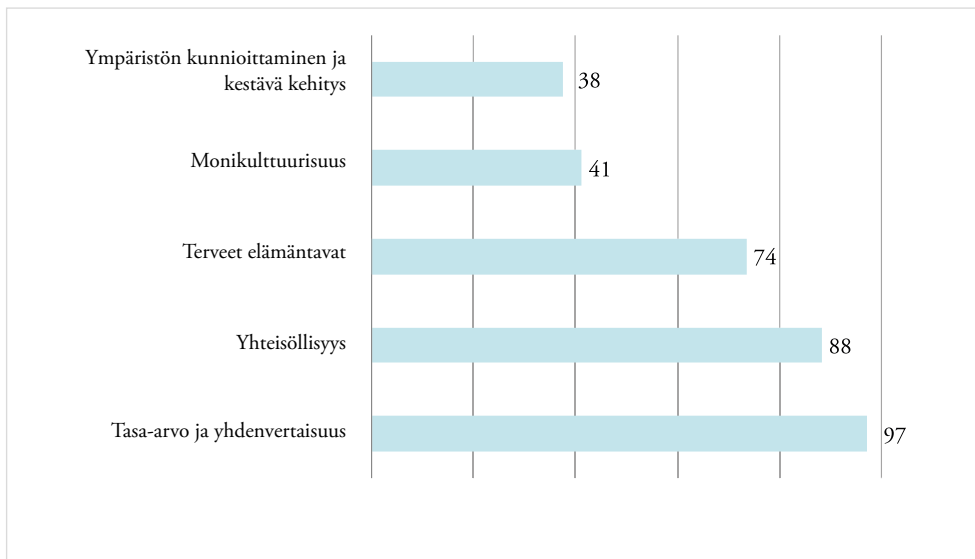
Toiminnan jatkuvuuden tarkastelu on mielekästä myös yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta. Kunnalliset harrastusmahdollisuudet tasapainottavat lasten ja nuorten harrastamisen eriarvoisuutta tarjoamalla mahdollisuuksia harrastamiseen erityisesti lomakausina. Osalle lapsia kesäloma merkitsee yksinäisyyttä ja tekemisen puutetta. Ympäri vuoden jatkuva harrastustoiminta voikin olla ratkaiseva tekijä arjen mielekkäässä rytmittämisessä.

Ja se [budjetti] kattaa myös kesäajan koska ajateltiin myös sitä, että kesäaikanakin lapset tarvitsevat jonkinlaisen harrastuksen, kun vanhemmat on töissä ja muuta. Niin et se olis niinku taas tasapuolista, että jotkut lähtevät ulkomaille reissaamaan ja jotkut jäävät kotiin, niin heilläkin olis mielekästä tekemistä. (H5)

Toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi

ARVOKESKUSTELUA HARRASTUSTAKUUSTA

Valtiovallan vireille laittaman harrastustakuun arvopohjan toteutumista tähänastisessa toiminnassa tarkasteltiin tässä tutkimuksessa selvittämällä kuntien työntekijöiden arvioita toiminnan vaikuttavuudesta arvonäkökulmasta. Kuntien vastaajia pyydettiin pohtimaan, miten harrastustakuun tavoitteisiin kirjatut nuoriso-, liikunta- ja yhdenvertaisuuslakiin pohjautuvat arvot toteutuivat kunnan harrastustakuutoiminnassa. Huomion kohteena olivat erityisesti tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat ja ympäristöarvot. Vastauksia kysymykseen saatiin 41 kunnalta, joista 34 ilmoitti ainakin yhden näistä arvoista ohjaavan toimintaa (83 %). Seitsemän kuntaa (17 %) jätti vastaamatta kysymykseen. Kuvio 13 osoittaa arvojen jakautumisen. Lähes jokaisen kunnan (97 %) harrastustakuutoiminnassa arvopohjana oli tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Yhdeksässä kunnassa kymmenestä (88 %) toteutui myös yhteisöllisyyden arvopohja, terveet elämäntavat 74 prosentissa ja pienempinä osuuksina monikulttuurisuus ja ympäristöarvot.

Kuvio 13. Kunnan arvopohja harrastustakuun mukaisessa toiminnassa.

Vastaajia pyydettiin kyselyssä täsmentämään konkreettisin esimerkein, miten eri arvot harrastustakuutoiminnassa näkyvät. Vastausten runsas määrä osoittaa kunnan vastuutahojen pohtineen paljonkin arvojen merkitystä lasten, nuorten ja perheiden hyväksi tehtävässä työssä, toki vaihtelua pohdintojen laajuudessa ja syvyydessä esiintyi.

Harrastusmahdollisuuksien sovittaminen lapsi- ja perheystävällisiksi eri ikä- ja muut käyttäjäryhmät huomioiden on harrastustakuujattelun ydintä. Kunnissa on hyvin tunnistettu nämä yhdenvertaisen toiminnan tavoitteet. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden arvopohja näyttäytyi erityisesti mainintoina kaikille avoimesta toiminnasta, joka luo lapsille ja nuorille tasapuoliset mahdollisuudet harrastaa. Myös toiminnan maksuttomuus käsitettiin yhdenvertaisuutta ja harrastamisen tasa-arvoa lisääväksi tekijäksi. Yhdenvertaisuutta edistävänä nähtiin myös eri toimijoiden yhteistyö sekä olosuhteiden muokkaaminen maksuttomien tilojen takaamiseksi ja saavutettavuuden parantamiseksi.

Taulukko 14. Avovastauksissa esiin tuodut tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävät toimintatavat

Kunnan strategiassa on linjattu tahtotila lapsiystävällisestä kunnasta, jossa on hyvät harrastusmahdollisuudet. Tätä näkemystä toteutetaan erityisesti kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen ja koulutoimen mutta myös perusturvan talousarvion tavoitteissa. Esimerkkinä nuorisopalvelujen ja kirjaston kerhotoiminta on pääsääntöisesti maksutonta, valmisteilla on maksullinen junioriliikuntakortti, joka voidaan myöntää maksuttomasti sosiaalipalvelujen kautta vähävaraisille perheille. Suurin osa kunnan tukemasta 3. sektorin harrastustoiminnasta toteuttaa näitä linjauksia.

Jokaista lasta ja nuorta kunnioitetaan ja arvostetaan omana itsenään ja pyritään tukemaan kasvussaan.

Kaikki toteutetut tilat huomioivat eri ikäryhmät ja ne on sijoitettu kunnan eri osiin maantieteellisesti. Niiden käyttö on ilmaista ja suunnattu spontaaniin toimintaan ilman varausmahdollisuutta.

Kehittämällä lähiliikuntapaikkoja, tasoittamalla alueellisia eroja, viemällä toiveiden mukaisia harrastuksia kaukaisillekin alueille. Osallistamalla ja kuuntelemalla vastaajien toiveita.

Kerhot ovat maksuttomia. Kerhoissa painotetaan yhteistä tekemistä sekä ryhmätyöskentelyn taitoja.

Kerhotoimintojen suunnittelussa pyritään varmistamaan, että kaikille kohderyhmille tulisi tarjolle harrastustoimintoja, 1-2 sivukylien suuntaan on järjestetty kyyditys 1/krt /vko, että sivukylillä asuvilla lapsilla ja nuorilla olisi mahdollista harrastaa. Kerho- ja harrastustoiminnot pääosin maksuttomia.

Tarjoamalla matalan kynnyksen harrastustoimintoja ja olemalla helposti lähestyttävää.

Mm. yksi pilottikerho on tarkoitettu erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille.

[Kunnan nimi poistettu] Kunnan urheiluseura järjestää erityislapsille oman kerhon kunnan tuella. Alakouluilla lapsille maksuttomat harrastekerhot, monitoimitalolla viikoittain kaksi tuntia vapaata liikuntaa, Kunnan [nimi poistettu] Citymarketissa vapaa-aikapalveluiden tila jossa nuoret voivat järjestää omaehtoista toimintaa kuten lautapelikisoja, kirjastossa kokoontuu tiedekerho, kansalaisopistossa ilmaisia kursseja nuorille kesäaikaan.

Passit jaetaan koulukuraattorin toimesta sellaisille henkilöille, joilla ei muutoin olisi mahdollisuutta harrastaa.

Yhteistyössä [nimi poistettu] kunnan ammattikorkeakoulun liikunnanohjaajien kanssa järjestämme perheille maksutonta ohjattua / osin vapaamuotoista liikuntaa kaksi kertaa viikossa niin, että amk-opiskelijat saavat yritystoiminnan ja aitojen oppimiskokemusten mahdollisuuksia.

Yhteistyötä järjestöjen ja eri sektoreiden kanssa.

Harrastamahdollisuudet ovat monipuoliset, toisaalta liikunnan mahdollisuuksia on paljon. Kaupunki mahdollistaa ilmaiset liikuntatilat alle 18-vuotiaiden ohjattuun toimintaan. Lisäksi olemme poistaneet maksut koulujen liikuntasalivuoroista perheliikuntaa varten sekä erityisryhmien liikuntaa varten.

Kaikki kerhot ovat ilmaisia, koulun toimintaa, ja koulukyytiin oikeutetut oppilaat kuljetetaan kerhoista kotiin.

Lähiliikuntapaikkarakentamista eri puolille [kunnan nimi poistettu] kaupunkia. Maksuttomat harrastusryhmät.

Liikkuva koulu -hankkeessa kaikilla, myös kuljetusoppilailla mahdollisuus osallistua, koska kuljetus on kerhon jälkeen.

Kolmannen sektorin toimijat järjestävät toimintaa, jota kunta avustaa avustuksin sekä maksuttomilla tilavuoroilla.

Yhteisöllisyyden ja terveiden elämäntapojen arvomaailmat kietoutuivat usein yhteen, kuten alla olevat sitaattit osoittavat. Terveet elämäntavat ilmenivät monimuotoisessa kerho- ja leiritoiminnassa, jonka kasvatukselliset tavoitteet pyrkivät edistämään liikunnallisia, ravitsemuksellisia ja jopa unen tarpeeseen liittyviä päämääriä. Yhteisöllisyys ilmeni sosiaalisten siteiden lujittamispyrkimyksinä, esimerkiksi harrastusten myötä saavutettavien ystävyysuhteiden avulla.

Taulukko 15. Avovastauksissa esiin tuodut yhteisöllisyyttä ja terveitä elämäntapoja edistävät toimintatavat

Liikunta, ravinto ja uni kuuluvat oikeassa suhteessa myös lapselle ja nuorelle sisältyvään tietoon. Sosiaalinen kasvaminen ja yhteisöllisyys tulevat liikuntahetkien ohjauksessa esille.

Kaikille mahdollisuus osallistua toimintoihin, joissa ohjaajat opastavat yhteisöllisyyteen ja terveellisiin elämäntapoihin.

Kerhomuotoisena yhteisöllisyys toteutuu. Terveet elämäntavat ja vastaisku vaivoille!

Liikuntaharrastukset, kokkikerhot jne. tukevat terveitä elämäntapoja, moottorikerhossa tuetaan liikennekasvatusta, kaikki muut arvot toteutuvat kerhotoiminnassa toiminnan ohessa kaiken kunnan toiminnan perusarvoina.

Yhteistyötahot ja heidän ohjaajansa ovat sitoutuneet edistämään lasten terveellisiä elämäntapoja. – Kerhotoiminnan tarkoituksena on tuoda lasten elämään yhteisöllisyyden tunnetta sekä taiteen tekemisen iloa.

Päihteettömyys, savuttomuus ja energiajuomien käyttö toiminnoissamme on kielletty. Retkillä, leireillä ja tapahtumissa, joissa on ruokaa, pyrimme valitsemaan terveelliset vaihtoehdot.

Tarjotaan jokaiselle 6–18-vuotiaille mahdollisuuden osallistua sekä liikunta- että kulttuuritarjontaan omien valintojen mukaan. On todettu, että mikäli lapsella on harrastus/harrastuksia, on todennäköistä, että hänellä on myös ystävä.

Kasvatukselliset asiat huomioidaan ohjauksessa.

Toiminta kannustaa aktiiviseen elämäntapaan.

Mahdollistetaan vähävaraisille lapsille tai sosemot[ionaalista] tukea tarvitseville harrastaminen kunnan varaamien rahojen avulla.

Monikulttuurisuus ja ympäristön kunnioittaminen saivat arvoperustoina vähiten mainintoja. Maahanmuuttajien integrointiin oli kuitenkin niissä kunnissa, jotka arvoikseen

monikulttuurisuuden nostivat, suhtauduttu vakavasti. Heitä oli koulutettu ohjaajiksi ja viestintää oli tehostettu maahanmuuttajapainotteisilla alueilla.

Kestävää kehitystä ja ympäristöarvoja esiin nostava toimintatapa sen sijaan jäi hyvin yleiselle ja määrittelemättömälle tasolle.

Taulukko 16. Avovastauksissa esiin tuodut monikulttuurisuutta ja ympäristöarvoja edistävät toimintatavat

Koulukerhot on toteutettu sellaisilla lähiöalueilla, joilla ei ole lastenkulttuurin palveluja ja alueprofiili on sosioekonomisesti heikko ja monikulttuurisuuspainotteinen.
Pyrimme integroimaan mukaan toimintoihimme paikkakunnalle muuttaneet pakolaiset ja tiedottamaan toiminnosta heille pakolaisohjaajan välityksellä. Monikulttuurisuus otetaan huomioon jo toimintakauden suunnitteluvaiheessa tiedottamalla ja keskustelemalla etukäteen toiminnan järjestäjien ja ohjaajien kanssa.
Maahanmuuttajat mukana toiminnassa myös ohjaajina.
Kestävän kehityksen ajatus on mukana kerhomateriaalien hankinnoissa ja käytössä.
Ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys on olennainen osa toimintojamme ja lapsia ja nuoria pyritään toiminnan sisältöjen kautta huomioimaan ko. asiat.
Luomalla turvallinen harrastamisympäristö.

Maksuttomuus ja saavutettavuus nousivat teksteissä selvästi tärkeimmiksi ja yleisimmiksi tavoiksi edistää lasten ja nuorten yhdenvertaisuutta harrastamisessa. Pohdinnat osoittavat monen kunnan vakavan suhtautumisen erityisesti harrastamisen hintapolitiikkaan: mahdollisimman pienellä maksulla tai ilmaisella toiminnalla luodaan harrastusmahdollisuuksia myös vähävaraisten perheiden lapsille. Avovastauksissa esiin nousi niin ikään epäsuoran tarjonnan väylä, jossa hintaa ei tuoda suoraan esiin eikä perheen vähävaraisuutta korosteta, vaan harrastusta tarjotaan joko erillisellä kutsulla tai myöntämällä esimerkiksi harrastuspassi suoraan lapselle tai nuorelle. Näin on mahdollista välttää lapsen leimautuminen köyhäksi. Pullonkaulaksi voi siitä huolimatta nousta harrastuksen saavutettavuus: haastatteluissa nousi esiin harrastusten ja asuinalueiden pitkät etäisyydet harvaanasutuilla alueilla.

Julkishallinnon linjat harrastustoiminnan tavoitteet ovat koko tarkastelujakson pysyneet hyvin samanlaisina. Keskeiset tavoitteet liittyvät yhdenvertaisiin harrastusmahdollisuuksiin, yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon. Kerro siitä, miten kunnassasi nämä asiat toteutuvat. (H)

No määhän sen sillä lailla, että kun [kunnan nimi] on kuitenkin iso paikka, niin keskustassa asuville lapsille on paljon paremmat mahdollisuudet harrastuksille kuin saaristossa asuville lapsille. Ja kyselykin perusteella oli ihan selkeät erot, että onko harrastusta vai ei. Me ollaan panostettu saariston päähän harrastuksissa että saariston lapsillakin olisi mahdollisuus harrastaa erilaisia asioita ja sit toisaalta [1, yläkoulun nimi] on kuljetusoppilaita, joilla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia harrastaa kuin [2, yläkoulun nimi] yläkoulun oppilailta toisin kuin koululaisilla jotka pääasiassa asuvat keskustassa. Niin me ollaan panostettu näihin. Se yhdenvertaisuus ja tasa-arvo toteutuis sillä. (H5)

Saavutettavuusongelmaa oli joissain kunnissa pyritty poistamaan sovittamalla koulukyydit harrastusaikatauluihin ja lisäämällä iltapäiväkerhotoimintaa kouluihin. Sen sijaan ympäristöasioiden, monikulttuurisuuden ja sukupuolivähemmistöjen huomioiminen harrastamisessa jäivät selkeästi vähemmälle pohdinnalle. Sukupuolivähemmistöistä sinällään ei ollut yhtään mainintaa. Tulokset antavatkin viitteitä siitä, että harrastustakuutoiminnan järjestäminen ei erityisesti poikkea siitä, miten kunnissa on vuosien ajan totuttu harrastustoimintaan organisoimaan. Harrastustakuu käsitetään matalan kynnyksen toiminnaksi ja tarkoittaa pääsääntöisesti maksuttomia käyttövuoroja tai -tiloja sekä hieman panostusta yhteisöllisyyteen ja terveyskasvatukseen.

YHDENVERTAISUUS ON PYRKIMYSTÄ TARPEIDEN HUOMIOINTIIN

Koska lasten ja nuorten yhdenvertaiset harrastusmahdollisuudet ovat harrastustakuuhankkeen keskeinen tavoite ja merkittävä kiinnostuksen kohde tässä raportissa, pyydettiin kuntien vastaajia erittelemään vielä yksilöidysti yhdenvertaisuuden toteutumista harrastustakuussa. Kysymys, *miten erilaisista lähtökohdista tulevien lasten ja nuorten sekä perheiden erityistarpeet on harrastustakuun alaisessa toiminnassa otettu huomioon*, tuotti paljon vastauksia. Osa vastauksista osoitti vakavaa pyrkimystä tuottaa tasa-arvoisia ja yhdenvertaisia vapaa-ajan toimintoja, mutta tosiasiallisten esteiden poistaminen on vielä alkutekijöissään. Vain ani harva kunta oli pyrkinyt purkamaan toiminnasta esteitä, joita aiheutti monikulttuurisuus tai kuuluminen sukupuolivähemmistöön. Nämä termit eivät avovastauksissa nousseet esiin kertaakaan. Erityistä tukea tarvitsevien, esimerkiksi eri vammaisryhmien, inklusiota edistävistä toimenpiteistä oli mainintoja jonkin verran.

Taulukko 17. Avovastaukset erityisryhmien yhdenvertaisuutta toteuttavista toimista

Eniten kehittämistä erityisryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten osalta. Eniten pystytty vaikuttamaan vähävaraisten lasten ja nuorten harrastusten tukemiseen.

Kaikille 3–6. luokkalaisille tehtiin kysely harrastuneisuudesta ja toiveista ja näiden perusteella toteutus, harrastestipendiä voit hakea esim. taloudellisin perustein, julkisen liikenteen puutteen johdosta, erityisen tuen lapsille (kehitysvamma) on omaa toimintaa.

Erityislasten liikuntakerho, perhekerho aroille lapsille, yhteistyö Siun Soten kanssa, taloudellisesti vaikeassa tilanteessa olevien perheiden lasten harrastus/retki/leirikustannukset on kustantanut Siun Sote, myös perheiden yhteisiä harrastuksia lisätään perheiden toiveesta.

Pienituloisille harrastusseteli, kehitysvammaisille lapsille suunnattua toimintaa (Nappi-hanke)

Tarjolla on erityistyhmiä erityistarpeita tarvitseville lapsille ja nuorille. Perheiden toiveita pyritään myös kuuntelemaan ja tarjoamaan yhteistä tekemistä.

Toimintaan mukaan oman avustajan kanssa.

Erityisryhmien tarpeet jäävät helposti vaille huomiota. Syynä voi olla ammattitaitoisten tekijöiden puute – kunnassa ei ole esimerkiksi soveltavan liikunnan ohjaajaa erityisryhmien koordinoimiseksi. Myös soveltuvista tiloista voi olla puutetta – esimerkiksi uimahallit puuttuvat monesta kunnasta. Joskus kunnan harrastustoiminta ei sovellu tietyille

ryhmille – esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten tyttöjen harrastamismahdollisuuksia ei ole aina otettu suunnittelussa huomioon.

Asiaan on kiinnittänyt huomiota myös tuore Harrastamisen strategia -raportti (OKM 2019a, 27):

Viranomaisten, kuten valtion viranomaisten velvollisuutena on edistää yhdenvertaisuutta ja arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan. Lain mukaan esimerkiksi vammaisten henkilöiden tulee saada tarjolla olevia palveluita yhdenvertaisesti muiden kanssa. Lainsäädäntö sallii positiivisen erityiskohtelun: Joitain ihmisryhmiä voidaan tukea erityistoimin, mikäli tämä turvaa tai edistää tasa-arvoa eikä syrji muita ihmisryhmiä. Valtionhallinto myös edellyttää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden huomioimista kaikessa avustettavassa toiminnassa. Lasten ja nuorten kuuleminen perustuu lapsen etuun ja lapsen oikeuksien sopimukseen.

Usein hyvää tarkoittava yhdenvertaisuuden tavoittelu uhkaa jäädä pyrkimyksesi vailla konkretiaa, jollei sitä ohjaa suunnitelma esteiden purkamiseksi. Alla olevat avovastauksista poimitut lainaukset osoittavat esteettömyyden tekijöiden tunnistamisen, mutta niissä ei tuoda esiin keinoja esteiden poistamiseksi.

Pyritään kaikessa toiminnassa huomioimaan esteettömyys monipuolisesti (maantieteellinen, koulukyydit, rakennukset, sosioekonominen jne.)

Pyritään suuntaamaan ja ohjaamaan toimintaa siten, että erilaisten ryhmien tarpeet tulevat otetuksi huomioon.

Toisaalta osassa vastauksia tuotiin esiin aitoja toimenpiteitä, esimerkiksi taloudellisten resurssien suuntaamista tukea tarvitsevien harrastuksiin tai perheiden aikataulujen huomioimista harrastustarjonnassa (Taulukko 18).

Taulukko 18. Avovastaukset muista osallistumiskynnystä edistävästä toimenpiteistä

25 000 euroa per vuosi tuetaan oppilashuoltotyön kautta tukea tarvitsevien lasten harrastuksen mahdollistamiseksi. Käytännössä tämä raha on lasta kohden noin 100 euroa syksyllä ja keväällä. Peruste tuen saamiselle tulee tässäkin oppilashuoltotyön kautta.

Erillisellä kaupungin osoittamalla määrärahalta sekä amk:n opiskelijoiden toimintaa rahoittamalla 6 000 euroa / vuosi, vanhemman ja lapsen myönteisen vuorovaikutuksen tukeminen 25 000 euroa (tässä maksetaan lapsen ja vanhemman yhteinen harrastusmahdollisuus esim. vuotuinen vapaa pääsy uimahalliin, kaupungin maksullisiin kalastuspaikkoihin, musiikkiopiston tai kansalaisopiston kurseille, riippuen mikä on kiinnostuksen kohde ja perheen mahdollisuus osallistua / sitoutua toimintaan).

Suunniteltavat ryhmät v. 2019 laitetaan toteutuksella eri aikoihin illalla, jolloin perheiden erityistarpeet tulevat huomioitua. Toteutetaan ryhmät soveltuvalla liikunnalla yksilöllisesti ohjaten.

Tieto jaetaan mm. Wilman kautta, jotta se välittyy kaikille. Paljon toimintaa tutuissa ympäristöissä.

Toiminta on edellä mainitun mukaisesti kaikille kohderyhmänä oleville kuntalaisille avointa toimintaa huolimatta taustoista ja ohjaajat huomioivat toimintoissaan erityistarpeet sen kummemmin siitä numeroa tekemättä.

Ammattitaitoisilla ohjaajilla on ymmärrys kohderyhmän erilaisista taustoista ja erityistarpeista.

Toimintaa on järjestetty myös haja-asutusalueille ja jokaiselle koululle. Tällöin tavoitettavuus on yhdenvertaisempaa.

Sosiaalitoimelta mahdollisuus myös saada huomaamattomasti tukea.

Yleisimmin yhdenvertaisuuden jäsenettiin vaativan saavutettavuutta (sekä alueellista että ajallista), maksuttomuutta tai taloudellista tukea.

Yhdenvertaisuudesta keskusteltiin myös haastatteluissa. Haastateltavia pyydettiin arvioimaan, miten kunnassa voidaan harrastustakuulla ehkäistä ylisukupolvista syrjäytymistä, vahvistaa lasten ja nuorten itsetuntoa, tukea oppimista ja parantaa koulussa viihtymistä.

Joo, no yhdenvertaisuudessa ollaan siitä huomioitu, että meillä pääsis maksutta tai mahdollisimman edullisesti harrastamaan. Elikkä tota niini ihan tällasia maksuttomia vuoroja alle 18-vuotiaille. Ja sitten ihan tämmösiä, kunta tarjoaa sitten ihan tämmösiä harrasteryhmien vuoroja, perheliikuntavuoroja, jotka on ihan avoimia ja maksuttomia. Siinä tulee sitä yhdenvertaisuutta ja sittenkin tietenkin meidän liikuntakerho ja harrastuskerhotoiminta kouluilla iltapäivisin on maksutonta ja seuroillakin on sitten kevennettyjä hintoja tietyille kohderyhmille. (H1)

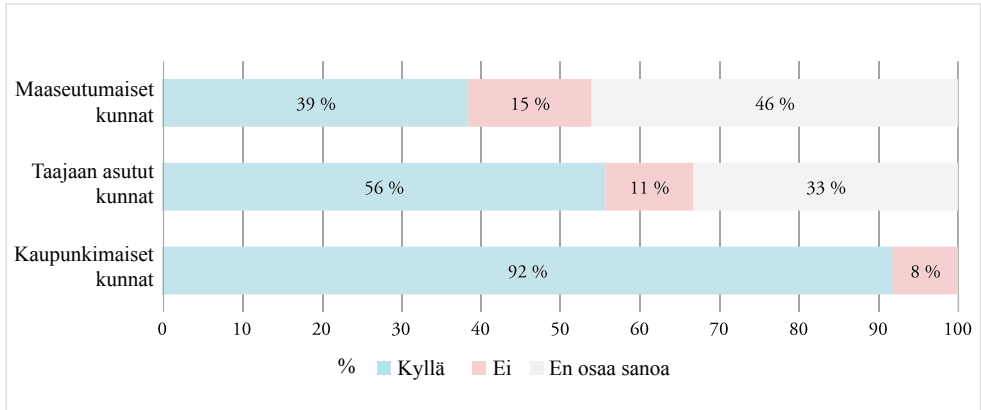
No mun mielestä ne on niitä asioita, joita me on otettu huomioon alusta alkaen jo siinä harrastuspolun luomisessa. Et nää tärkeät asiat kulkee tässä koko ajan mukana. Et ei me haluta niinko mitään diiba daaba -juttuja vaan vaikuttavuutta. Ja se, että oikeesti niinku suunnitelmallista toimintaa ja mietitään niitä tavoitteita. (-) Ja sitten sillä palautteen ja kokemuksen mukaan ketterästi voi lähteä muuttamaan sitä toimintaa. (H5)

Haastatteluissa yhdenvertaisuus ymmärrettiin erityisesti harrastamisen maksuttomuutena ja kaikille avoimina harrastusvuoroina tai -paikkoina. Myös suunnitelmallisuuden ja vaikuttavuuden merkitystä korostettiin, *diiba daaba* -juttujen sijaan. Toisin sanoen harrastustakuutoimintaa ohjasi joissain kunnissa selkeä visio päämääristä, harrastamisen hyvinvoinnin lisäämistä tavoittelevista toimenpiteistä.

HARRASTUSTAKUUN TOTEUTUKSEN SEURANTA

Vastaajilta pyydettiin lopuksi tietoja harrastustakuun seurannasta. Kysymykseen vastanneista 41:stä kunnasta 62 prosentissa (n=21) oli jonkinlainen seuranta käynnissä, 12 prosentissa kuntia (n=4) ei seurantaa tehty ja 26 prosenttia vastaajista (n=9) ei osannut sanoa, tehdäänkö kunnassa seurantaa. Kun asiaa tarkastellaan kuntatyyppin mukaan, havaitaan, että harrastustakuun seuranta oli parhaiten järjestetty kaupunkimaisissa kunnissa (92 %), taajaan asutuista kunnista noin puolet seuraa harrastustakuun tavoitteiden toteutumista. Sen sijaan maaseutumaisissa kunnissa seuranta toteutuu selvästi harvemmin, vain 39 prosentissa (n=5) vastanneista kunnista. Tätä tulosta saattaa selittää osin pienten kuntien tiukka talous- ja muu resurssitilanne, jolloin seurantaa ei ole mahdollista järjestää (Kuvio 14).

Avovastaukset tarkensivat sitä, miten kuntatason seuranta toteutui. Niitä saatiin yhteensä 21, toisin sanoen noin puolet vastaajista kertoi tarkemmin kunnassa toteutettavan harrastustakuun seurannasta.

Kuvio 14. Harrastustakuun toteutuksen seuranta kuntatyyppin mukaan jaoteltuna

Meillä on [seuranta varten] yhteensä 50 000 euron summan käytölle sähköinen alusta, jossa nähdään reaaliaikaisesti, kuinka paljon rahaa on käytetty. Se ei kuitenkaan kerro, millaisiin harrastuksiin perheet tai lapset ohjautuvat. Perheiden myönteistä vuorovaikutusta tukevassa toiminnassa suosituin toiminta on uimahallirannekkeiden käyttö.

Lasten ja nuorten hyvinvointiryhmä saa tiedon toteutetusta toiminnasta ja lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on koottu laajassa yhteistyöverkossa, jossa sitä myös seurataan.

Usein seuranta oli koordinoitiryhmän tai (harrastus)tiimin vastuulla. Seuranta tehtiin myös kouluterveystutkimuksen indikaattoreita hyödyntämällä tai erilaisilla alku- ja päättökyselyillä. Kävijämääriä eri palveluntuottajilla tai harrastekorttien käytön määrää seuraamalla pyrittiin niin ikään arvioimaan harrastustakuutoimintojen onnistumista.

Liikkuva koulu -hankkeessa koulutoimi seuraa. Yleisurheilukerhossa vapaa-aikatoimi seuraa.

Ohjaajat keräävät kerholaisilta arvioivaa palautetta ja ideoita kerhosisältöjen suunnittelua varten.

Projektityöntekijä raportoi harrastustakuun alaisen toiminnan toteutumisesta: toiminnan kestosta, harrastajien määristä, hinnoista, tarjolla olevista harrastusmahdollisuuksista ja niiden alueellisesta sijoittumisesta

Joissain kunnissa harrastustakuun seurannasta vastasi sivistys- tai koulutoimi. Tällöin toiminnasta raportoitiin esimerkiksi perustarhoitusta myöntäneelle yksikölle. Tyypillisiä olivat kolmannen sektorin, kansalaisopiston, taiteen perusopetuksen, liikuntapalveluiden ja vastaavien toimialojen raportit kunnan tukemista ja ostamista toiminnoista suoraan kunnalle. Yksi kunnista ilmoitti kunnassa kerättävän suoraa osallistujapalautetta.

KUNNAT HARRASTAMISEN ESTEITÄ TUNNISTAMASSA JA PURKAMASSA

Harrastamisen esteitä on tutkittu paljon yksilönäkökulmasta, ja tutkimuksissa mainitut esteet ovat pääosin samantyyppisiä. Esimerkiksi valtakunnallisessa koululaiskyselyssä (OKM 2017; Haanpää & Salasuo 2018) suurimmaksi esteeksi osoittautui muiden asioiden tekeminen (6 % vastaajista). Tuloksen mukaan harrastaminen ei ole riittävän houkuttelevaa osalle lapsista ja nuorista. Ajan tai sopivien ryhmien puute ja etäisyys olivat hyvin pienessä roolissa kouluikäisten luettelemissa harrastamisen esteissä. Muissa vastaavissa tutkimuksissa tulokset ovat samansuuntaisia. Esimerkiksi liikunnan harrastamista vaikeuttavat erilaiset ulkoiset ja henkilökohtaiset esteet: erityisesti harrastuspaikkojen kaukainen sijainti, harrastusmahdollisuuksien vähäisyys, vähäinen kiinnostus liikkumista kohtaan ja muut asiat, jotka vievät aikaa liikunnalta. Lisäksi tiedetään, että liikunnallisesti inaktiiviset lapset ja nuoret kokevat liikuntaa vaikeuttavat tekijät yleisesti voimakkaampina kuin liikunnallisesti aktiiviset lapset ja nuoret. (Hakanen ym. 2019; Koski & Hirvensalo 2019; Haanpää ym. 2012.)

Esteiden lisäksi tutkimuksella on voitu tunnistaa (liikunta)harrastamista helpottavia tekijöitä. Vanhempien, ystävien ja valmentajien tukea ja kannustusta voidaan pitää niistä tärkeimpinä. Harrastamisen sosiaalinen ulottuvuus, yhdessä kaverin kanssa harrastaminen, on tärkeä liikunnan harrastamista helpottava tekijä. (Haanpää ym. 2012.) Fyysistä aktiivisuutta edistävät kavereiden liikunnallisuus ja yhdessä harrastaminen sekä vanhempien malli (Eime ym. 2008; Dollman & Lewis 2009; Moore ym. 2010.)

Perheen ja ystävien liikuntaan kannustavalla asenteella on merkitystä sekä liikuntaa edistävänä että vaikeuttavana tekijänä. Sosiaalisen ympäristön vaikutus harrastamiseen onkin kaksiteräinen miekka. Lähipiirin, etenkin vanhempien antaman roolimallin, on todettu olevan merkittävä lasten liikuntaan vaikuttava tekijä (esim. Rautava ym. 2003), ja kyseinen vaikutus on suurempi alakoululaisilla kuin yläkoululaisilla (Haanpää ym. 2012). Vanhempien kiinnostuksen lapsensa liikuntaharrastusta kohtaan on todettu lisäävän nuoren liikunnan elämyksellisyyttä ja motivaatiota. Sen sijaan vanhempien yli-innustus ja liiallinen puuttuminen lapsensa liikuntaharrastukseen voi kääntyä kielteiseksi kokemukseksi, esimerkiksi saada lapsen kokemaan ahdistusta ja jopa loppuun palamista. (Holt ym. 2008.)

Kunnan rooliksi harrastamismahdollisuuksien tarjoamisessa voi osoittaa yksilöllisten esteiden tunnistamisen ja niiden purkamisen kunnan tarjoamilla ratkaisuilla. Kuntien tulee pyrkiä myös rakenteellisten esteiden purkamiseen, vaikka harrastamisen esteet eivät kaikilta osin määrity kuntalähtöisesti tai ole kuntien tekemien päätösten vallassa. Erityisesti harrastamispaikkojen etäisyyteen ja harrastamismahdollisuuksiin liittyvät rakenteelliset tekijät voivat joko helpottaa tai hankaloittaa harrastamista.

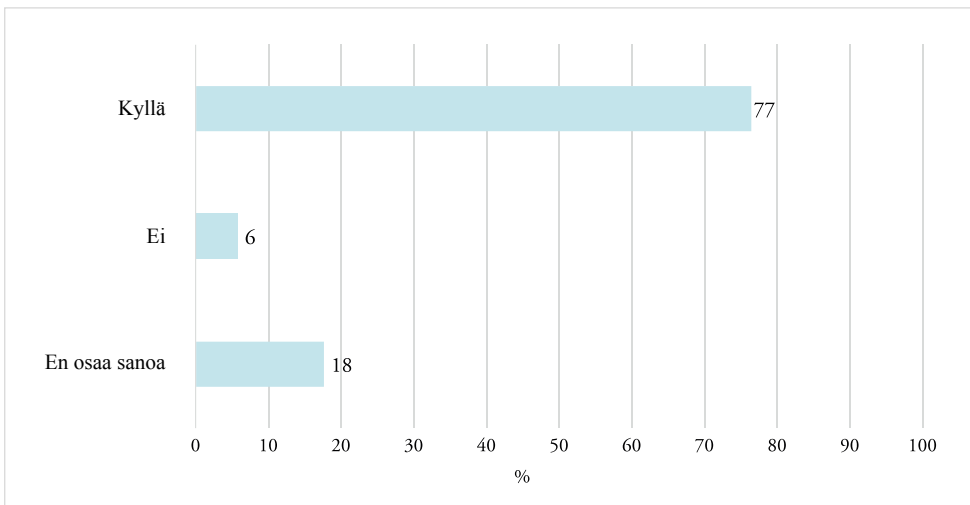
Ku oli puhe tästä, että harrastustakuun tavoitteita ei nyt niinku etene ellei jollain tavalla pohdita miten se toteutetaan ensi vuonna. Että meillä on tosiaan ollut puhe et se on yläkoululaisille. Ja sitten harrastusseteliäkin pohdittiin elikkä kun se sata euroa per nuori ois tämä harrastuspassi (-) niin sitten olis harrastusseteli, jolla annettais lisätukea niille vähän enemmän jotka tarvitsee enemmän tukea siihen harrastukseen sosiaalisten perusteiden mukaan tai näin että heillä ei oo varaa ees yhtään mitään aloittaa. Sata eurookaan ei auta kyllä, ku mä tiään et joku jalkapallo sata euroo ei kyllä riitä mihinkään. (H2)

Kuntahaastatteluissa keskusteltiin kouluympäristöjen, nuorisotalojen ja leikkipuistojen merkityksestä harrastusolosuhteiden tarjoajina. Kunnissa, joissa harrastustakuutoimintaa jo oli tai se oli alkamassa, koulujen ja niiden ympäristöjen osoittaminen harrastamisen tilaksi oli luonnollinen toimintamalli. Tavoitteena oli viedä harrastaminen niin lähelle lapsia ja nuoria kuin mahdollista ja ajoittaa toiminta myös kouluaikeihin sopivaksi.

Joo, suunnitelma on tehty, että tehtäs tilakartoitus kevään aikana, jossa mm. huomioidaan liikuntasalit, nuorisotilat, päiväkodit, ja muut liikuntaan ja urheiluun ja harrastamiseen soveltuvat liikunta- ja kulttuuritilat. Tehdään siis kokonaiselvitys näistä tiloista. Ja tota, tää on sisätilojen osalta. Ulkoliikuntapaikoista tietysti harrastustoimintaan soveltuvia paikkoja on nimenomaan lähiliikuntapaikat, puistoalueet ja oikeestaan kaikki ulkoilualueet, et ja tota elikkä tota niin näistä ulkoilualueista ei oo nii suunnitelmaa. Mutta me ollaan tietysti hyvin systemaattisesti niinku meijä liikuntapaikkoja päivitetty Lipas-tietokantaan, mistä johtuen meillä on erittäin hyvä kuva meijän liikuntapaikkojen nykytilanteesta ja määristä. (H1)

No ei meillä mitään kirjallista suunnitelmaa ole ehkä, mutta se on ihan luonnollista, että yritetään viedä se harrastetakuu lähelle siellä missä ne lapset ja nuoret on ja hyödynnetään koulutiloja ja lähiympäristöä ja yritetään saada sillä lailla ne toiminnot, että ne on heti koulupäivän jälkeen olevaa toimintaa juuri siellä missä ne lapset on. Tai ennen koulun alkua. Et se on se suuntaus ja yllättävän positiivisesti se on lähtenyt. (H5)

On siis selvää, että kunnille sekä yksilötason että ympäristötason/olosuhdetason/kuntatason tekijöiden tunnistaminen on yksi avaintekijöistä harrastamisen edellytysten toteuttamiseksi. Harrastustakuukyselyssä aihepiiriä selvitettiin pyytämällä vastaajia arvioimaan, onko omassa kunnassa tunnistettu harrastamisen esteet. Kuviossa 15 esitetään vastausten jakautuminen. Valtaosa vastanneista (76 %, n=26) oli sitä mieltä, että harrastamisen esteet on tunnistettu. Vastauksista vain kaksi oli kielteisiä ja kuusi vastanneista (18 %) ei tiennyt asian laitaa.

Kuvio 15. Onko kunnassa tunnistettu harrastamisen esteet? (N = 34)

Pyysimme vastaajia vielä selventämään kyllä-vastauksiaan kertomalla, mitä nämä esteet ovat ja miten niitä pyritään purkamaan. Harrastamisen esteitä koskevat vastaukset luokiteltiin yhdeksään kokonaisuuteen (koko taulukko liitteenä, Liite 4).

Vastaukset toivat esiin lukuisia lasten ja nuorten harrastamisen esteitä. Useimmin nousivat esiin harrastamisen hinta ja pitkät välimatkat harrastuspaikoille. Kiinnostavasti viime aikoina paljon keskustelua herättänyt kilpailuorientoitunut harrastamiskulttuuri ei tunnu juuri herättävän huolta. Vain yksi kunta nosti esiin kilpailullisuuden harrastamisen esteenä (Taulukko 20).

Taulukko 20. Kunnissa tunnistetut lasten ja nuorten harrastamisen esteet

Taloudelliset esteet
Sosiaaliset esteet
Ajanpuute
Kiinnostavan lajin puuttuminen tai tiedon puute
Harrastamisen tilaongelma tai ohjaajavaje
Pitkät etäisyydet
Omaehtoisen harrastamisen kannusteiden puuttuminen
Polarisaatio tai kiinnostuksen puute
Liiallinen kilpailuorientaatio

Vaikka harrastamisen esteitä on paljon ja kunnat myös tunnistavat niiden monipuolisen kirjon, näiden tulosten valossa ainakin osassa kuntia on tartuttu ongelma-yyhtiin ja mietitty keinoja esteiden alentamiseksi tai purkamiseksi. Erään suuren suomalaisen kunnan avovastaus tiivistää lasten ja nuorten harrastamisen problematiikan.

Vapaa-ajan liikunnan suuria eroja selittävät [lisäksi] ikä, sukupuoli, siviilisäätö, asuinpaikka ja etninen tausta. Syyt harrastamattomuuteen voivat liittyä myös yksilöllisiin tekijöihin, kokemuksiin ja arvoihin. Ajan puute, saamattomuus, kokemus liikuntataitojen riittämättömyydestä, vamma, sairaus tai toimintakyvyn rajoite ovat yleisesti tunnettuja syitä olla aloittamatta tai lopettaa liikuntaharrastus. Osa ihmisistä kokee, että heillä ei ole liikuntatarjonnan puutteen, harrastamisen korkeiden kustannusten tai liiallisen kilpailullisuuden vuoksi mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa. (Lisäotokseen osallistunut kunta)

Kunnissa koetaan harrastamisen hinnan olevan yhä merkittävä rakenteellinen este. Myös Harkimon työryhmän raportti, tuore Vapaa-aikatutkimusraportti ja Harrastamisen strategia -raportti esittävät näin (OKM 2016; Hakanen ym. 2019; OKM 2019a). Julkisesta keskustelusta ja tutkimustuloksista huolimatta keinovalikoima kuntatasolla osoittautui kyselyn tulosten perusteella varsin rajalliseksi. Maksuttomat harrastusryhmät ja harrastamisen taloudelliset tuet muodostivat kuntien ratkaisumallien ytimen. Yhdessä vastauksessa nostettiin esiin myös seurojen laatukriteerit, joissa seuran taloudellisen tuen saamisen ehtona toimi vähävaraisten lasten ja nuorten harrastusten tukeminen.

Sosiaaliset esteet saivat myös useita mainintoja. Perheiden aikatauluongelmat ja sosioemotionaaliset esteet nousivat esiin. Ratkaisumallina aikatauluongelmien purkamiseen kunnissa tarjotaan toimintaa joustaviin aikoihin esimerkiksi sovitettuina koulukyyteihin. Sosioemotionaalisten esteiden purkamiseen ehdotettiin ratkaisumallina laaja-alaista yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Tavoitteena oli kehittää muun muassa nuorille suunnattu sosiaalisen median sovellus osallistumiskynnyksen madaltamisen ja kaverien löytämisen kanavaksi.

Pitkät välimatkat ovat monessa suomalaisessa kunnassa yksi merkittävä lasten ja nuorten harrastamista rajoittava tekijä. Tämä näkyi myös kuntien antamissa vastauksissa ja monenlaisissa käytännöissä. Etäisyyksien aiheuttamia esteitä harrastamismahdollisuuksille pyrittiin poistamaan kehittämällä paikallista joukkoliikennettä, viemällä harrastuksia lasten omiin toimintaympäristöihin ja järjestämällä esimerkiksi harrastuskyytejä. Myös koulupäivän yhteyteen integroitu harrastaminen oli käytössä.

Loput taulukossa 20 mainitut harrastamisen esteet saivat vähemmän mainintoja ja ratkaisukeinoja. Esteiden purkamisen yhtenä keskeisenä keinona on lasten ja nuorten omien toiveiden kuunteleminen harrastustarjonnan suunnittelussa. Vain harvoissa vastauksissa sitä kuitenkin suoraan nostettiin esiin, siitä huolimatta, että moni kunnista oli kertonut (ks. Kuvio 5) käyttävänsä harrastustarjonnan suunnittelutyössä lasten ja nuorten osallistamista ja heiltä kerättyjä tietoja.

KUNTIEN HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA MALLIT

Harrastustakuukyselyn lopuksi pyysimme vastaajia kertomaan, minkälaisia hyviä käytäntöjä ja malleja kunnissa on sekä kansallisesti että alueellisesti jaettaviksi. Vastauksia saatiin yhteensä 24, ja ne on listattu Taulukkoon 21.

Taulukko 21. Kuntien käytössä olevat mallit ja käytännöt

Harrastusten ja koulukyytien suunnittelu yhteensopivaksi, avustusjärjestelmän uudistaminen, nuorten kuuleminen ja vaikuttaminen todellista
Ip-toiminnan yhteyteen tarjotaan sirkusta, käsitöitä, tanssia ja musiikkia (oppilaitosten kautta)
Juniorikortti
Kerhotoiminnan yhteishanke jo noin 15 vuoden ajan
Koululaisten liikunta- ja kulttuuriviikko, hoppis-perheliikunta, lajikoulu yhteistyössä seurojen kanssa
Kunta-seurayhteistyö monialaisesta liikuntaharrastamisesta
Liike- ja harrastuskalenteri kokoaa yhteen koko kunnan alueen matalan kynnyksen harrastustoiminnan samaan kalenteriin.
Liikunta- ja nuorisotoimessa käytössä itse kehitetty nuorten liikuntaohjaaja-palkkamalli. Nuori tekee sopimuksen kerhon ohjaamisesta järjestön tai kunnan kanssa, 4h maksaa palkan ja hakee avustusta palkkakuluihin kunnalta. Ohjaajan tuntipalkka nousee työkokemuksen ja koulutusten mukaan. Tällä hetkellä [kunnan nimi] on esim. liikuntatoimella 10 nuorta töissä kerhoissa.
Maksuttomuus tilavuroissa
Mielestämme kunnan rahoilla, oppilashuoltotyön kautta ohjatut em. mallit ovat hyvät ja konkreetit ennaltaehkäisevässä työssä – tarjoamme huolen alueella oleville lapsille mahdollisuuden itsensä kehittämiseksi, arjen rytmin löytämiseksi sekä mahdollisuuden vanhemman ja lapsen hyvän vuorovaikutussuhteen kasvulle – mielekkäässä toiminnassa lapsi ja vanhempi saavat mahdollisuuden löytää toisistaan positiivisia ja voimaannuttavia piirteitä. Jatkuva oppilashuollon tuki ja seuranta taustalla on ensiarvoisen tärkeää.
Monitaiteista matalan kynnyksen toimintaa, ei erityisiä malleja
Move-kortti – nuori pääsee kortilla, joka maksaa syyslukukaudeksi 29 €, uimaan, salille, sählyyn, sulkapalloon ym. liikuntakeskuksen järjestämiin palveluihin.
Syksyn alussa julkaistava yhteinen kerhokalenteri, syys-, talviloma- ja kesälomaviikon esite, jossa tarjolla erilaista tekemistä. Jaetaan sekä Wilman kautta koululaisille ja kotiin, lisäksi mahdollista saada paperisena kouluilla sekä kunnan nettisivujen kautta kaikille muille.
Tarjotaan kunnan tiloja järjestöjen ja muiden toimijoiden käyttöön joustavasti.
Tällä hetkellä pilotoimalla harrastussankarit-toimintaa, jossa viemme harrastusesittelyt suoraan koulupäivään.
Varhaiskasvatuksen liikuntakalenteri ja sporttaritoiminta alakouluille ja sporttaripassitoiminta yläkouluille. Esim. sporttaripassiin on otettu mukaan kulttuuriin liittyvät tapahtumat 7-luokkalaisille.
Vesihiihikortti; 5.-ja 8.-luokkalaiset pääsevät maksutta kortilla uimaan niin usein kun haluavat. Perheiden uintipussi maksaa 20€, ja kuukauden ajan perhe saa käydä uimassa niin usein kuin mahdollista. Nuorten kuntosali on maksutonta toimintaa. Jne.

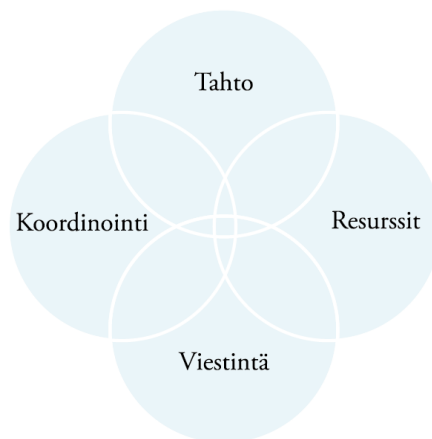
Osa raportoiduista malleista ei suoranaisesti liittynyt harrastustakuuseen. Esimerkiksi ilmaiset salivuorot tai muunlainen tilojen joustava käyttö on malli käytännöstä, jota kunnissa on perinteisesti toteutettu osana matalan kynnyksen toimintaa. Sen sijaan erilaiset harrastekortit tai -kalenterit liittyvät selkeämmin harrastustakuun tarkoittamaan yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien tavoitteeseen. Tällaisia olivat esimerkiksi Move-kortti, Sporttaripassi ja Juniorikortti, joiden haltija pääsee ilmaiseksi tai pientä maksua vastaan kokeilemaan erilaisia harrastuksia. Vastaaviksi voidaan tulkita myös harrastusviikot ja lajikokeilut, joita kunta toteuttaa yhteistyönä yhdistysten kanssa.

Johtopäätökset ja toimenpidesuosituks

KUNTA NUORTEN HARRASTAMISEN MAHDOLLISTAJANA JA TUKIJANA

Tässä raportissa on tarkasteltu kuntien kulttuuri-, taide- ja liikuntapalveluiden tuottamista lasten ja nuorten yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien ja erityisesti harrastustakuun näkökulmasta. Kunnilla on lakisääteinen tehtävä huolehtia kulttuuri- ja liikuntapalveluiden tuottamisesta, ja ne voivat harkinnanvaraisesti myöntää avustuksia urheilu- ja liikuntaseurojen toimintaan, kulttuuritoimintaan tai vapaaehtoistoimintaan. Avustustoiminnan lähtökohta on kuntalaisten hyvinvoinnin ja yhteenkuuluvuuden edistäminen. (Harjula & Prättälä 2015.) Kunta voi tuottaa harrastustakuun mukaista toimintaa sekä omien vapaa-aikapalveluidensa että yhteistyön kautta.

Harrastamisen hyvinvointia lisäävistä vaikutuksista puhutaan, kirjoitetaan ja tiedetään paljon, mutta osa lapsista ja nuorista jää silti harrastusten ulkopuolelle ja osalle harrastus ei ole itselle mieluinen. Kunnat ovat avainroolissa harrastamisen kehittämis- ja edistämistyössä. Tässä raportin johtopäätösluvussa esitetään malli, joka rakentaa nyt toteutetun tutkimuksen ja aiemman tutkimustiedon valossa kokonaiskuvan lasten ja nuorten harrastamisen edistämiseen tarvittavista työkaluista. Malli jäsentää harrastamisen strategisen kehitystyön eri osa-alueiden kokonaisuuden ja toimii apuvälineenä kunnalliselle lasten ja nuorten harrastamisen kehittämistyölle (Kuvio 16). Mallissa havainnollistuvat eri osa-alueiden rajapinnat ja suhteet siten, että kunkin osa-alueen merkitys lopputuloksen saavuttamisen kannalta tulee näkyväksi.

Kuvio 16. Harrastamisen edistämistyön neljä osa-alueetta

1. Tahto

Toimenpidesuositus 1: myönteinen tahto

- Lasten ja nuorten harrastamisen yhdenvertaisuuden edistäminen harrastustakuujatoksella luo positiivisuuden kehää.
- Kunnan myönteinen asenneilmapiiri on välttämätön harrastustakuun lanseeraamiseksi.
- Kuntapäätäjien ja viranhaltijoiden yhteinen tahto vie eteenpäin.
- Suunnitelmat toteutuvat, kun nimetään vastuutaho.

Tutkimuksen ja tieteellisen näytön rinnalla kunnissa tarvitaan yhteinen päämäärä, tahto ja pyrkimys kannustaa lapsia ja nuoria mukaan harrastustoimintaan. Kuntien erilaiset käytännöt ja kokemukset muodostavat pyrkimykselle maaperän. Harrastustakuun toimenpidesuosituksen kirjattujen arvopohjaisten tavoitteiden toteutumiseksi hedelmällisen maaperän luo kunnan virkamiesjohto ja keskeisten luottamushenkilöiden yhteinen näkemys lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistyöstä. Parhaimmillaan se tarkoittaa välitöntä reagointia esimerkiksi luottamuselimestä, kuten valtuustosta, tulleen aloitteeseen.

Olemme saaneet valtuustolta tehtävän selvittää harrastustakuun mahdollistamista kaupungissamme. Työ on vielä kesken mutta tulee varmasti toteutumaan. (Kyselytutkimuksen avovastaus)

Siis alun perin lähti tietysti siitä valtuustoaloitteesta, eiku siis raamin päälle tuli kaupunginhallitukselta tää pyyntö, että meidän pitää tehdä tää harrastustoimintamalli. Ja siitä se sitten tuli vapaa-aikapalveluille ja liikuntapalvelut oli se joka lähti sitä viemään eteenpäin. (H5)

Mutta toisinaan matkaan tulee mutkia:

Elikä ensin kaupunginvaltuusto sanoo, että raha varataan [valtuustoaloitteen mukaan harrastustilojen vuokrien kohtuullistamiseen] sitten lautakunta et ei, että otetaan pois budjetista. Et on pakko säästää. Mut sitten äänestyksellä päätettiin et se säilytetään, et harrastuspassiin pitää löytyä raha (-) Kun tää on mennyt kaupunginjohtajan talousarvioon kaupunginhallituksessa tuli nyt semmonen päätös, että selvitetään (-) mikäli on taloudelliset mahdollisuudet. Elikä siihen ei ole nyt erillistä rahaa (H2)

Yhteisen tahdon merkitys harrastustakuutoiminnalle on kiistatta suuri. Aineistoesimerkit osoittavat, että kun päätökset siirtyvät luottamushenkilöiltä viranhaltijoiden kautta palveluiden tuottajille toteutettaviksi, tulokset ja lopputulos vaihtelevat. Kunnan kannalta tilanne, jossa niin sanotusti ”selvitetään” eli lopullista päätöstä ei varsinaisesti tehdä, vaan sitä pallotellaan päätöksenteon eri portailla edes takaisin, tuottaa usein huonoimman tuloksen. Alkuperäinen asia, tässä tapauksessa harrastamista tukevien toimenpiteiden edistäminen, on vaarassa hautautua päätösasiakirjoihin.

Kyselytutkimuksen aineiston perusteella on mahdollista väittää, että kun nimetään vastuuhenkilö huolehtimaan harrastustakuun toteuttamisesta, tuloksia syntyy tehokkaasti.

Kunnissa, joissa harrastustakuuta ei toteutettu, ei myöskään ollut nimetty vastuutahoa. Tämä tulos on odotusten mukainen ja osoittaa harrastustakuun edistämisen ja vastuutahon nimeämisen kulkevan käsi kädessä. Valtaosassa (68 %) kuntia, joissa harrastustakuu oli käynnistynyt, oli nimetty vastuutaho (henkilö tai ryhmä). Vastaavasti suurimmassa osassa (59 %) kuntia, joissa harrastustakuu oli vasta suunnitteilla, ei vastuutahoa ollut nimetty.

Tahto harrastustakuun edistämistyön osa-alueena ilmenee kahdella tasolla: yhtäältä poliittisena tahtona ja toisaalta viranhaltijatasolla, jossa tapahtuu harrastustakuun toimenpiteiden konkreettinen jalkautus.

2. Resurssit

Toimenpidesuositus 2: resurssiviisaus

- Kansallisten rahoitusinstrumenttien tuntemus ulkopuolisen rahoituksen saamiseksi.
- Kunnan omaleimaisuuden tarkastelu resurssien kohdentamisen taustalla.
- Omaehtoisen harrastamisen tukeminen ohjatun rinnalla.
- Eri toimijoiden yhteistyö.
- Kunnan henkilöstön myönteinen asenneilmapiiri lasten ja nuorten harrastamisen kehittämistyölle.

On toki selvää, että vaikka yhteistä tahtoa olisi, käytettävissä olevat resurssit luovat toiminnan raamit. Usein kyse on rahasta ja sen määrittelemästä taloudellisesta toimintaympäristöstä. Tutkimuksen tulokset osoittivat taloudellisten resurssien, esimerkiksi ulkopuolisen rahoituksen tai talousarviovarauksen, olleen olemassa lähes kaikissa niissä kunnissa, joissa harrastakuun toteutukseen oli ryhdytty. Tästä voi päätellä kohdennetun rahoituksen tuottavan harrastustakuun mukaista toimintaa tehokkaammin kuin sellainen toimintamalli, jossa harrastustakuun koordinaatio lisätään osaksi viranhaltijan muita tehtäviä ilman taloudellista (alku)panosta. Ilman tällaista panostustakin kunta voi kyllä kirjata hyvinvointiraporttiin tai muihin vastaaviin asiakirjoihin merkinnän toiminnan toteutuksesta. Johtaako tämä kunnan sisällä aidosti lasten ja nuorten yhdenvertaisia harrastusmahdollisuuksia toteuttaviin toimenpiteisiin, on toinen asia.

Resurssijattelu ohjaa tarkastelemaan harrastamisen mahdollistamista viime kädessä taloutta laajemmin. Moni tutkimukseen osallistuneista kunnista oli maaseutumainen ja etäisyydet harrastuspaikoille olivat pitkät. Toimintaympäristöt muodostavatkin taloudellisten resurssien rinnalla toisen keskeisen resurssin. Välimatkoja voi kuroa umpeen käyttämällä hyväksi paikallisia sijainteja, sivukylien omaleimaisia piirteitä hyödyntämällä ja panostamalla erityisesti omaehtoisen harrastamisen laatuun. Erityisesti alakoululaisille oma asuinympäristö riittää usein harrastusympäristöksi. Yläkoululaiset sen sijaan kaipaavat mahdollisuutta itsenäiseen liikkumiseen ja tekemiseen sekä laajempiin valinnan-mahdollisuuksiin.

Omaehtoisten harrastamisen edellytysten luominen on kannattavaa ja kannatettavaa olemassa olevan tutkimustiedon perusteella. Tiedetään, että kaikille lapsille ja nuorille vapaa-aika ei merkitse aikataulutettua viikko-ohjelmaa, vaikka vanhemmilla olisi mahdollisuudet ja resurssit harrastamisen tukemiseen. Osa heistä viihtyy yksin ja haluaa puuhastella omassa rauhassaan, mutta elää siitä huolimatta täyttä ja merkityksellistä elämää vailla kokemusta yksinäisyydestä tai ulkopuolisuudesta. Valtaosa lapsista ja nuorista haluaakin tuoreen valtakunnallisen koululaiskyselyn mukaan lisää organisoimatonta aikaa (OKM 2019c). Myös erilaiset omaehtoiset harrastukset ovat tärkeitä nuoren elämässä ja auttavat muodostamaan käsityksen omasta identiteetistä (Helve 2009; Löfblom 2013).

Harrastamisen yksilölliset merkitykset vaihtelevat. Usein ne liittyvät elämyksiin, joita harrastaminen tuottaa. Erityisesti uudet ja erilaiset yhteisöllisesti jaetut kokemukset ja mahdollisuudet ilmaista itseään ovat tällaisia elämyksiä. (Löfblom 2013.) Kaikilla nuorilla ei kuitenkaan ole sellaista mielekästä tekemistä, jossa he voisivat saada onnistumisen elämyksiä tai jaettuja yhteisöllisiä kokemuksia. Nuorten mielekkään vapaa-ajan mahdollistajana kuntien vapaa-aikapalveluiden rooli on korostuneen tärkeä. Miten pitää huolta kunnan koko nuorisosta, jos osa heistä ei hakeudu harrastuksiin? Monet Suomen kunnista ovat hyvin pieniä, ja resurssit vapaa-aikapalveluiden tuottamiseksi rajalliset, mahdollisista valtionavustuksista huolimatta. Syrjäytymisen tai yksinäisyyden poistamiseksi kattavat kunnalliset vapaa-aikapalvelut ovat elintärkeitä, mutta ne voivat saattaa kunnat myös eriarvoiseen asemaan. Poikkihallinnollinen yhteistyö kolmannen sektorin kanssa voikin olla resurssiniukassa tilanteessa varteenotettava ratkaisumalli ja itse asiassa myös harrastustakuun toimenpidesuosituksen mukaista toimintaa.

Kunnassa jo tietoisuus vallitsevista toimintaympäristöjen rajoitteista, kuten pitkistä etäisyyksistä, on itsessään tärkeä osoitus siitä, että ongelmaan pyritään löytämään ratkaisuja. Kuten seuraava aineistositaintti osoittaa, resurssien ja tahdon välillä on yhteinen kosketuspinta kuvion 16 mukaisesti.

Pyritään kehittämään julkista liikennettä ja tukea toimijoita toimimaan sivukylien kouluilla. (Kyselyn avovastaus)

Henkilöstö nousi aineistossa esiin kolmantena tärkeänä resurssina. Neljäntenä harrastamismahdollisuuksiin liittyvänä resurssina voi nimetä yhteistyön. Lapset ja nuoret on mahdollista saada liikkeelle pieninkin resurssein, yhteistyöllä kunnan ja kolmannen sektorin eri toimijoiden kanssa. Tämän raportin aineistosta löytyy useita onnistuneita esimerkkejä tällaisesta yhteistyöstä. Lasten ja nuorten aktiivointi harrastamaan ei saisi jäädä vain urheiluseuran tai yhdistyksen vastuulle, vaan kunnat voisivat ottaa aktiivoinnissa nykyistä suuremman roolin. Harrastamattomuus ei kosketa vain sivistystoimialaa, vaan läpäisee kaikki hallintokunnat. Työntekijäresurssien niukkuuden ei tarvitse johtaa palvelujen heikkoon tasoon. Aina ei tarvitse tehdä kuten on aina tehty! Polkuriippuvuuden murtaminen esimerkiksi yhteistyötä kehittämällä voi olla toimiva ratkaisu silloin, kun kunta itse ei pysty harrastamisen tai harrastustakuun mukaisen yhdenvertaisuuden kulttuurin toteuttamiseen.

3. Viestintä

Toimenpidesuositus 3: viestintä ja vuorovaikutus

- Harrastustakuun toimenpidesuosituksen tunnetuksi tekeminen kansallisesti ja kuntatasolla.
- Toiminnan käynnistyessä näkyvä tiedottaminen ja viestintä kaikille osapuolille, asukkaat mukaan lukien.
- Paikallisten toimijoiden keskinäinen vuorovaikutus on tärkeää.
- Osallistaminen.
- Viestinnällinen määrätietoisuus.

En ole kuullutkaan harrastetakuusta, kuulin nyt ensimmäisen kerran asiasta. (Lisäotoksen vastaus)

Tämän sitaatin kaltainen toteamus tuli vastaan useissa tutkimuksen lisäotosta varten tehdyissä puhelinyhteydenotoissa: harrastustakuu on kuntien lasten ja nuorten kanssa toimiville työntekijöille vielä kiusallisen vieras niin käsitteenä kuin kunnallisena toimenpidesuosituksena. Sekä kyselytutkimus että haastattelut vahvistivat havaintoa, että harrastustakuun ydinmerkitys on jäänyt kunnissa varsin epäselväksi.

Viestinnälliset ongelmat nousivat keskeiseksi teemaksi myös kysyttäessä haastateltavilta, mitä asioita he itse haluaisivat nostaa esiin.

Niin ehkä siinä voi vielä sanoa, että viestintää on pyritty tehostamaan. Että tota, meidän verkkosivujen kautta ollaan pyritty siellä tiedottamaan. Tällä hetkellä se tiedotealusta, ja on pyritty yhtenäistämään. (H1)

Mutta tiedottaminenhan on haasteellista, et miten me löydetään ne ihmiset ja miten me saadaan ne ymmärtämään, et tämä on tarkoitettu juuri sinulle. (-) Ettei ne ihmiset vaan lue niitä tiedotteita ”Ai toiki olis kiva mutta kuka siellä on tai ketä se koskee”. (H5)

Jälkimmäinen sitaatti nostaa esiin niin sanotun ”ikuisuusongelman”: miten tavoittaa oikea kohderyhmä. Monessa kunnassa kohdataan vastaavia tilanteita: on luotu harrastamisen puitteet myös niille, joilla ei harrastuksia ole, mutta perinteisillä keinoilla kohderyhmää on vaikea tavoittaa. Tämän raportin tuloksista ei ole suoraan johdettavissa ratkaisua viestinnän haasteisiin. Niitä kannattaa kuitenkin lähteä ratkomaan viestinnän ikaikaiselta perustalta Viestintä on alun perin tarkoittanut yhdessä tekemistä: ’communis’ ja ’communicare’ merkitsevät laajasti ajatellen vuorovaikutusta ja yhteistyötä (Wii 1977). Ilman vuorovaikutteista viestintää tulosten aikaansaaminen on heikkoa.

On hyvä tarkentaa mitä harrastustakuulla tarkoitetaan, kun sitä kysytään kuntalaisilta tai kun päättäjät haluavat että nyt meidän kunnassa pitää olla harrastustakuu. Ei se voi tarkoittaa että voisi harrastaa mitä vaan päähän pälkähtää, vaan tarkoittaa sitä että edes yksi harrastus olisi lapsen tai nuoren saavutettavissa. (Kyselyn avovastaus)

Viestinnän ongelmat vaivaavat sekä kansallista että kuntatasoa, mikä tulisi ottaa huomioon harrastustakuun ja siihen liittyvien toimenpidesuosittelusten viestinnällisessä suunnittelussa. Vuorovaikutuksen kautta harrastamisen edistämistyön viestinnän osa-alue kytkeytyy takaisin resursseihin ja toisaalta tahtoon: yhteistyö on viestinnällistä vuorovaikutusta (vrt. Paananen ym. 2014). Harrastustakuun kannalta oleellista on löytää sujuva toimintamalli, joka mahdollistaa yhteistyön ja vuorovaikutuksen kuntatoimijoiden, harrastustakuuta toteuttavien tahojen ja myös itse kohderyhmän, lasten ja nuorten kesken. Tutkimuksen aineistojen perusteella näyttää siltä, että kunnat – ainakin kyselytutkimukseen osallistuneet – pyrkivät aktiivisesti edistämään tällaista vuorovaikutteista toimintamallia. Lapsia ja nuoria osallistetaan, heitä kuullaan ja heiltä kerätään tietoa. Viestinnälliset haasteet saattavatkin paikantua tiedon jalkauttamiseen takaisin kohderyhmälle. Kyse voi olla tavasta viestiä, eli siitä innostaako harrastustakuusta tiedottaminen lapsia ja nuoria ja vetää heitä mukaan toimintaan. Yksisuuntaista, kunnalta kuntalaiselle etenevää viestintää voi tehostaa esimerkiksi tuomalla kunnan harrastustakuutoiminnasta vastuullisia kertomaan ”paikan päällä” kohderyhmälle uusista toimintamalleista ja siitä, miten niitä on valmisteltu kerättyjen toiveiden mukaan. Aloitusseminaarit ja muut vastaavat konkreettiset tavat viestiä löytävät kohderyhmät paremmin kuin pelkkä tiedotusluonteinen viestintä.

4. Koordinointi

Toimenpidesuositus 4: koordinointi ja toteutus

- Harrastustakuu pitää kirjata työntekijän tehtäväkuvaan. Jos henkilö vaihtuu, työnkuva säilyy.
- Systemaattinen koordinointi ja avaintoimijoiden yhteistyö on onnistumisen edellytys.
- Tavoitteet tarvitsevat toteutuakseen konkreettisen etenemissuunnitelman.

Harrastamisen strategisen kehitystyön neljäs osa-alue on koordinointi, joka on keskeinen erityisesti harrastustoimintojen suunnittelussa. Sen alue leikkaa kaikki kolme edellä kuvattua kehitystyön osa-aluetta, sillä koordinointi on yhteydessä niin vuorovaikutukseen ja (henkilöstö)resursseihin kuin tahtoon. Seuraava sitaatti kuvastaa koordinaation (ohjausryhmän), vuoropuhelun ja yhteistyön (tahdon) yhteispeiliä.

No sen voi tietysti sanoa, et ite niinku mieltii et mitä pitää tehdä, niin pitää ehdottomasti, et se ohjausryhmä on hyvä. Et pitää niinku tiivistää sitä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja vuoropuhelua. (H5)

Harrastustakuun kirjaaminen osaksi palvelurakenteita varmistaa takuun mukaisen toiminnan jatkuvuuden. Alla on kuvattu erään pienen kunnan vapaa-aikapalveluiden sihteerin kanssa käytyä keskustelua koordinoinnin merkityksestä harrastustakuun mukaiselle toiminnalle. Keskustelu kuvastaa erityisesti polkuriippuvuuden taakkaa kunnal-

lisellä sektorilla: uudistumiskyvyttömyyttä ja sitoutumattomuutta, silloin kun uuden ajattelun kautta syntyvää toiminnan uudelleen suuntaamista ei pystytä toteuttamaan henkilösidonnoisuuksien vuoksi.

(-) Sanotaan näin, että se pitää luoda niin vahvaksi, että siellä olisi vaikka kouluterveydenhuolto, opettajat ja muut sidosryhmät ja ammattihenkilöstö olisi sitoutunut siihen. Että se toimii sitäkin kautta. Nyt kun puhutaan tästä puheeksi ottamisesta aina, kun tehdään näitä palveluketjuja, niin mä oon sillain soveltanut (-) siihen, että tää on niinku terveystieteiden palveluketju, mitä me puhutaan tuolla aikuisille. Niin se on vaan sovellettu tuonne alakouluikäisille. (-) Kun ne [toiminnan jatkuminen] vaatii niiltä toimijoilta, tekijöiltä ja sitten sitä, kuka sen pyörittää sen kokonaisuuden. Kun kumminkin kun nyt tässä yhteistyössä on lukio ja paikallinen liikuntajärjestö tai tuolt niinku alueellinen ja sitten kunta. Ja mä ite tiedän sen, jos ei kunnassa ole mielenkiintoa siihen ja kuntien perustehtävään pitäis muuttaa hyvin pitkälle niinku näissä. Se ei ole semmonen. Mä olen aina sanonut sitä, että se ei ole niiden ihmisten vika, vaan se on nimenomaan ajan ongelma ja yhteiskunnan ongelma, että vielä ei oo niinku tullu, uusiutunut tavallaan ne työntekijät sinne niin vahvasti että se uudenlainen ajattelu syntyi sinne. (H4)

Harrastustakuun koordinoinnin merkitystä toiminnan tehokkuudelle ei voi aliarvioida. Kunnan monet palvelut ja niihin liittyvät politiikat ovat monimutkaisesti sidoksissa toisiinsa, ja niiden paikallisella koordinaatiolla voidaan saavuttaa merkittäviä synergiaetuja esimerkiksi nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä (Paananen ym. 2014). Edellisessä aineistositaatissa haastateltava kertoo kunnan palveluketjujen soveltamisesta liikuntasektorille, jossa eri palvelutuottajat, koulu- ja terveystoimen avaintoimijat yhdessä, ratkovat liikuntapalveluiden ongelmia soveltamalla hyväksi koettuja malleja uusiin asiakasryhmiin.

Lasten ja nuorten harrastustoiminnan koordinoinnissa on kyse ennen kaikkea vastuutahojen yhteisestä suunnittelusta. Tämä tarkoittaa toimintojen järjestämistä tarkoituksenmukaisiksi yhteistyöllä, avainhenkilöitä kuulemalla ja vastuuttamalla. Myös aikataulut ovat keskeisessä roolissa toimintojen aloittamisessa. Vastuullinen työntekijä hoitaa sovitut työtehtävät annetun aikataulun puitteissa. Koordinoinnissa kyse onkin erityisesti asenteesta ja toimintojen järjestämisestä (Paananen ym. 2014).

Lopuksi

Kunnilla on avainrooli lasten ja nuorten harrastamisen edistämistyössä, olipa kyse ohjatusta tai omaehtoisesta harrastamisesta. Tuore Vapaa-aikatutkimus osoittaa, että osa liikuntaa harrastavista nuorista kokee, ettei heillä ole mitään harrastusta, vaikka he samanaikaisesti ilmoittavat harrastavansa säännöllisesti omaehtoista arki- ja hyötyliikuntaa (Hakanen ym. 2019). Onko oman toiminnan aliarvostaminen ja väheksyminen opittu tapa, jonka voisi purkaa?

Meidän pitäisi pystyä murtamaan perheissä ja lapsissa elävää myyttiä siitä, että harrastaminen on mahdollista vain ohjatun toiminnan kautta ja menestyminen on mahdollista vain ohjatun toiminnan kautta. Myös OKM:n ja muiden valtakunnan tason toimijoiden suunnalta olisi toivottavaa muokata asenneilmapiiriä harrastamista kohtaan avarammaksi. (Kyselyn avovastaus)

Omaehtoisen tekemisen merkitystä harrastustakuussa ja syrjäytymisen ehkäisemisessä olisi tärkeää nostaa nykyistä näkyvämmiin esille harrastamisen eri foorumeilla. Se olisi syytä nostaa myös kunnallisten vapaa-aikapalveluiden kehittämiskohteeksi.

Harrastamisen eri kentillä, esimerkiksi urheilussa tai musiikissa, tarvitaan sekä huipulle vieviä että erityisesti suuria massoja aktivoivia harrasteseuroja tai oppilaitoksia. Lapsille ja nuorille itselleen pitäisi antaa valinnanmahdollisuus huipulle tähtäävän tavoitteellisen kilpailun ja harrastuspohjalla toimivan kisailun välillä. *Kilpailun tulisi olla mahdollisuus, ei itseisarvo.* Itseisarvoinen kilpailupainottunut toiminta rajaa ulos monta lajista kiinnostunutta lasta tai nuorta. Kunta voi vaikuttaa asiaan esimerkiksi velvoittamalla ilmaisista tiloista nauttivat seurat ja yhdistykset tuottamaan myös ei-kilpailullisia harrastusryhmiä.

Harrastustakuun kansallisessa toteuttamisessa on myös piileviä ansoja. Mikäli harrastustakuun toteuttamiseen tarkoitettuja julkisia avustuksia myönnetään vanhoja harrastamisen käytäntöjä uusintaviin, ylläpitäviin ja edistäviin tarkoituksiin, kuten kilpaurheilun tukemiseen, voi harrastustakuu entisestään vahvistaa lapsia ja nuoria erottelevaa harrastamista. Tästä syystä myönnettäessä valtion ja kuntien avustuksia harrastustakuun toteutukseen on äärimmäisen tärkeää tarkastella toiminnan järjestäjän arvopohjaa ja kykyä organisoida aidosti yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon perustuvaa harrastamista.

Huoli lasten ja nuorten arjen elinolojen polarisoitumisesta ja syrjäytymisestä on aiheellinen. Vanha sanonta pätee yhä: rahalla saa ja hevosella pääsee, näin myös vapaa-ajanvietossa. Kaikki lapset ja nuoret eivät ole taloudellisesti samassa lähtörudussa, sillä osalle erityisesti kaupalliset vapaa-ajanviettotavat, kuten elokuvissa käyminen, lasten temppupalot tai yhteiset laskettelumatkat eivät ole mahdollisia. Silloin kunnan omat palvelut ja yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden kanssa nousevat ensiarvoisen tärkeään asemaan.

Lähteet

- Aira, Annaleena & Turpeinen, Salla & Laine, Kaarlo (2019) *Valtakunnallinen verkosto koulujen toiminnan tukena. Liikkuva koulu -ohjelman kehittyminen ja kärkihankkeen toteutus*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 355 ISBN. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.
- Aluehallintovirasto (2019) *Lasten ja nuorten paikallinen harrastustoiminta*. <http://www.avi.fi/web/avi/avustukset-lasten-ja-nuorten-paikalliseen-harrastustoimintaan> (Viitattu 19.2.2019.)
- Fsd (2008) *Kyselyaineiston havaintojen painottaminen*. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/painottaminen/painotus.html>. (Viitattu 21.5.2019.)
- Blomqvist, Minna & Mononen, Kaisu & Koski, Pasi & Kokko, Sami (2019) Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa Sami Kokko ja Leena Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 47–56.
- Haanpää, Leena & Roos, Sanna (2015) *Nuoret luupin alla 2014. Teemana kuluttajuus ja taloudellinen eriarvoisuus*. Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 1/2015. Turku: Turun yliopisto.
- Haanpää, Leena & af Ursin, Piia & Matarma, Tanja (2012) *Kouluikäisten liikuntasuhde luupin alla – kyselytutkimus 6.- ja 9.-luokkalaisille*. Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 3/2012. Turku: Turun yliopisto.
- Harjula, Heikki & Prättälä, Kari (2015) *Kuntalaki – Tausta ja tulkinnat*. Helsinki: Talentum.
- Helve, Helena (2009) Nuorten vapaa-aika, luottamus ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika*. Helsinki: Gaudeamus, 250–269.
- Huhta, Helena & Salasuo, Mikko (2014) Ainahan voi kerätä käpyjä ja kävellä metsässä! Nuorten liikunnan harrastamisen eriarvoistuminen ja työttömien todellisuus. Teoksessa Anu Gretschel & Kari Paakkunainen & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 150. Verkkojulkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 193–198.
- Hyyryläinen, Esa (2016) *Polkuriippuvuus*. https://www.univaasa.fi/fi/blogs/expert/hallinnon_tutkija/polkuriippuvuus/ (Viitattu 20.5.2019.)
- Kauppila, Eila (2018) *Moniääninen ruokaympäristö – Ruokakasvatuksen mahdollisuudet nuorisotaloilla*. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, 38. Helsinki: Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta.
- Koski, Pasi & Hirvensalo, Mirja (2019) Liikunnan merkitykset ja esteet. Teoksessa *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa*. Sami Kokko & Leena Martin (toim.) Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 67–74.
- Lebedeff, Pirkka P. (2018) Lakiklinikka: Kunnat liikuntapalveluiden tuottajina. *Kuntalehti*, 10.12.2018. <https://kuntalehti.fi/uutiset/laki/lakiklinikka-kunnat-liikuntapalveluiden-tuottajina/> (Viitattu 20.5.2019.)
- Liikuntalaki 2015/390. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=liikuntalaki>. (Viitattu 12.4.2019.)
- Löfblom, Katariina (2013) *Nuorten kokemien elämysten yksilölliset ja yhteisölliset merkitykset*. Annales Universitatis Turkuensis C 358. Turku: Turun yliopisto.
- Matarma, Tanja (2012) *Mitä on liikunta? – Laadullinen tutkimus 6.- ja 9.-luokkalaisten liikuntakäsitteistä ja suhteesta liikuntaan*. Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 5/2012. Turku: Turun yliopisto.
- Myllyniemi, S., & Berg, P. (2013) *Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 49, Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 140. Helsinki: Nuorisotutkimusseura,
- Nuorisolaki 2016/1285. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285#Pidp451112960> (Viitattu 12.4.2019.)
- Nuorisotilastot.fi (2019) *Suomen nuorisotyön tilastot, Valtion nuorisotyön rahoitus*. <https://nuorisotilastot.fi/#!/fi/avustukset/> (Viitattu 24.4.2019.)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019a) *Harrastamisen strategia*. Harrastamisen strategia-työryhmä. Puheenjohtaja Esko Ranta & sihteeri Tarja Anttonen & Minttu Korsberg & Herttaliisa Tuure. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019b) 25 strategista toimenpide-esitystä lasten ja nuorten harrastamisen edistämiseksi. *Tiedote* 15.2.2019. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019c) *Opetus- ja kulttuuriministeriön koululaiskyselyn 2019 tulokset*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) Valtakunnallinen koululaiskysely 2017: Viidennes koululaisista ilman mieluisaa harrastusta – yläkoululaisista jopa kolmannes. *Tiedote*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016) *Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa – painopisteinä harrastamisen hinta*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:19. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Oval Group (2018) *Selvitys valtionhallinnon toimenpiteistä lasten ja nuorten harrastustoiminnan edistämiseksi*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, verkkojulkaisu nro 57. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:1. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.
- Paananen, Henna & Haveri, Arto & Airaksinen, Jenni (2014) *Kunta elinvoiman johtajana*. Tampereen yliopisto, Suomen Kuntaliitto, Acta 255. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Vastapaino: Helsinki, 9–35.
- Suomen 4H-liitto (2018) *Vuosikertomus 2017*. <https://4h.fi/wp-content/uploads/2018/05/4H-liiton-vuosikertomus-2017.pdf> (Viitattu 20.4.2019.)
- Valtioneuvosto (2017) Nuorten syrjäytymisen vähentäminen. Hallituksen puoliväliriihi. 27.4.2017. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/4592272/Hallituksen-linjaukset-syrjaytymisen-vahentamiseksi.pdf/ef2dc3b7-8459-497e-b0cf-77b4ea9cf686/Hallituksen-linjaukset-syrjaytymisen-vahentamiseksi.pdf.pdf> (Viitattu 13.1.2019.)
- Wiio, Osmo. A. (1977) *Viestinnän perusteet*. Espoo: Weilin Göös.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991) https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2 (Viitattu 4.3.2019.)
- Yhdenvertaisuuslaki 2014/1347. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141347?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=yhdenvertaisuuslaki> (Viitattu 12.4.2019.)

Julkaisemattomat lähteet

- Haanpää, Leena & Salasuo, Mikko (2018) *Hobby guarantee: children's and young people's equal opportunities for hobby participation*. Nuorisotutkimuspäivät 2018.

Haastattelut

- 14.11. Kaupunkimainen kunta
- 30.11. Taajaan asuttu kunta
- 11.12. Maaseutumainen kunta
- 28.11. Maaseutumainen kunta
- 4.12. Kaupunkimainen kunta
- 12.12. Taajaan asuttu kunta
- 13.12. Kaupunkimainen kunta
- 20.12. Kaupunkimainen kunta

LIITE 1 Kuntien saatetekstit suomeksi ja ruotsiksi

SUOMENKIELINEN SAATE

Aihe: Valtakunnallinen harrastustakuukysely välitettäväksi asianosaiselle

Hei

Pyydän välittämään tämän kyselyn kunnan lasten ja nuorten harrastusasioista vastaavalle henkilölle alla olevin saatesanoin.

Arvoisa vastaanottaja

Ohessa on linkki kyselyyn, jolla selvitetään harrastustakuun toteutumista kunnassanne. Kysely tehdään yhteistyössä Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Nuorisotutkimusverkoston kanssa.

<https://link.webropolsurveys.com/S/EC01F09CEFA5873E>

Kyselyyn vastataan anonyymisti, eikä yksittäisen kunnan tietoja tuoda esiin tutkimuksen missään vaiheessa. Vastaaminen kestää noin 15 minuuttia. Vastaamalla tähän kyselyyn autat kehittämään lasten ja nuorten harrastamista.

Kyselyyn vastaamisaika on 27.9.2018 asti.

Lämmin kiitos osallistumisestanne jo etukäteen.

Mahdolliset kysymykset ja lisätiedot alla olevista yhteystiedoista.

RUOTSINKIELINEN SAATE

Ämne: Nationell enkät om hobbygarantin till involverade

Hej

Jag ber er vidarebefordra denna enkät till den person som ansvarar för kommunens hobbyer för barn och ungdomar med följebrevet nedan.

Hej

Nedan finns en länk till en enkät som syftar till att utreda hur hobbygarantin har genomförts i din kommun. Enkäten görs i samarbete med undervisnings- och kulturministeriet samt Ungdomsforskningsnätverket

.

<https://link.webropolsurveys.com/S/804767232D398927>

Enkäten besvaras anonymt, och uppgifter om enskilda kommuner tas inte upp i något skede av undersökningen. Det tar ca 15 minuter att svara på frågorna. Genom att svara på enkäten bidrar du till att utveckla fritidsintressen för barn och ungdomar.

Svarstiden går ut 27.9.2018.

Hjärtligt tack för ditt deltagande redan på förhand.

Eventuella frågor kan skickas till kontaktuppgifterna nedan.

LIITE 2 Kyselylomakkeet suomeksi ja ruotsiksi

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

Valtakunnallinen harrastustakuukysely
Hyvä kunnan lasten ja nuorten harrastusasioista vastaava!

Selvitämme tällä kyselyllä harrastustakuun tämän hetkistä tilannetta Suomen kaikissa kunnissa. Harrastustakuun tavoitteisiin kuuluu lasten ja nuorten hyvinvointia tukevan vapaa-ajan toiminnan edistäminen ja tasapuolisten harrastamisen mahdollisuuksien tukeminen.

Tavoitteita ovat, että lapsilla ja nuorilla on tasapuoliset mahdollisuudet osallistua säännöllisesti, pitkäjänteisesti ja laadukkaasti järjestettyyn harrastustoimintaan, lapset ja nuoret suunnittelevat itse vapaa-aika- ja harrastustoimintaa, toiminta on osallistavaa ja hyvinvointia edistävää sekä erilaisten lasten ja nuorten sekä perheiden (ml. eri kulttuuriryhmät, kielivähemmistöt, vammaiset ja sairaat lapset ja nuoret, vähävaraiset perheet) erityistarpeet otetaan toiminnassa huomioon.

Kyselyyn vastataan anonyymisti, eikä yksittäisen kunnan tietoja tuoda esiin tutkimuksen missään vaiheessa. Vastaaminen kestää noin 15 minuuttia. Vastaamalla tähän kyselyyn autat kehittämään lasten ja nuorten harrastamista.

Taustiedot

1. Vastaajan kunta
2. Vastaajan asema
sivistystoimenjohtaja
koulu-/liikunta-/nuoriso-/vapaa-aikatoimenjohtaja
hyvinvointipäällikkö tai -johtaja
koulu-/liikunta-/nuoriso-/vapaa-aikatoimen päällikkö
koulu-/liikunta-/nuoriso-/vapaa-aikatoimen sihteeri
liikuntaneuvoja
liikunnan ohjaaja
nuoriso-ohjaaja
muu mikä?

Harrastustakuun tämän hetkinen tilanne kunnassani

3. Toteutuuko harrastustakuu kunnassanne tällä hetkellä?

Kyllä, millä nimellä?

Kyllä, mutta harrastustakuu ei ole kunnassamme vielä edennyt toteutusvaiheeseen.

Milloin on alkamassa?

Ei, harrastustakuun toteutumisesta ei ole vielä tehty minkäänlaisia suunnitelmia

4. Kuka kunnassanne vastaa harrastustakuun toteutuksesta ja konkreettisista toimenpiteistä?

Harrastustakuulle on nimetty oma toimihenkilö nimikkeellä

Harrastustakuu on osa toimihenkilön muuta toimenkuvaa. Kenen?

Harrastustakuulle ei ole nimetty vastuuhenkilöä

5. Jos vastasit kielteisesti molempiin yllä oleviin kysymyksiin, voit päättää vastaamisen klikkaamalla tästä

Päätä kysely

Konkreettiset toimenpiteet

6. Mille toimialalle harrastustakuun alainen toiminta kohdentuu?

Kulttuuri

Taide

Liikunta

Monialainen ja usean toimialan yhteistyö. Mitkä osapuolet?

7. Miten harrastustakuun sisältö on suunniteltu?

Käytämme hyväksi Valtakunnallisen koululaiskyselyn tuloksia

Olemme toteuttaneet oman kyselyn

Käytämme molempia yllä olevia vaihtoehtoja

Kunnassamme on kerätty tietoa ja toiveita muun kuulemisen avulla. Minkä?

Sisällöt määrittävät muilla tavoin. Miten?

8. Tietoaineistoja on käytetty hyväksi harrastustakuun suunnittelussa

Kunnan strategisella tasolla

Toimialan strategisella tasolla

Yksittäisen koulun tasolla

Useamman koulun tasolla

Koulujen ja niiden kumppaneiden (esim. seurat ja yhdistykset) yhteistyössä

Tulokset on saatettu tiedoksi kolmannen sektorin toimijoille

Muulla tavoin, miten?

9. Kunnassani harrastustakuu toteutuu

kunnan järjestämän harrastustoiminnan avulla
kunnan yhteistyöllä yhdistysten ja seurojen kanssa
kunnan taloudellisella tai muulla tuella seurojen tai yhdistysten järjestämälle toiminnalle
en osaa sanoa

10. Harrastajia on toiminnassa mukana yhteensä

Liikunta

Kulttuuri

Taide

11. Tukeeko kunta lasten ja nuorten omaehtoista harrastamista?

Kyllä, tarjoamalla omaehtoiselle toiminnalle resursseja. Jos, niin mitä resursseja?

Ei

En osaa sanoa

Toiminnan resurssit ja rahoitus

12. Mistä harrastustakuun alaisen harrastustoiminnan resurssit ja rahoitus on saatu?

Valtionavustus

Budjetoitu määräraha (€)

Muu, mikä?

En osaa sanoa

13. Jos kuntanne saa valtionavustusta, mistä tukimuodosta on kyse, mikä on tuen määrä (€)
ja mikä on kunnan omarahoitusosuus?

14. Minkäikäiset ovat harrastustakuun kohteena?

Harrastustoiminta on suunnattu alle kouluikäisille

Harrastustoiminta on suunnattu alakouluikäisille

Harrastustoiminta on suunnattu yläkouluikäisille

Harrastustoiminta on suunnattu toisen asteen opiskelijoille

En osaa sanoa

15. Jos kuntanne on saanut valtionavustusta harrastustakuun toteuttamiseen

harrastus on säännöllistä koko vuoden kestävää toimintaa

harrastus on kausiluonteista

harrastustakuun piirissä on sekä koko vuoden kestäviä toimintaryhmiä että lyhyempiä
kurseja

16. Mitä kunnan tuottama harrastustakuun alainen harrastaminen maksaa osallistujalle?

Hinta kuukaudessa on

Toiminta on ilmaista

En osaa sanoa

17. Miten harrastustakuun piiriin kuuluvan toiminnan jatkuvuus on järjestetty?

Ei mitenkään, toiminta päättyy rahoituskauden loputtua

Budjettivaroin

Kausi, osallistuja- tms. maksuin

Haettavin avustuksin

Muulla tavoin, miten?

En osaa sanoa

Toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi

18. Kun pohdit kuntanne harrastustakuun lähtökohtia, mitkä alla olevat arvot liittyvät toimintaan?

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Yhteisöllisyys

Monikulttuurisuus

Terveet elämäntavat

Ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys

19. Jos vastasit kysymykseen 18, kerro omin sanoin, miten valitut asiat toteutetaan.

20. Miten erilaisista lähtökohdista tulevien lasten ja nuorten sekä perheiden erityistarpeet on harrastustakuun alaisessa toiminnassa otettu huomioon?

21. Seurataanko harrastustakuun toteutusta?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

22. Jos vastasit ”kyllä” kysymykseen 21, kerro tarkemmin, miten seuranta on toteutettu

23. Onko kunnassanne tunnistettu harrastamisen esteet?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

24. Jos vastasit ”kyllä” kysymykseen 23, niin mitä esteet ovat ja miten niitä pyritään purkamaan?

25. Minkälaisia hyviä käytäntöjä ja malleja kunnissa on kansalliselle tai alueelliselle tasolle levitettäväksi?

Omia malleja, kerro mitä
Muiden malleja, kerro mitä

26. Sana vapaa. Tässä voit kertoa vielä lisää kuntasi harrastustakuusta, esimerkiksi jostain sellaisesta, mitä tässä kyselyssä ei kysytty. Voit myös tarkentaa vastaustasi yllä oleviin kysymyksiin liittyen.

Nationell enkät om hobbygarantin

Bästa ansvarig för kommunens hobbyer för barn och ungdomar!

Syftet med denna enkät är att utreda det aktuella läget för hobbygarantin eller liknande aktiviten i alla kommuner i Finland. Rekommendation av hobbygarantin gäller inte kommunerna i landskapet Åland, men information om regionala hobbymöjligheter är välkommen. Målen för hobbygarantin omfattar främjande av fritidsverksamhet som stöder barns och ungdomars välbefinnande och stöd för jämlika fritidsintressen.

Målen är bland att barn och ungdomar ska ha jämlika möjligheter att regelbundet delta i långsiktig och högklassig fritidsverksamhet, där barnen och ungdomarna själva planerar fritids- och hobbyverksamheten, där verksamheten är engagerande och främjar välbefinnandet samt där verksamheten beaktar särskilda behov hos olika slags barn och ungdomar samt familjer (inkl. olika kulturgrupper, språkliga minoriteter, barn och ungdomar med funktionsnedsättningar eller sjukdomar och mindre bemedlade familjer).

Enkäten besvaras anonymt, och uppgifter om enskilda kommuner tas inte upp i något skede av undersökningen. Det tar ca 15 minuter att svara på frågorna. Genom att svara på enkäten bidrar du till att utveckla fritidsintressen för barn och ungdomar.

Bakgrundsuppgifter

1. Den tillfrågades kommun
2. Den tillfrågades ställning
direktör för bildningsväsendet
direktör för skol-/motions-/ungdoms-/fritidsväsendet välfärdschef eller -direktör
chef för skol-/motions-/ungdoms-/fritidsväsendet
sekreterare för skol-/motions-/ungdoms-/fritidsväsendet motionsledare
motionsledare ungdomsledare
anna, vad?

Det aktuella läget för hobbygarantin i min kommun

3. Har din kommun hobbygaranti för närvarande?
Ja, med vilket namn?
Ja, men den har ännu inte kommit i gång. När kommer den i gång?
Nej, inga planer för hobbygarantin har ännu utarbetats.
4. Vem ansvarar för genomförandet av hobbygarantin och de konkreta åtgärderna i din kommun?
Hobbygarantin har en egen tjänsteman med beteckning
Hobbygarantin utgör en del av en annan tjänstemans tjänstebeskrivning. Vems?
En ansvarig har inte utsetts för hobbygarantin.

5. Om du svarade nekande på bägge frågorna ovan kan du avsluta enkäten genom att klicka här

Avsluta enkäten

Konkreta åtgärder

6. Vilken sektor hör hobbygarantin till?

Kultur

Konst

Motion

Sektoröverskridande samarbete. Mellan vilka parter?

7. Hur har hobbygarantins innehåll planerats?

Vi utnyttjar resultaten av den riksomfattande elevenkäten

Vi har genomfört en egen enkät

Vi använder bägge ovan nämnda alternativen

I min kommun har vi samlat in information och önskemål på annat sätt. På vilket sätt?

Innehållet fastställs på annat sätt. Hur?

8. Datamaterial har utnyttjats i planeringen av hobbygarantin

På kommunens strategiska nivå

På sektorns strategiska nivå

På en enskild skolas nivå

På flera skolors nivå

I samarbete mellan skolorna och deras partner (t.ex. sällskap och föreningar)

Resultaten har delgivits aktörer inom tredje sektorn

På annat sätt, hur?

9. I min kommun ordnas hobbygarantin

via kommunens fritidsverksamhet

via kommunens samarbete med föreningar och sällskap

via kommunens ekonomiska stöd eller annat stöd för verksamhet som ordnas av sällskap eller föreningar

kan inte säga

10. Antalet deltagare i verksamheten

Motion

Kultur

Konst

11. Stöder kommunen barns och ungdomars fritidsverksamhet på eget initiativ?

Ja, genom att erbjuda resurser för verksamhet på eget initiativ. Om ja, vilka resurser?

Nej
Kan inte säga

Resurser för och finansiering av verksamheten

12. Varifrån kommer resurserna och finansieringen för fritidsverksamhet som omfattas av hobbygarantin?

Statsbidrag

Budgeterat anslag(€)

Annat, vad?

Kan inte säga

13. Om din kommun får statsbidrag, vilken stödform är det fråga om, vilket är stödbeloppet (€) och vilken är kommunens självfinansieringsandel?

14. Hur gamla är de personer som omfattas av hobbygarantin?

Fritidsverksamheten riktar sig till barn under skolåldern

Fritidsverksamheten riktar sig till barn i lågstadiet

Fritidsverksamheten riktar sig till barn i högstadiet

Fritidsverksamheten riktar sig till studerande på andra stadiet

Kan inte säga

14. Om din kommun har fått statsbidrag för hobbygarantin

är fritidsverksamheten regelbunden året runt

är fritidsverksamheten säsongbetonad

hobbygarantin omfattar aktiviteter som pågår hela året och kortare kurser

15. Vad kostar kommunalt ordnad fritidsverksamhet som omfattas av hobbygarantin för deltagarna?

Priset per månad är

Verksamheten är avgiftsfri

Kan inte säga

16. Hur har kontinuiteten för den verksamhet som omfattas av hobbygarantin ordnats?

På inget sätt, verksamheten upphör i slutet av finansieringsperioden

Med budgetmedel

Med säsong- och deltagaravgifter etc.

Med bidrag

På annat sätt, hur?

Kan inte säga

Bedömning av åtgärdernas effektivitet

17. Vilka nedan nämnda värderingar anser du att anknyter till utgångspunkterna för hobbygarantin i din kommun?

Jämställdhet och likabehandling

Social samhörighet

Mångkultur

Hälsosamma levnadsvanor

Respekt för miljön och hållbar utveckling

18. Om du svarade på fråga 19 kan du med egna ord beskriva hur detta genomförs.

19. Hur beaktas de särskilda behoven hos barn och ungdomar samt familjer med olika bakgrund i verksamheten som omfattas av hobbygarantin?

20. Uppföljs hobbygarantin?

Ja

Nej

Kan inte säga

21. Om du svarade ”ja” på fråga 22 kan du redogöra för hur uppföljningen fungerar

22. Har man i din kommun identifierat hinder för fritidsverksamhet?

Ja

Nej

Kan inte säga

23. Om du svarade ”ja” på fråga 24, hurdana är hindren och hur försöker man bli av med dem?

24. Hurdana goda rutiner och modeller som kunde spridas nationellt eller regionalt har kommunen?

Egna modeller, vilka

Lånade modeller, vilka

25. Ordet är fritt. Här kan du berätta mer om din kommuns hobbygaranti, till exempel om sådant som denna enkät inte tog upp. Du kan också precisera dina svar på ovan nämnda frågor.

LIITE 3 Teemahaastattelurunko

Kunnat, joissa on harrastustakuutoimintaa tai joissa se on alkamassa

1. Harrastustakuun alkuvaiheet kunnassa?
2. Miten kunnassasi toteutuvat Sipilän hallituksen linjaukset harrastustakuun tavoitteista? Tai jos hanke käynnistymässä, miten nämä asiat pyritään ottamaan huomioon? Esim. mitä malleja käytätte hyväksi? Keille ne kohdistettu?
3. Miten koordinaatio harrastustakuun järjestämisessä on kunnassa laadittu?
4. Minkälaisin resurssein takuun toteutukseen on varauduttu?
5. Minkälaista tietopohjaa on käytetty hyväksi harrastustakuun toteuttamisen keinoissa? Esim. Valtakunnallinen koululaiskysely.
6. Minkälaista poikkihallinnollista yhteistyötä kunnassa tehdään harrastustakuun toteuttamiseksi?
7. Miten kunnan ja kolmannen sektorin yhteistyö toteutuu?
8. Harrastustakuulla ehkäistään ylisukupolvista syrjäytymistä, vahvistetaan lasten ja nuorten itsetuntoa, tuetaan oppimista ja parannetaan koulussa viihtymistä. Miten arvioisit näiden tavoitteiden toteutuvan kuntanne harrastustakuun alaisessa toiminnassa?
9. Onko suunnitelmaa vaikutusten arvioimiseksi tehty?
10. Millä tavoin koulu- tai muita ympäristöjä käytetään hyväksi harrastustakuussa?

Kunnat, joissa ei harrastustakuuta

1. Kuinka paljon kunnassa on lapsia ja nuoria?
2. Onko tietoa siitä, kuinka moni heistä harrastaa jotain?
3. Harrastustakuu, onko aiheesta keskusteltu kunnassasi? Oletko kuullut Sipilän hallituksen harrastustakuuseen liittyvästä toimenpidesuosituksesta?
4. Miksi harrastustakuuta ei tällä hetkellä toteuteta kunnassasi?
5. Miten kunnassasi pyritään muilla tavoin ottamaan huomioon hallituksen linjaukset harrastustakuun tavoitteista? Esim. mitä malleja käytätte hyväksi? Keille ne on kohdistettu? Mitkä tahot tuottavat palvelut?
6. Tehdäänkö kunnassasi poikkihallinnollista yhteistyötä harrastamismahdollisuuksien ja vapaa-ajanpalveluiden osalta?
7. Käytetäänkö lähiliikuntapaikkoja (esim. koulut) hyväksi vapaa-ajan palveluissa ja harrastustoiminnoissa?

LIITE 4 Lasten ja nuorten harrastamisen esteet ja niiden poistamisen keinot

Liitteen 4 ensimmäisessä sarakkeessa esitetään kuntien raportoimat esteet ja toisessa kunnan ratkaisumallit niiden purkamiseksi. Kukin rivi vastaa näin ollen yhden kunnan vastausta, kuitenkin niin, että vastauksen sisältäessä useita esteitä ja/tai ratkaisumalleja, on ne hajautettu teemoittain eri riveille. Solun ollessa tyhjä kunnan vastauksissa ei ole tuotu esiin joko estettä tai ratkaisumallia.

Taloudelliset syyt esteenä	Kunnan ratkaisumallit
Hinta	Maksuttomat harrastusryhmät
	Tarjotaan lapsen ja nuoren harrastukseen tukea ja neuvotaan sen hakemisessa sosiaalitoimesta. Harrastukset pyritään pitämään maksuttomina lukuun ottamatta henkilökohtaisten varustehankintojen kustannuksia.
	Ainakin järjestöjen tukemisessa toiminta-avustusten laatukriteereissä huomioidaan järjestöjen keinot vähävaraisten lasten ja nuorten harrastusten tukemisessa.
Harrastamisen taloudellinen hinta perheille	Kaupungin tuki toimijoille
Harrastusten hinta on yksi este	Kaikkia tässä ei voida tukea mutta meillä on paljon koulujen kerhotoiminnan sekä nuorisotyön kautta tarjolla ilmaisia harrastusmahdollisuuksia. Urheiluseurat ja sote tukevat myös jonkin verran vähävaraisten perheiden mahdollisuuksia rahallisesti.
	3. sektorin tuki on merkittävällä tasolla (2018 yht. 136500 €).
	Pyritään määrätietoisesti helpottamaan ilmaisten harrasteryhmien syntymistä.
	Rahoituksen jatko on mietinnässä. Osittain ratkaistu.
Joidenkin lajien harrastamisen hinta	
Seuratoiminnan sisällä harrastaminen on kallista. Siihen vaikuttavat ammattitaitoiset ohjaajat, välineet, tilat ja lisenssit.	Avustuksilla pyritään tasoittamaan seuratoiminnan menoja. Kunnan oman toiminnan maksut ovat alhaiset, mutta niihin voidaan myöntää vielä vapautuksia tai alennuksia. Perusterveyskuntayhtymälle annetaan ilmaiskortteja, joita sitä kautta voidaan jakaa vähävaraisille tai perheen keskeistä toimintaa tuettaessa.

Taloudelliset haasteet eli toimenpiteisiin tarvitaan rahaa.	Ensi vuoden 2019 talousarvioon on esitetty määrärahoja ja myös yksi vakanssi harrastaustakuun toimenpiteiden koordinoimille.
Talous	Pyritty purkamaan harrastussetelillä
Sosiaaliset syyt esteenä	Kunnan ratkaisumallit
	Toimintaa järjestetään matalan kynnyksen periaatteen mukaisesti ja osallistuminen pyritään tekemään kaikille mahdolliseksi. Yhteistyö eri kunnan palvelualueiden kanssa on vakiintunutta ja myös lasten ja perheiden kanssa toimivat osaavat ohjata lapsia ja perheitä mukaan toimintaan.
Perheiden sisäiset aikataulujärjestelyt	Tarjotaan kerhoja ja toimintaa joustaviin aikoihin esim. koulukyytejä ajatellen.
Yksinäisyys, pelko lähteä yksin	NUVAn kanssa olemme suunnitelleet, että saisimme nuorille sosiaalisen sovelluksen kanavan, johon voisi liittyä ja jonka kautta voisi koota matalalla kynnyksellä erilaisia ”kaveriporukoita” lähtemään yhdessä pelaamaan, konserttiin, tapahtumiin ja ilmoittamaan muille nuorille, että nyt on tarjolla, nyt mennään, tulkaa mukaan kuka ehtii tai pääsee. Näin kynnys päästä porukoihin madaltuisi ja nuori tietäisi, että tuonne ainakin ole tervetullut ja sieltä mahdollisesti löytyy uusia kavereita. Odotamme tässä nyt tätä OKMn harrastepassisovellusta, koska kuulumme että siinä on sosiaalinen ulottuvuus mukana. Aluksi mietimme, että alamme luomaan mallia itse. Kiinnostuksella odotamme tehtävää sovellusta. Kulttuurikummitoimintaa voisi kehittää harrastekummitoiminnaksi. Seurakunnissa toteutetaan usein nk avustajakoulutusta ja -toimintaa. Nuoria, toisen asteen opiskelijoita voisi kouluttaa vapaaehtoistyöhön. Kunta [nimi poistettu] käyttää vapaaehtoistyö.fi portaalia ja tällaisen kautta vapaaehtoistyön tarjoaminen ja vapaaehtoistyöntekijöiden rekrytointi on fiksua.
Sosioekonomiset esteet, perheiden muut ongelmat	Pyritty ratkaisemaan siten, että kerhotoiminta on viety lähiöalueille, lasten toimintaympäristöön.
Ajanpuute tai harrastusten päällekkäisyys esteenä	Kunnan ratkaisumallit
Lasten kokema ajanpuute on este. Yksi harrastus vie paljon aikaa muilta mahdollisuuksilta.	
Liian paljon tarjolla samoille illoille tai ajankohdille, eli päällekkäisyys.	
Koululaiskysely harrastamisesta osoitti esteitä. Esteinä ovat ajan puute, muu harrastaminen, kiinnostuksen puute	Pyritään purkamaan suunniteltaessa uutta toimintaa.
Kiinnostavan lajin puuttuminen tai tiedon puute esteenä	Kunnan ratkaisumallit

Sopivan eli kiinnostavan harrastuksen olemassaolon puuttuminen on yksi este.	Tähän on vaikea vastata, koska harrastustoimintaa ei yleensä voi käynnistää harvinaisissa lajeissa (vaikkapa miekkailu), jos tulijoita ei ole kuin muutama ja vetäjät puuttuvat.
	Kuuntelemalla nuorisovaltuustoa lasten ja nuorten itsensä kokemista esteistä. Järjestämällä mahdollisuuksien mukaan toivottua toimintaa.
	[nimi poistettu] Kunnassa on suunnittelussa huomioitu toteutetut lasten ja nuorten harrastuskyselyt ja suunniteltu esim. nuorisopalvelujen toimintaa niiden mukaan.
Haasteena on, ettei meillä ole tarpeeksi tietoa kunnan omien lasten ja nuorten tarpeista.	
Harrastamisen tilat tai ohjaajavaje esteenä	Kunnan ratkaisumallit
Esteenä on sisätilojen puute ja spontaanin käytön esteet tilojen suhteen.	
Salivuorojen puute 3.sektorin toimijoille.	Salien lisärakentaminen tai peruskorjaus.
	[nimi poistettu] Kunnassa on investoitu merkittävästi liikuntainfraan.
Ohjaajaresurssit, ammattitaitoiset ohjaajat	Ohjaajakoulutuksilla
Etäisyydet esteenä	Kunnan ratkaisumallit
Etäisyydet liikuntapaikoille	Tarjoamalla tasapuoliset mahdollisuudet lähiliikuntaan
Julkisen liikenteen puute, pitkät etäisyydet sivukyliltä	Pyritään kehittämään julkista liikennettä ja tukea toimijoita toimimaan sivukylien kouluilla.
	Harrastuskyydillä on todella iso merkitys.
	Kyyditykset, joihin mietitään ratkaisua
	[nimi poistettu] Kunta on laaja kunta ja harrastusmahdollisuuksia on pyritty järjestämään toisaalta kylille, toisaalta niin, että esim. koulukyyteihin ehtii harrastuksista mukaan.
Pitkät välimatkat sekä pienet osallistujamäärät (koska kunnan koko yleisestikin on verrattaen pieni)	
Pitkät välimatkat, ei julkisia kulkuyhteyksiä.	
Pitkät välimatkat	Pyritty ratkaisemaan siten, että kerhotoiminta on viety lähialueille, lasten toimintaympäristöön.

Puutetta on pienessä kunnassa ammattitaitoisista erityislajien ohjaajista.	Suurin osa alakouluikäisten ja yläkoululaistenkin harrastuksista on välittömästi koulupäivän jatkeena koulun kampusalueella, jotta pienimmillä oppilailla, joista iso osa asuu syrjäkylillä, on mahdollisuus hyödyntää koulukuljetuksia.
Välimatkat	[Pyrityt ratkaisemaan] koulupäivän jälkeisillä kerhoilla
Välimatkat, kulkeminen.	
Omaehtoisen harrastamisen kannusteiden puute	Kunnan ratkaisumallit
Kaikkea ei mielletä harrastukseksi. Esimerkiksi piirtämistä, lukemista, museoissa käynti, luonnossa liikkumista, pyöräilyä, ulkoilua, teatteri ja kulttuuri yleensä.	Meidän pitäisi pystyä murtamaan perheissä ja lapsissa elävää myyttiä siitä, että harrastaminen on mahdollista vain ohjatun toiminnan kautta ja menestyminen on mahdollista vain ohjatun toiminnan kautta. Myös OKMn ja muiden valtakunnan tason toimijoiden suunnalta olisi toivottavaa muokata asenneilmapiiriä harrastamista kohtaan avarammaksi.
Polarisaatio ja kiinnostuksen puute esteenä	Kunnan ratkaisumallit
Harrastamisen keskittyminen aktiivisille ja passiiviset passivoituvat yhä enemmän. Pelaamisen vaikutukset.	
Nuorten kiinnostuksen puute, yleinen sitoutumisen puute	
Kilpailu harrastamisen esteenä	Kunnan ratkaisumallit
Liiallinen kilpailuorientoituneisuus on este	

LIITE 5 Kuntien viestejä ja toivomuksia harrastustakuusta

Asia vaatii jatkossakin valtiolta resursseja, koska kyse on pitkántähtäimen kysymyksestä joka on tärkeä ja vaatii toteutuakseen lapsilähtöisesti ja laadukkaasti tutkimustietoa ja kokeiluja.

Avoin nuorisotoiminta 3–6 lk, 3 x vk, ohjattu nuorisotoiminta, 3–6 seikkailukerho, metsät ym. 1–2 kr kk, nuorten kuntosali, yli 7lk nuorisotoiminta 3 kr vk ja 1 kr kk

Ei ole estettä sille, että kaikilla olisi mahdollisuus osallistua. Mahdollisuuksia harrastusliikuntaan kehitetään ja edistetään koko ajan. Samoin nuorisotoimen kanssa.

En ole kuullutkaan harrastustakuusta. Toiminnassa on laaja avustusverkosto. Noin 100 järjestöä toiminnassa mukana. Myös ei-kilpailullisia. Myös tiloja/kiinteistöjä tarjotaan. Hope ry:n kanssa yhteistyösopimus, tukee vähävaraisten mahdollisuuksia osallistua, arjen hankintoja ym.

En ole kuullutkaan harrastetakuusta, kuulin nyt ensimmäisen kerran asiasta

Sivistystoimiala on suuri toimiala ja organisaatiossa on käytänteitä, joita itsekään en täysin muista. Koulujen kerhotoiminnasta löytyy tilastoja tarvittaessa.

Harrastuspassi on ajatuksena alle 18v, sporttikortti kokeiluja varten. Löytyy netistä alle 7–12v. Harrastusseteli

Meillä harrastustakuuta työestetään vapaa-aikapalveluiden tulosityksiköistä kerätyn Harrastustiimin turvin, jolloin toiminnassa pyritään huomioimaan laajasti erilaiset harrastusvaihtoehdot. Samalla mietitty mitkä asiat meillä jo ovat harrastustakuun toteuttamista ja mitä uutta voidaan kehittää. Ensi vuoden talousarviossa on esitetty määrärahoja harrastuspakulle, harrastuskoordinaattorille, lasten ja nuorten matalan kynnyksen toiminnan kehittämiseksi. Lisäksi olemme jo pilotoineet mm. harrastuspohjalta-up -tapahtumia, lasten loma-aikojen toimintaa uudesta näkökulmasta, koottu toiminnoista esitteitä yhdessä eri toimijoiden toiminnoista, liitetty mukaan harrastustakuu.fi palveluun. Meillä valmistuu joulukuussa 2018 harrastustakuun suunnitelma, jossa huomioidaan jo kehitetyt asiat sekä tulevat: mm. kokeilukulttuurin kehittäminen erityisesti nuorten osalta (harrastuspassi).

On poistettu sivistystoimen alaisten tilojen maksut alle 20-vuotiaille säännöllistä ohjattua toimintaa järjestäviltä tahoilta. Nuorisotoimessa järjestetään maksuttomia kerhoja Lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan kehittämisen hankkeeseen myönnetyn avustuksen turvin ja osin omallakin rahalla. Yhdistyksille myönnetään avustuksia.

Koulun kerhorahoja paljon alakouluikäisille, mutta ei yläkoululaisille

Koulun kerhotoimintaa, iltapäivätoimintaa, musiikkiopisto

Kunnassamme nuorisotoimi vastaa kouluikäisten lasten harrastekalenterin kasaamisesta. Hän huolehtii, ettei samalle luokalle tarjota päällekkäin kilpailevaa toimintaa, harrasteryhmät sijoittuvat tietyille ikäluokille lukujärjestysteknisesti ja koulukyüteihin sovittaen mahdollisimman hyvin koulupäivän jatkeeksi. Hän hoitaa myös kalenterin jaon ja tiedotuksen keskitetysti. Ollut käytössä meillä jo vuosia, ainakin yli kymmenen vuotta. Maksuja kerätään erittäin harvoin. Kunnassamme on tilastollisesti paljon lapsiperhekyöhyyttä. Aina emme tajuakaan, kuinka edistyksellistä pienessä kunnassa voi olla satsaamalla oikeisiin kohtiin työaika- ja toimintaresursseja.

Kyselyyn oli haastavaa vastata, koska suunnitelmaa ei vielä ole valmiina ja työ on vasta alussa, tietoa on kerätty ja asiaa käsitelty yhteisissä monialaisissa kokouksissa!

Kunta järjestää säännöllistä maksutonta toimintaa lapsille ja nuorille eri kylillä heti koulun jälkeen. Seurat ja yhdistykset otetaan mukaan ensi vuonna, mm. valmisteilla bonusraha, jolloin voi saada korotettua seura-avustusta. Tällöin toiminta kattaa koko kunnan.

Lastenkulttuurikeskusten verkoston rahoituksen turvin olemme järjestäneet myös koulu- ja päiväkotitaiteilijatoimintaa. Näin taidelähtöiseen lastenkulttuuritoimintaan ovat päässeet mukaan sellaiset lapset, joille kulttuurin harrastaminen tuntuu vieraalta.

Matalaa kynnystä jossain määrin, lajikokeiluja käynnissä, harrastuspussia ei. Ongelma on juuri siinä, miten saada passiiviset nuoret liikkeelle. Yritetty aktivoida nuoria aktivoimaan nuoria.

Meidän kunnassa harrastusmahdollisuuksia on paljon ja esimerkiksi Vau järjestää ilmaista iltpäivätoimintaa alakoululaisille. Harrastustakuu-nimike on meille uusi kunnassa, emme ole aikaisemmin kuullut sellaisesta.

Meillä ei ole toistaiseksi harrastustakuutoimintaa, vaan lasten ja nuorten harrastustoimintaa järjestetään muulla tavoin. Kunnassa on pitkät välimatkat kylien/koulujen välillä ja harvaanasuttu kunta, joten harrastustoiminnan tasapuolinen järjestäminen on erityisen haasteellista. Myös toiminnan ohjaajia monesti vaikea saada.

Meillä kokoonnutaan kerhotoimintojen järjestäjien kanssa väh. 1 kerran vuoteen yhdessä suunnittelemaan, ettei tehtäisi päällekkäistä työtä, saadaan laajempi ja kattavampi otanta lasten ja nuorten kiinnostuksen kohteista, kun yhteistyötahoja on useita ja eri alalta kuten Pelastuslaitos, 4H-yhdistys, seurakunnat, järjestöt, seurat. Samalla kysytään tarvetta lisäkoulutuksista ohjaajille sekä välineistön riittävydestä ja uusinnasta. Lisäksi järjestetään kaikkien kerhojen yhteinen pikkujoulu, joka tullut toiveena vanhemmilta kiireiselle pikkujoulukaudelle.

Kunnan 9–12-vuotiaat harrastavat paljon. Jokaisella keskimäärin 2 harrastusta. Jokaisella sivukylällä toimii kylän oma urheiluseura ja seuratoiminta ja yhdistystoiminta on vilkasta. Kunnassa harrastetaan paljon musiikkitoimintaa, liikuntaa, kädentaitoja.

Nuorisotoimi koordinoi yhdessä liikuntapuolen kanssa näitä toimintoja

Olemme saaneet valtuustolta tehtävän selvittää harrastustakuun mahdollistamista kaupungissamme. Työ on vielä kesken mutta tulee varmasti toteutumaan.

On hyvä tarkentaa mitä harrastustakuulla tarkoitetaan, kun sitä kysytään kuntalaisilta tai kun päättäjät haluavat että nyt meidän kunnassa pitää olla harrastustakuu. Ei se voi tarkoittaa että voisi harrastaa mitä vaan päähän pälkähtää, vaan tarkoittaa sitä että edes yksi harrastus olisi lapsen tai nuoren saavutettavissa. Emme me voi alkaa kuljettaa kaikkia lapsia kotoa harrastukseen jos kulku on ongelma ja harrastukseksi halutaan ampumahiihtoa. Eivätkä kaikki lapset koskaan harrasta vaikka mahdollisuuksia olisi millä mitalla ihan vieressä.

Perustelu miksi ei: osallistumismaksut osissa harrastuksia korkeat, vähävaraaiset perheet eivät pysty osallistumaan esim. jääkiekossa suuret kulut. Suoraan tähän problematiikkaan ei pysty kunta vastata, mutta harrasteryhmiä on perustettu, jotta voidaan tarjota jonkinlaista toimintaa.

Pienessä kunnassa harrastustakuun toteuttaminen on hyvin erilaista kuin isoilla paikkakunnilla. Meillä on jo monivuotinen käytäntö suunnitella yhdessä ”kuka-mitä-milloin-kenelle” järjestää. Kerhotoiminnan yhteishankkeelle myönnetty taloudellinen tuki on ollut merkittävässä roolissa tukemassa urheiluseurojen toimintaa: seuratoiminnan hiipussa ovat aktiiviset toimijat kuitenkin voineet tehdä sitä mistä eniten pitävät: ohjata lasten liikuntaa.

Kunnassa on siis kaksi toimintaa: liikkuva koulu hanke 2:lla koululla kaikille koululaisille ja tähän kuuluu kuljetus kerhon jälkeen. Yleisurheilukerho on kunnan vapaa-aikatoimen ja liikuntaseuran yhdessä toteuttama koulupäivän jälkeinen toiminta. Sinne tullaan joko itse tai vanhemmat kuljettavat. Kunnan vapaa-aikatoimi maksaa palkan seuran vetäjälle ja vapaa-aikaohjaaja on siinä kaverina.

Kunnassa ei peritä oman kuntalaisilta seuroilta ja yhdistyksiltä mitään salivuoromaksuja, vaan kaikki ovat ilmaisia kaikille, jotka mitään toimintaa haluavat järjestää!

Uusi vapaa-aikasihteeri aloittaa tehtävässään 1.10.18, joten suunnitteluprosessi on vielä kesken.

Vaikea sanoa paljonko harrastustakuussa on osallistujia mukana. Tiedetään kuitenkin, että varhaiskasvatuksen kautta tavoitetaan yli 93 % esim. esikouluikäisistä. Sporttaritoiminta tavoittaa ison osan sekä ala- että yläkoululaisista. Järjestötoiminnassa on lähes 3 000 alle 18-vuotiasta mukana.

Vaikka harrastustakuu-terminä ei ole kaupungilla käytössä harrastusmahdollisuuksien turvaaminen kaikille lapsille ja nuorille on kirjattu kahteen viimeiseen kaupunkistrategiaan. Aiheen kannalta ajankohtaista on, että kaupunki vastaa valtakunnallisen Harrastuspassin kehittämisestä yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa.

Vakuutettu kaupungin puolelta

Yhdistykset mukana messujen kautta harrastusesite nettiin fb markkinointi

Tiivistelmä

Harrastustakuu: yhdenvertaisuuden asialla

Leena Haanpää (2019)

Tutkimuksen tarkoituksena on esittää vuosina 2018–2019 toteutetun kuntakyselyn keskeiset tulokset sekä kerryttää tietopohjaa lasten ja nuorten harrastamisesta. Tutkimuksessa selvitetään 1) harrastustakuun ja sen mukaisen toiminnan tämän hetkistä tilannetta Suomen kunnissa ja 2) tuotetaan tietoa harrastustakuun ydinajatusten – yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja hyvinvoinnin edistäminen – toteutumisesta ja toteuttamisesta lasten ja nuorten harrastamisessa.

Tässä raportissa tarkastellaan harrastustakuun toteutumista kunnallisten vapaa-aikapalveluiden ja harrastamisen edistämistyön näkökulmasta. Raportin sisältö pohjautuu syksyllä 2018 kunnille osoitettuun tiedonkeruuseen, jossa sekä määrällisen että laadullisen aineiston avulla selvitetään kuntien keinoja toteuttaa harrastustakuuta. Tutkimusta ohjaavat harrastustakuun tavoitteet, sellaisina kuin ne ilmenivät jo vuonna 2017 hallituksen puoliväliriihessä tehdyssä kirjauksessa: vähintään yhden mieluisan harrastuksen takaaminen jokaiselle lapselle ja nuorelle pyrkimyksenä lasten ja nuorten syrjäytymisen vähentäminen sekä yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen.

Lasten ja nuorten harrastamattomuuden syiden perkaaminen ei ole yksiselitteinen asia. Kunnilla on oma, lakisäätäinen roolinsa vapaa-aikapalveluiden tuottajina sekä mahdollisuudet edistää ja koordinoida harrastamista niin kuntasektorit ja kuntarajat ylittävällä yhteistyöllä kuin yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa. Tässä asetelmassa harrastustakuu näyttää kuitenkin jäävän hallitusvetoiseksi, vaikka kunnilla on keskeinen rooli sen toteuttajina. Raportin kyselyosioon osallistuneiden 180 kunnan vastausten perusteella kolmessa kunnassa neljästä (77%) ei harrastustakuu toteutunut.

Raportissa käsitellään kuntien tapoja toteuttaa harrastustakuuta konkreettisesti, niiden yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa sekä harrastustakuun sisältöjä. Lisäksi raportti selvittää harrastustakuun mukaisen toiminnan resursseja ja rahoitusta sekä kuntien panosta toimenpiteiden arvioimiseen muun muassa harrastustakuun arvopohjan toteutumisen kannalta.

Tutkimustulosten perusteella raportissa esitetään neljästä eri osa-alueesta koostuva malli harrastustakuun edistämistyön strategiasta. Osa-alueet ovat tahto, resurssit, viestintä ja koordinointi. Ensinnäkin kunnan tahdon tulee olla myönteinen, jotta harrastustakuun toimeenpano on mahdollista. Kuntapäätäjien ja viranhaltijoiden yhteinen tahto vie hanketta eteenpäin. Toinen harrastustakuun kannalta oleellinen osatekijä muodostuu resursseista. Taloudellisten resurssien ohella tärkeitä resursseja ovat ymmärrys kunnan omaleimaisuudesta resurssien kohdentamisen taustalla sekä eri toimijoiden välinen poikkihallinnollinen yhteistyö.

Viestintä muodostaa mallin kolmannen osa-alueen. Sekä kansallista että kuntatason

viestintää tulee tarkastella kriittisesti, sillä harrastustakuu on käsitteenä tällä hetkellä vielä melko tuntematon. Harrastustakuun tavoitteista ja päämääristä tulee viestiä määrätietoisesti. Koordinointi muodostaa mallin viimeisen osa-alueen. Systemaattinen koordinointi ja avaintoimijoiden yhteistyö on onnistumisen edellytys. Tavoitteet tarvitsevat toteutukseen konkreettisen etenemissuunnitelman.

Avainsanat: harrastustakuu, harrastaminen, vapaa-aika, lapset ja nuoret

Abstract

Hobby guarantee: for the promotion of equality

Leena Haanpää (2019)

The purpose of the study is to present the main results of the municipal survey conducted in 2018–2019 on the hobby guarantee and its implementation in municipalities in Finland and to accumulate a knowledge base on participation in hobbies by children and young people. The study focuses on 1) the hobby guarantee and its implementation activities in Finnish municipalities and 2) produces knowledge of the implementation of the core ideas of the hobby guarantee – promotion of equality and well-being – in hobby activities for children and young people.

This report studies the implementation of the hobby guarantee from the perspective of municipal free-time services and the work to promote participation in hobbies. The content of the report is based on data collected from municipalities in autumn 2018, in which both quantitative and qualitative data is used to study the municipalities' methods of implementing the hobby guarantee. The study is steered by the objectives of the hobby guarantee, as set out in 2017 in the entry in the Government's mid-term review: to guarantee every child and young person at least one free-time hobby of their choice, with the aim of reducing the social exclusion of children and young people and of promoting equality and wellbeing.

Breaking down the reasons for children's and young people's lack of hobbies is not a simple matter. Municipalities have their own, statutory role as producers of free-time services and they have opportunities to promote and coordinate participation in hobbies with cooperation across municipal sectors and borders and in cooperation with the third sector. In this set-up it looks, however, as though the hobby guarantee is remaining a government-led effort, even though municipalities have a key role as its implementers. Based on the responses of the 180 municipalities that participated in the questionnaire section of the report, implementation of the hobby guarantee had not been achieved in three out of four municipalities (77%).

The report discusses the ways in which the municipalities implement the hobby guarantee in practice, municipalities' cooperation with other parties and the content of the hobby guarantee. The report also studies the resources and funding for activities in accordance with the hobby guarantee and the efforts of municipalities to assess their own measures based on how well they reflect the value base of the hobby guarantee, for example.

Based on the research results, the report presents a model comprising four different sub-areas that illustrates the strategy used to promote the implementation of the hobby guarantee. The sub-areas are attitude, resources, communications and coordination. Firstly, the municipality needs to have a positive attitude in order for the implementation of

the hobby guarantee to be possible. A shared attitude by municipal decision-makers and officials will take the project forward. Another essential factor from the perspective of the hobby guarantee is its resources. In addition to financial resources, other important resources are understanding the municipality's uniqueness in its targeting of resources and inter-administrative cooperation between various parties.

Communications is the third sub-area of the model. It is important to examine both the national and municipal-level communications critically, as the concept of the hobby guarantee is still relatively unknown. Effective communications are needed on the objectives and goals of the hobby guarantee. Coordination is the final sub-area of the model. Systematic coordination and cooperation by key parties are a prerequisite for success. In order for the objectives to be achieved, a solid roadmap is needed.

Keywords: hobby guarantee, participation in hobbies, free time, children and young people

Sammandrag

Hobbygaranti: för jämlikhetens skull

Leena Haanpää (2019)

Syftet med denna studie är att presentera de viktigaste resultaten från den kommunala undersökningen som genomfördes 2018–2019 samt att utvidga informationsunderlaget om hobbyverksamhet bland barn och unga. Studien undersöker 1) den nuvarande situationen för hobbygarantin och dess verksamhet i finska kommuner, och 2) ger information om genomförandet av hobbygarantiens kärnidéer – främjande av jämlikhet och välbefinnande – hos barn och ungdomar.

I den här rapporten granskas förverkligandet av hobbygarantin ur de kommunala fritidstjänsternas och den hobbyfrämjande verksamhetens perspektiv. Rapportens innehåll baserar sig på datainsamlingen som riktades till kommunerna på hösten 2018 där man med hjälp av både kvalitativt och kvantitativt material utreder kommunernas metoder att förverkliga hobbygarantin. Studien styrs av hobbygarantiens målsättningar så som de uttrycktes i uppteckningen som gjordes i samband med regeringens halvtidsöversyn 2017: att garantera minst en angenäm hobby för varje barn och ung person, med strävan att minska utslagning bland barn och unga samt att främja jämlikhet och välbefinnande.

Orsakerna till bristande deltagande i hobbyverksamhet bland barn och unga är ingen entydig sak. Kommunerna har sin egen lagstadgade roll som producenter av fritidstjänster samt möjligheter att främja och koordinera hobbyer genom samarbete som överskrider kommunsektorerna och -gränserna och med tredje sektorn. I den här konfigurationen verkar hobbygarantin ändå förbli statsstyrd fastän kommunerna har en central roll i att förverkliga garantin. På basis av svaren från de 180 kommuner som deltog i rapportens enkät har hobbygarantin inte förverkligats i tre fjärdedelar (77 %) av kommunerna.

I rapporten behandlas kommunernas sätt att förverkliga hobbygarantin i praktiken, deras samarbete med andra aktörer samt hobbygarantiens innehåll. Dessutom utreder rapporten resurserna och finansieringen för verksamheten inom hobbygarantin samt kommunernas insats för att utvärdera åtgärderna bland annat beträffande förverkligandet av hobbygarantiens värdegrund.

På basis av forskningsresultaten presenteras det i rapporten en strategimodell för att främja hobbygarantin som består av fyra olika delområden. Dessa delområden är vilja, resurser, kommunikation och samordning. För det första ska kommunen ha en positiv vilja för att det ska vara möjligt att verkställa hobbygarantin. De kommunala beslutsfattarnas och tjänsteinnehavarnas gemensamma vilja för projektet framåt. Den andra delfaktorn som är väsentlig för hobbygarantin utgörs av resurserna. Förutom ekonomiska resurser är andra viktiga resurser en förståelse för kommunens särprägel som ligger bakom allokeringen av resurser, samt det tväradministrativa samarbetet mellan olika aktörer.

Kommunikationen utgör modellens tredje delområde. Kommunikationen ska granskas kritiskt på både nationell och kommunal nivå, eftersom begreppet hobbygaranti fortfarande är ganska okänt. Man måste kommunicera målmedvetet om hobbygarantins målsättningar och syften. Modellens sista delområde är samordning. Förutsättningen för framgång är systematisk samordning och samarbete mellan nyckelaktörerna. För att målen ska uppnås behövs en konkret plan för hur man ska framskrida.

Ämnesord: hobbygaranti, hobbyverksamhet, fritid, barn och unga

Harrastustakuu: yhdenvertaisuuden asialla -raportti selvittää kuntien kulttuuri-, taide- ja liikuntapalveluiden tuottamista lasten ja nuorten yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien ja erityisesti harrastustakuun ajatuksen näkökulmasta. Tutkimus on osa opetus- ja kulttuuriministeriön lasten ja nuorten yhdenvertaisten harrastamismahdollisuuksien edistämiseksi tehtävää työtä.

Raportti tuottaa tietoa harrastustakuusta ja sen toimeenpanosta Suomen kunnissa sekä kerryttää tietopohjaa lasten ja nuorten harrastamisesta. Raportissa nostetaan esiin kuntien erilaisia käytänteitä lasten ja nuorten harrastamisen edistämistyössä. Tarkasteltavina ovat muun muassa harrastamisen organisointi kuntakentällä, käytössä olevat resurssit ja yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Tutkimusraportissa pohditaan kuntien kokemuksia yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien tuottajina ja kykyä uudistaa toimintamallejaan. Ohjaavatko syvälle juurtuneet vanhat tottumukset myös nykyisiä käytäntöjä estäen uudenlaisten valintojen tekemisen, ja jos näin on, mitä keinoja kunnissa on näiden tottumusten murtamiseksi? Raportin lopuksi esitetään malli, joka tutkimusaineiston ja aiemman tutkimustiedon valossa rakentaa kokonaiskuvan lasten ja nuorten harrastamisen edistämiseen tarvittavista työkaluista. Malli jäsentää harrastamisen strategisen kehitystyön eri osa-alueiden kokonaisuuden ja toimii apuvälineenä kunnalliselle lasten ja nuorten harrastamisen kehittämistyölle.

Nuorisotutkimusverkosto
Nuorisotutkimusseura
ISBN 978-952-7175-96-5
ISSN 1799-9227
KL 32.4, 06.8 ja 79.1

